

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za sociologiju

DIPLOMSKI RAD

**RODNI IDENTITET I VRIJEDNOSTI: POVEZANOST RODNOG
IDENTITETA S TRADICIONALNIM I MODERNIM VRIJEDNOSTIMA
STUDENTICA DVAJU ZAGREBAČKIH FAKULTETA**

Josipa Tukara

dr. sc. Branka Galić, red. prof.

Ksenija Klasnić, znanstvena novakinja

Zagreb, lipanj 2013.

SADRŽAJ

| | |
|---|----|
| 1. UVOD | 3 |
| 1.1. DEFINIRANJE RODA, RODNIH ULOGA I RODNOG IDENTITETA..... | 4 |
| 1.1.1. TRADICIONALNE I EGALITARNE RODNE ULOGE | 8 |
| 1.2. TEORIJE RODNOG RAZVOJA | 12 |
| 1.2.1. TEORIJA SOCIJALNOG UČENJA | 14 |
| 1.2.2. KOGNITIVNO RAZVOJNA TEORIJA | 16 |
| 1.2.3. TEORIJA RODNIH SHEMA..... | 17 |
| 1.2.4. POTEŠKOĆE S RODNIM TEORIJAMA | 17 |
| 1.3. VRIJEDNOSTI..... | 19 |
| 1.3.1. TRADICIONALNE I MODERNE VRIJEDNOSTI | 21 |
| 2. CILJEVI I SVRHA ISTRAŽIVANJA | 24 |
| 3. POLAZIŠTA I HIPOTEZE..... | 26 |
| 3.1. PRIKAZ DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA..... | 26 |
| 3.2. TEORIJSKO KONCEPTUALNA RAZRADA | 29 |
| 3.3. HIPOTEZE | 33 |
| 4. METODOLOGIJA..... | 35 |
| 4.1. UZORAK..... | 35 |
| 4.2. MJERNI INSTRUMENTI..... | 40 |
| 4.2.1. SKALA IDEALNIH RODNIH ULOGA..... | 40 |
| 4.2.2. SKALA IDENTITETSKIH ODREDNICA..... | 43 |
| 4.2.3. SKALA TRADICIONALNIH I MODERNIH VRIJEDNOSTI | 44 |
| 4.2.3.1. FAKTORSKA STRUKTURA TRADICIONALNIH I MODERNIH VRIJEDNOSTI | 45 |
| 4.2.4. SOCIODEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE | 48 |
| 4.3. POSTUPAK..... | 49 |
| 5. REZULTATI..... | 50 |
| 5.1. ANALIZA DISTRIBUCIJA FREKVENCIJA..... | 50 |
| 5.1.1. VAŽNOST ODREDNICA IDENTITETA | 50 |

| | |
|--|-----|
| 5.1.2. IDEALNE RODNE ULOGE..... | 54 |
| 5.1.3. TRADICIONALNE I MODERNE VRIJEDNOSTI | 58 |
| 5.2. RAZLIKE U IDEALNIM RODNIM ULOGAMA IZMEĐU STUDENTICA FILOZOFSKOG FAKULTETA I ARHITEKTONSKOG FAKULTETA | 59 |
| 5.3. POVEZANOST RODNIH ULOGA I DIMENZIJA VRIJEDNOSTI | 67 |
| 5.4. RAZLIKE U IDEALNIM RODNIM ULOGAMA I VRIJEDNOSTIMA IZMEĐU STUDENTICA NIŽIH I VIŠIH GODINA STUDIJA..... | 72 |
| 5.5. RAZLIKE IZMEĐU ISPITANICA S OBZIROM NA SOCIODEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE..... | 79 |
| 5.5.1. STAVOVI O RODNIM ULOGAMA I SOCIODEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE STUDENTICA..... | 79 |
| 5.5.2. DIMENZIJE TRADICIONALNIH I MODERNIH VRIJEDNOSTI I SOCIODEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE STUDENTICA..... | 82 |
| 6. RASPRAVA..... | 86 |
| 7. ZAKLJUČAK | 97 |
| 8. PRILOZI..... | 101 |
| 9. LITERATURA..... | 108 |
| SAŽETAK..... | 111 |
| SUMMARY | 112 |

1.UVOD

Brojna istraživanja rodni tematika provedenih u Republici Hrvatskoj unazad par desetljeća propitkivala su položaj žena unutar javne i privatne sfere života: ekonomski položaj žena, njihovu političku participaciju, probleme i položaj marginalnih skupina žena (primjerice žene s invaliditetom, lezbijke), njihove stavove, vrijednosti, načine ponašanja u slobodno vrijeme, položaj seoskih žena, žena pripadnica nacionalnih manjina, kao i različitih aspekata i oblika nasilja nad ženama. Nakon istraživanja provedenih tijekom devedesetih godina 20.stoljeća, istraživači i istraživačice sve više se odmiču od analiza stanja žena u tranzicijskoj Hrvatskoj i svoj fokus polako smještaju na kritičko promišljanje rodni tematika. Sve više razmišljaju o definiranju roda i njegovu formiranju kao teorijske i praktične funkcije. Žene više nije dovoljno učiniti vidljivima, već promišljati, istraživati i identificirati njihove probleme kako bi se osmislile politike i planovi za njihovo rješenje. Također, žene je potrebno razumjeti u kontekstu roda te kako one same sebe doživljavaju. Razumijevajući kako žene sebe doživljavaju, dobiva se uvid u to kakvo je stanje znanja o rodu, odnosno znanje o socijalnom oblikovanju muških i ženskih uloga te odnosa u društvu. Međutim, istraživanja koja se bave problematikom rodnog identiteta isključivo ženskog dijela Hrvatske populacije još uvijek je nedovoljno te je upravo iz toga proizašla motivacija za ovaj rad i istraživanje rodnog identiteta i vrijednosti.

Zbog toga što su u ovom radu rod i rodni identitet shvaćeni i definirani kao društveni i kulturni konstrukti, koji su naučeni, usvojeni i/ili prilagođeni vlastitom sebstvu življenjem unutar određene kulture i društva u kojoj se pojedinke kreću i djeluju na strukturalnoj mikro i makro razini, može se dobiti uvid u to kako dio studentica dvaju Zagrebačkih fakulteta, jednog društvenog i jednog tehničkog, sebe same vide i doživljavaju. Pritom se dobiva uvid u društvenu stvarnost određenog dijela hrvatskog društva. Upravo iz svih ovih razloga je namjera ovog rada istražiti rodni identitet i vrijednosti na dijelu ženske studentske populacije.

Osnovni tematski okvir ovog rada su teorije iznjedrene iz feminističke teorije i prakse koje eksplicitno razdvajaju shvaćanje spola i roda te pojedine teorije rodnog razvoja. Teorije s područja sociologije i socijalne psihologije, odnosno teorija socijalnog učenja, kognitivno razvojna teorija i teorija rodni shema koje rod i rodni identitet shvaćaju kao sociokulturni produkt, osnovica su za pretpostavke koje se

ispituju u ovom istraživanju. U ovom radu studenticama je pridano centralno mjesto, točnije rečeno razumijevanje kako one razumiju i vide sebe. U vidu ove namjere, važno je istražiti i individualni sustav vrijednosti studentica dvaju Zagrebačkih fakulteta da bi se dobio nalaz o tome što je njima općenito vrijedno i značajno.

Za početak, objasniti će se osnovni pojmovi korišteni u istraživanju i interpretaciji dobivenih nalaza te teorije na temelju kojih je zasnovao i koncipirano samo istraživanje. Potom će se pružiti pregled dosadašnjih istraživanja rodne tematike provedenih u Republici Hrvatskoj, a koja su bila ideja za istraživanje povezanosti rodnog identiteta i vrijednosti.

1.1. DEFINIRANJE RODA, RODNIH ULOGA I RODNOG IDENTITETA

Prije definiranja ključnih pojmova potrebnih u ovom radu, važno je istaknuti distinkciju između kategorija spola i roda jer one se često miješaju te koriste kao istoznačnice. Spol pojedinaca shvaća se kao biološka kategorija, odnosno njegovo utemeljenje je u biologiji. Na osnovu razlike u anatomskim i fiziološkim karakteristikama pojedince se po spolu dijeli na *muškarce* i *žene*. U Zapadnoj kulturi klasificira ih se isključivo u ove dvije kategorije „u pravilu na temelju njihovih reproduktivnih organa“ (Galić, 2011:10). Za razliku od spola, rod se prvenstveno shvaća kao društveni konstrukt seta karakteristika biološkog spola. I dok se spol odnosi na fizičke razlike, rod se tiče psiholoških, društvenih i kulturnih razlika. Također se klasificiraju i dva glavna roda, *muški* i *ženski*. Uz muški i ženski rod, androginitet se smatra trećim rodom. Androgine osobe podjednako su maskuline i feminine. U klasičnoj sociološkoj literaturi navodi se da su odgovarajući termini za spol *muškarac* i *žena*, dok su za rod *muški* i *ženski*. (Haralambos i Holborn, 2002)

Međutim, kategorija roda je, za razliku od spola, novijeg datuma, točnije od početka drugog feminističkog vala sedamdesetih godina 20. stoljeća. Upravo su feminističke teorije i istraživanja ponajviše zaslužna za razlikovanje spola i roda. Pojam roda u sociologiju je uvela Ann Oakley 1972. godine kada objavljuje svoju čuvenu knjigu „*Spol, Rod i Društvo*“. Oakley tvrdi kako spol označava biološku razliku između muškaraca i žena, dok je rod paralelna i društveno nejednaka razlika između muškosti i

ženskosti (Oakley, 1972). Tematiku roda i rodnih odnosa feminističke teoretičarke promišljale su kao odnos između spolova zbog važnosti razdvajanja roda, kao sociokulturnog konstrukta, od biološkog spola. Upravo zahvaljujući feminističkim naporima i promjenama koje su unijele u sociologiju, rod se nužno ne mora bazirati na biološkom spolu, odnosno rod može biti sasvim nezavisan od njega. Novije teorije definiraju rod kao „individualni konstrukt vlastitog identiteta/izražavanja koji potvrđuje, negira i/ili nadilazi društveno zadane i formirane spolne i rodne uloge muškarca i žene kao i cijelu binarnu osnovu muškog i ženskog.“¹

Fizičke i reproduktivne karakteristike determinante su za razlikovanje *spolova*. Na osnovu bioloških razlika konstruiraju se, ne samo spolne razlike, već i ponašanja, djelovanja i aktivnosti određenog spola. Razlike između muškaraca i žena smatraju se prirodnima i urođenima. No uloge namijenjene muškom i ženskom spolu utemeljene su na pretpostavljenim karakteristikama i atributima određenog spola prije nego na vještinama i sposobnostima. „Spolne uloge su svojstva i očekivanja koja se povezuju s različitim rodovima, s time je li netko u društvu muškarac ili žena.“ (Abercrombie, Hill i Turner, 2008:358)

Rod se prema definiciji Vijeća Europe shvaća kao refleksija biološkog spola: „Rod je društveno konstruirana definicija spola. To je društveno oblikovanje biološkog spola, određeno shvaćanjem zadataka, djelovanja i uloga pripisanih muškarcima i ženama u društvu, u javnom i privatnom životu. Rod je kulturološki specifična definicija žena i muškaraca, i prema tome promjenjiva u vremenu i prostoru. Konstrukcija i reprodukcija roda zauzima mjesto i na individualnom i na društvenom nivou. Rod nije samo društveno konstruirana definicija žena i muškaraca, to je i društveno konstruirana definicija odnosa između žena i muškaraca.“ (Jugović, 2004:8, prema Lithander, 2000) Zaključak definicije Vijeća Europe je da se na osnovu bioloških razlika spolova definiraju rodne uloge i identiteti pojedinaca/ki, dok se rod iz feminističkih tabora shvaća kao konstrukt determiniran sociokulturnim faktorima, ne nužno baziranim na spolu. Još jednom je važno istaknuti kako „rod nije samo binarna strukturalno neutralna razlika između žena i muškaraca, nego je hijerarhijski strukturiran i vrijednosno obilježen“ (Galić i Klasnić, 2012:172). Autorica Joan Wallach Scott (2003) mišljenja je da izraz rod govori o tome da su odnosi između spolova prvi

¹ <http://www.kosnica.ba/files/docs/244.pdf> , „O spolu i rodu“

aspekt društvene organizacije, donosno da „razlike između spolova uspostavljaju hijerarhijska društvena ustrojstva baš kao što i ta ista ustrojstva uspostavljaju njih“ (Scott, 2003:45).

Pojedincima i pojedinkama su namijenjene različite hijerarhijski utemeljene uloge na osnovu njihovog spola. Različite karakteristike koje se pridaju ulogama muškaraca i žena vezane su uz njihove zadatke, aktivnosti i djelovanja što rezultira usvojenim, naučenim i društveno uvjetovanim ponašanjem što stvara njihove *rodne uloge*. Rodne uloge temelje se na društvenim očekivanjima vezanim za određen spol. Uloge se prvenstveno shvaćaju kao „skup društveno definiranih atributa i očekivanja povezanih s društvenim položajem“ (Abercrombie, Hill i Turner, 2008:412). Castells također smatra kako su uloge definirane normama koje su strukturirale društvene institucije i organizacije (Castells, 2002). Razvoj rodni uloga proces je stjecanja određenih osobina, usvajanja normi i vještina koje karakteriziraju spol. „Rodne uloge su normativna ponašanja i stavovi, koji se očekuju od pojedinaca/ki, na temelju njihovog biološkog spola, a koji su nerijetko naučeni kroz proces socijalizacije.“ (Ben-David i Schneider, 2005:386, prema Allegier i McCormick, 1983) Rodne uloge, jednako kao i bilo koje druge uloge općenito, mogu se shvatiti kao društveno proizvedene. Ann Oakley tvrdi, u svojoj ranije spomenutoj knjizi u kojoj analizira društvenu konstrukciju roda kroz razne kulture, da su rodne uloge kulturno determinirane te naučene tijekom djetinjstva kada djeca uče i razvijaju vjerovanje o rodni ulogama svog biološkog spola. Oakley zaključuje kako se rodne uloge razlikuju od društva do društva, pri čemu se potvrđuje kako „upravo kultura nekog društva ima najveći utjecaj na stvaranje muškog odnosno ženskog ponašanja“ (Haralambos i Holborn, 2002:134). Rodno nisu zadana samo ponašanja već i odnosi, kako između pojedinaca/ki, tako i pojedinca/ke prema samome/samoj sebi. Galić ističe da rod „obuhvaća različite društvene uloge, identitete i očekivanja za muškarce i žene u društvu“ (Galić, 2011:11).

Svaki pojedinac/ka posjeduje identitet. *Identitet* je svijest o sebi, o tome tko sam *ja* i kako drugi doživljavaju moje *ja*. On označava bitna svojstva pojedinaca/ki i pruža „izvor smisla za same aktere“ (Castells, 2002:17). Castells pod pojmom identiteta podrazumijeva „stvaranje smisla na temelju kulturnog atributa ili srodnog niza kulturnih atributa kojima je dana prednost u odnosu prema drugim izvorima smisla.“ (Castells, 2002:16). Kako je identitet prvenstveno rezultat socijalizacije, prilikom konstrukcije identiteta na njega djeluju dominantne institucije i sfere ljudskog života. Obitelj,

odnosno intimna sfera ljudskog života, važna je jer je to dimenzija unutar koje se odvija proces primarne socijalizacije i započinje konstrukcija identiteta pojedinaca/ki. Intimna sfera, ekonomska, politička i kulturna sfera bitna su područja ljudskog života koja su u konstantnoj međusobnoj interakciji djelujući na identitet pojedinca/ke² tijekom njegovog/njezinog života (Petrović, 2006). Petrović ističe obitelj kao prvu i „najznačajniju stepenicu u izgradnji *osobnog identiteta* svakog čovjeka jer se kroz nju provodi prva socijalizacija pojedinca/ke u grupu i društvo“ (Petrović, 2006: 213). Obitelj socijalizira pojedince/ke od prvih dana u skladu s kulturnim pravilima njihovog društva, odnosno kultura kroz društvene norme i vrijednosti djeluje na sve njene pripadnike/ce (Beal, 1994). Pošto je obitelj prva sfera, prva društvena institucija, u kojoj pojedinac/ka dolazi u dodir sa svijetom, ona je izrazito važna i zaslužna za definiranje roda pojedinca/ke i stvaranje njegovog/njezinog rodnog identiteta i rodnih uloga. Rodni identitet tako nastaje u društvenom kontekstu, odnosno on nikada nije izoliran, već je uvijek u interakciji s društvom. Cifrić i Nikodem (2006) navode kako su organizacija i ustroj društva, kao i sustav vrednota koji postoji u njemu, važni za oblikovanje identiteta. Rod čini jedan od „primarnih identiteta“ (Haralambos i Holborn, 2002:927) koji se izgrađuje tijekom djetinjstva. On je jedan od prvih izvora identiteta, ali je u bitnoj interakciji s drugim izvorima identiteta (klasa, rasa, etnicitet, dob, nacionalnost, religija, tradicija), posebice u odrasloj dobi. Identitet je bitan dio individualnog života jednako kao što je i važan element društvenog života. On se kreira u određenom društvenom kontekstu kroz proces socijalizacije, socijalne interakcije te internalizaciju sustava vrijednosti, normi i pravila ponašanja određenog društva.

Učeći rodno tipizirano ponašanje, pojedinci/ke u skladu s društvenim normama i vrijednostima usvajaju rodne uloge tijekom djetinjstva procesom socijalizacije kada razvijaju osjećaj sepstva i konstruiraju svoj rodni identitet. *Rodni identitet* je „individualni osjećaj sebe i samosvjesnost kao spolnog/rodnog društvenog ljudskog bića. Podrazumijeva osobni koncept/konstrukat koji može biti u skladu s društveno propisanim definicijama *vis-a-vis* spola ili ih može negirati, prevazilaziti i mijenjati.“³ On je rezultat utjecaja vanjskih obilježja određenog društva te unutarnje perspektive osobnog doživljaja, odnosno produkt je kulturnih i socijalnih faktora skupa s osobnom

² Petrović (2006) navodi četiri sfere ljudskog života kao bitne za konstruiranje identiteta: intimna, politička, ekonomska i kulturna sfera. Pojedinci kroz djelovanje u ovim sferama dolaze do razumijevanja i artikulacije sličnosti i razlika između njih drugih osoba.

³ <http://www.kosnica.ba/files/docs/244.pdf> , „O spolu i rodu“

samoidentifikacijom. Rodni identitet usvaja se rodnom socijalizacijom koja je jedna od temeljnih elemenata socijalizacije. Rodnom socijalizacijom, prvenstveno u intimnoj sferi života (obitelj), pojedinci/ke polako kroz odrastanje usvajaju društveno konstruirani identitet s pripadajućim stavovima, obrascima ponašanja, i najvažnijom od svega - rodnom ulogom koja se razlikuje za muškarce i žene. No opet je bitno naglasiti da sam rod, iako je jedan od identiteta koji se stječe u djetinjstvu, nije nezavisan konstrukt identiteta osobe, što je posebice vidljivo u odrasloj dobi pojedinca/ke. On je gotovo uvijek u relaciji s drugim izvorima smisla (klasa, rasa, etnicitet, tradicija i tako dalje) te je tako *jedan od* izvora identiteta. „Rod je sigurno jedna od ključnih dimenzija identiteta, koja podrazumijeva slike, predodžbe, očekivanja, norme, konvencije, stavove, vrijednosti, ponašanja i osjećaje koje društvo, uz pomoć različitih modela i mehanizama socijalizacije, utiskuje biološkim spolovima.“ (Galić, 2011:11) Zaključno rečeno, rodni identitet nije nužno ovisan o spolu pripisanom pri rođenju te ne mora neophodno podrazumijevati binarni koncept muškosti i ženskosti.

1.1.1. TRADICIONALNE I EGALITARNE RODNE ULOGE

„Pojmom rodne uloge obuhvaćena su kulturološki i socijalno propisana ponašanja koja su dodijeljena muškarcima i ženama, a isključivo su zasnovana na rodnim razlikama.“ (Bartolac, 2010:3, prema Bartley, Blanton i Gilliard, 1991) Tradicionalne ili egalitarne rodne uloge su one uloge muškaraca i žena karakteristične za neko društvo ili zajednicu u kojem prevladava tradicionalni ili moderni sustav vrijednosti. Međutim, održanje tradicionalnih rodnih uloga nije isključivo i za društva koja u sebi sadrže obilježja modernosti. Distinkcija između tradicionalnih i egalitarnih rodnih uloga najbolje se razumijeva preko seta karakteristika i atributa koje se u takvim društvima njima pripisuju pa će ih se na taj način i prikazati.

Potrebno je shvatiti da rodne uloge ne mogu egzistirati bez društvenog kruga, odnosno one nastaju unutar određenog društva i njegovog konteksta te se usvajaju i ostvaruju u interakciji s ostalim pojedincima/kama. Kad se rodi, pojedincu/ki se određuje njegova/njezina spolna odredba: *muškarac* ili *žena*. Potom kroz proces socijalizacije usvajaju određenu *mušku* ili *žensku* rodnu ulogu koja s vremenom postaje sastavni dio identiteta, odnosno rodnog identiteta pojedinaca. No teorije o razvoju rodnih uloga i problematiziranju njihovog nastanka objašnjene su kasnije u radu.

Trenutno je važno istaknuti razliku između tradicionalnih i egalitarnih rodni uloga, odnosno navesti koje se karakteristike pripisuju tradicionalno muškim/ženskim ulogama, a koje ulogama muškaraca/žena u modernom društvu.

U društvu ili zajednici u kojima prevladava tradicionalni sustav vrijednosti, uloge muškaraca i žena obilježene su vrijednostima koje su utemeljene upravo na tradiciji. „U doslovnom značenju tradicija se prenosi na svaku ljudsku praksu, vjerovanje, instituciju ili artefakt što se prenosi s jedne generacije na drugu.“ (Abercrombie, Hill i Turner, 2008:406) Tradicionalno društvo je u kontrastu s modernim društvom koje je okarakterizirano kao industrijalizirano, urbanizirano i kapitalističko društvo. No iako se pojam tradicionalnog društva u literaturi prvenstveno veže za predindustrijska društva, tradicionalne vrijednosti pronalaze se i u današnjim modernim društvima što je vidljivo u tradicionalnim normama, ritualima i drugim oblicima simboličkog ponašanja. Unutar tradicionalnih društava najizraženija društvena struktura je patrijarhat. Prema feminističkim teorijama, patrijarhat je osnovna struktura dominacije muškaraca nad ženama te starijih muškaraca nad mlađima. Ovaj oblik strukture moći, za koji se tvrdi da proizlazi iz spolne razlike između muškaraca i žena, feminističke teorije (Ritzer, 1997) odbacuju navodeći kako se on odnosi na društvene odnose. U društvima u kojima prevladavaju tradicionalne vrijednosti, odnosi između muškaraca i žena organizirani su na temelju patrijarhata. „Neki od kauzalnih faktora patrijarhata uključuju obaveznu heteroseksualnost, muško nasilje, način na koji su muškarci organizirani na radnom mjestu i socijalizaciju za rodne uloge.“ (Abercrombie, Hill i Turner, 2008:257) Međutim, patrijarhalnost nije isključivo karakteristika društava obilježenih tradicionalnim vrijednostima, već je prisutna i u mnogim suvremenim društvima.

Prema tradicionalnim rodni ulogama dominantna uloga muškarca je *hranitelj*, dok je dominantna uloga žene *majka*. Muškarac koji je sposoban pribaviti hranu, odjeću i druge potrebne stvari za svoju obitelj, ostvaruje svoju tradicionalno mušku ulogu. Prema tradicionalnim ulogama, domaćica je uloga žene i nije potrebno da ona, uz muškarca, radi. „Na ovaj način, uloga dobrog hranitelja definirana je u smislu njegove izravne suprotnosti i komplementarne veze s ulogom domaćice.“ (Lewis, 2005:5) Od muškarca se očekuje da ekonomski osigura svoju obitelj imajući posao koji mu osigurava dobru plaću i dobru poziciju na tržištu rada. Njegova uloga zahtijeva

natjecanje na tržištu rada s drugim hraniteljima (muškarcima) tako da se uz nju veže uspješnost. Pridajući značajnost i idealizirajući rad muškaraca, Lewis ističe kako je to „primarni put u proizvodnji muškog identiteta.“ (Lewis, 2005:5) Dominacija, odlučnost i agresivnost su karakteristike tradicionalno pripisane ulozi muškaraca.

Lewis nadalje tvrdi kako je tradicionalna uloga žene uloga majke koja se brine i odgaja djecu (Lewis, 2005). Uloga majke izravno je vezana uz njene reproduktivne mogućnosti i to je njezina primarna odgovornost. Prema tradicionalnoj ulozi od žena se očekuje strpljenje, briga za druge, pokornost, zavisnost i pasivnost. Tradicionalne vrijednosti ističu majčinstvo, odnosno vezu između majke i djeteta kao bitan temelj za njegov kasniji život i mentalno zdravlje (Lewis, 2005). Vezana uz djecu, uloga žene briga je za domaćinstvo, odnosno obavljanje raznih kućanskih poslova. Utjecaj rodnih uloga vidljiv je i tijekom obrazovanja te odabira struke, odnosno žene se same odlučuju i/ili ih se usmjerava na tipično ženska zanimanja, odnosno za njegovateljice (primjerice za medicinske sestre), odgajateljice u vrtićima, školama i slično. Žene i kada uđu na tržište rada, većinom rade u *ženskim* zanimanjima, odnosno na poslovima koji više odgovaraju ženama, primjerice u tekstilnoj industriji ili industriji hrane (Lewis, 2005). Kritički gledajući na tradicionalnu ulogu žena koja je prvenstveno vezana uz njihove reproduktivne mogućnosti, Oakley (1972) tvrdi kako nitko ne negira majčinstvo, već je problematična *ekskluzivnost* žena za odgoj djece. Također navodi kako ekonomska organizacija Zapadnih društava ne dopušta očevima prisutnost u kući cijelo vrijeme, već zahtjeva od njega radnu angažiranost i sposobnost priskrbliivanja novca (Oakley, 1972).

U društvima u kojima prevladavaju tradicionalne vrijednosti, muškarci i žene se konformiraju tradicionalnim idealima rodnih uloga i na području spolnosti. Uloga muškaraca uključuje veću seksualnu slobodu, kao što su iniciranje romantičnih i seksualnih odnosa, dok je seksualna uloga žena ograničena. Galić navodi kako je „ženska seksualna sloboda karakterizirana na sve načine etički negativno. Ženi se, osim toga, još uvijek uskraćuje biološka kontrola nad njezinim tijelom kroz kult djevičanstva, dvostrukog standarda, propisa protiv pobačaja i slično.“ (Galić, 2002:235).

Feminističke teorije kritiziraju rodnu podjelu ističući kako se rodne uloge nalaze u neravnopravnom odnosu. Između rodnih odnosa prevladava asimetrična dihotomija. Unutar dihotomije muškarac - žena, muškarac je uvijek u nadređenom položaju. Tako se muškarca tradicionalno poistovjećuje s kulturom, javnom sferom života, a žene s

prirodom, privatnom sferom, na osnovu njene reproduktivne funkcije. No nejednako i neravnopravno vrednovanje muških i ženskih rodni, ali i društvenih uloga nije produkt prirode, već se objašnjava kao društveno konstruirano jer se razlike u ponašanju muškaraca i žena smatraju naučenima.

Za razliku od tradicionalnih, egalitarne rodne uloge pak uključuju veću raspodjelu između rodni uloga pri odgoju i skrbi o djeci, kućanskim poslovima i na tržištu rada. „Egalitarizam ističe da su spolovi više slični nego različiti.“ (Lewis, 2005:8) Egalitarne uloge žena uključuju njihovu veću participaciju na tržištu rada te time i veće sudjelovanje u finansijskoj dobrobiti za obitelj. U skrbi za djecu i kućanskim poslovima dolazi do smanjenja ženinog angažmana. Prema tradicionalnom viđenju rodni uloga, može se reći kako se ženina rodna uloga približila muškoj rodnoj ulozi. Slično je i s ulogama muškaraca. Egalitarna uloga muškaraca uključuje povećanje kućanskih dužnosti i, za razliku od tradicionalnih rodni uloga, veću i prisniju angažiranost pri odgoju djece. Participiranje u politici jednako se smatra i muškom i ženskom ulogom. Zaključno rečeno, prema egalitarnim rodni ulogama uključenost žena se prihvća u svim sferama života, od obiteljske sfere do sfere politike te su položaji, prava i obveze muškaraca i žena jednako vrednovani.

Međutim, daljnje pitanje je koja su to konkretno teorijska objašnjena razvoja tradicionalnih i egalitarnih rodni uloga. Odgovor na ovo pitanje pružit će se u sljedećem poglavlju.

1.2. TEORIJE RODNOG RAZVOJA

Razne teorije rodno­g razvoja objašnjavaju razvitak roda i rodno­g identiteta ovisno o tome smatraju li se oni sociokulturnim produktom ili produktom prirodnog razvoja. Rodne teorije koje se temelje na biološkom determinizmu rodne razlike između muškaraca i žena objašnjavaju kao posljedicu biološkog spola. One ističu određene urođene razlike u ponašanju muškaraca i žena za koje tvrde da se mogu pronaći u svim kulturama (Giddens, 2001). U ovom poglavlju ukratko će se navesti nekoliko osnovnih.

Sociobiologija je teorija koja navodi da „u gotovo svim kulturama muškarci a ne žene učestvuju u lovu i ratu. (...) ovim se ukazuje na to da muškarci posjeduju biološki zasnovane sklonosti ka agresiji koje kod žena ne postoje.“ (Giddens, 2001:77). Sociobiologija, a i evolucijska psihologija, tvrde da su spolne razlike u ponašanju muškaraca i žena produkt evolucije. Naime, smatraju kako korijen različitog ponašanja leži u njihovoj reproduktivnoj sposobnosti. Muškarci teže *oploditi* što više žena da bi imali što više potomaka, dok žene pak biraju genetski što kvalitetnijeg partnera za svoje potomstvo. Muškarci se karakteriziraju kao agresivniji i u konstantnoj borbi s drugim muškarcima za što više žena i potomstva. Sociobiolozi u ovom procesu vide začetak muške dominacije jer se muškarci natječu za žene, dok žene *čekaju* genetski najprikladnijeg partnera. Antropolog George Peter Murdock također tvrdi s antropološkog stajališta da su očite biološke razlike (prvenstveno fizičke) zaslužne za spolnu podjelu rada u društvu (Haralambos i Holborn, 2002). Međutim, Ann Oakley, kao jedna od kritičarki biološkog determinizma, ustvrdila je u svojim istraživanjima provedenim u raznim plemenima svijeta, da je tvrdnja o rodnoj razlici prije pogrešna nego *univerzalna* (Oakley, 1972) te ju se ne smije promatrati kao sami produkt prirode.

Sljedeća rodna teorija koja objašnjava rodne razlike je psihoanaliza. Glavni predstavnik i tvorac psihoanalitičke teorije, Sigmund Freud, smatrao je da nesvjesni procesi pokreću većinu onoga što činimo i mislimo. Psihoanalitička teorija tvrdi da se maskulinitet i feminitet stječe identificirajući se s roditeljem istog spola (Berk, 2005). Dječaci i djevojčice prvotno su vezani uz majku razvijajući jaku vezu i primarno se identificirajući s njom. Odrastajući, pojedinci/ke uče tko i što je muško/žensko. Dok se djevojčice poistovjećuju s majkama i usvajaju majčinu, žensku ulogu, dječaci spoznaju kako su različiti od njih i identificiraju se u suprotnosti od majki. Ovu fazu odrastanja

Freud naziva *falusnom fazom* (od treće do pete godine života) kada se kod dječaka javlja spolna žudnja prema majci i strah od oca. „U njima nastaje strah od kastracije jer vjeruju da će ih zbog nadmetanja za majku napasti veći i moćniji otac. Edipov se kompleks razrješava poistovjećivanjem dječaka s ocem, potiskivanjem želje za majkom i oponašanjem očeva ponašanja.“ (Haralambos i Holborn, 2002:352)

Teorije rodnog razvoja koje pak rod i rodni identitet shvaćaju kao sociokulturni produkt, ističu važnost rodne socijalizacije. Rodna socijalizacija pojedinaca/ki započinje od trenutka rođenja klasifikacijom na muški ili ženski spol. Razvoj roda i rodnog identiteta odvija se tijekom prvih godina života kada pojedinci/ke razvijaju svijest o vlastitom spolu te (u većini slučajeva) započinju samoidentifikaciju s pripadnicima istog spola te u suprotnosti s onima suprotnog. Kroz proces socijalizacije roditelji tada najviše utječu na razvoj roda i usvajanje rodnih uloga svoje djece. „Temeljni proces socijalizacije i učenja, stjecanja rodnih/spolnih uloga podrazumijeva imitaciju, identifikaciju i internalizaciju djece od onih ljudi s kojima se identificiraju, obično roditelja.“ (Galić, 2002:229, prema Stanley i Wise, 2002) Pojedinci/ke tijekom ranog djetinjstva (od oko druge do šeste godine života) stvaraju rodne kategorije te se u skladu s njima počinju ponašati. „Djeca povezuju mnoge igračke, odjevne predmete, alate, predmete u kućanstvu, igre, zanimanja, pa i boje (ružičasta i plava) s jednim spolom, a ne s drugim.“ (Berk, 2005:260)

Ponudivši kratak pregled prethodnih teorija razvoja rodnih identiteta, u ovom radu preferirane su teorije s područja sociologije i socijalne psihologije koje rod i rodni identitet shvaćaju kao sociokulturni produkt: teorija socijalnog učenja, kognitivno razvojna teorija i teorija rodnih shema. Njihove središnje ideje temelje se na tvrdnji kako se rod i identitet stječu procesom socijalizacije kroz socijalnu interakciju i internalizaciju. U skladu s rodnim odredbama spola, odnosno društveno oblikovanog biološkog spola, pojedinci/ke tijekom prvih godina svog života odgojem usvajaju rodne uloge. Rodne uloge su postavljene kao set čimbenika pripisanih muškom i ženskom rodu. Pojedinci/ke kroz proces socijalizacije usvajaju „zbroj svih karakteristika, načina ponašanja, obaveza i očekivanja koja se pripisuju pojedinom rodu.“⁴ Tijekom procesa socijalizacije uz svjesno i nesvjesno usvajanje te učenje roda i rodnih uloga, djeca razvijaju svoj prvotni identitet - rodni identitet.

⁴ SeZaM, (2012), „Rodne uloge i identitet“

Međutim, ove teorije se razlikuju u tome prethodi li učenje roda samopercepciji (teorija socijalnog učenja) ili samopercepcija učenju (kognitivno razvojna teorija). Teorija rodni shema pak objedinjuje učenje i samopercepciju naglašavajući kako „i okolinski pritisci i dječje kognicije zajednički pridonose tome da se oblikuje razvoj rodnog identiteta.“ (Berk, 2005:263). Za početak će se elaborirati teorija socijalnog učenja, a zatim kognitivno razvojna teorija i teorija rodni shema te će se na kraju ukratko navesti nekoliko poteškoća ovih teorija.

1.2.1. TEORIJA SOCIJALNOG UČENJA

Središnja ideja teorije leži u tvrdnji kako su rodne razlike u ponašanju stečene iskustvom, odnosno usvajanjem kroz društvenu interakciju s drugim pojedincima i pojedinkama. Teorija socijalnog učenja ističe da je ponašanje djece uvjetovano različitim postupanjem prema njima od strane njihovih roditelja i okoline. Tijekom prvih godina života (otprilike do šeste godine) djeca prolaze kroz proces rodne socijalizacije kada razvijaju spolno uvjetovano ponašanje zahvaljujući svojoj okolini koja determinira načine ponašanja u skladu s očekivanjima vezanima za njihov spol. Roditelji tako utječu na rodni razvoj djece učeći ih u skladu s uvjerenjima koja oni imaju o tipično rodnom ponašanju. Upravo ovdje leži nedostatak teorije socijalnog učenja. Ona rodnu socijalizaciju shvaća kao proces prenošenja kulturnih vrijednosti i rodno tipiziranog ponašanja roditelja na djecu doživljavajući ih kao pasivne aktere. Ovaj nedostatak je ispravljen uvođenjem procesa modeliranja, odnosno svjesnog odabira uzora. Proces modeliranja ističe kako „dijete uči rodne uloge kroz imitaciju uzora (engl. *role model*), ali predlaže drugačiju motivaciju; točnije ponašanje djece oblikovano je reakcijom drugih. Dijete će primiti društvenu nagradu za činjenje tipično rodnog ponašanja što ih potiče da ponove ta ponašanja.“ (Beal, 1994:69).

Procesima nagrađivanja i kažnjavanja djeca razvijaju rodno tipizirana ponašanja po principu učenja klasičnim uvjetovanjem. Ako dijete ispravno, odnosno u skladu s društvenim normama, imitira uzor, njegovo ponašanje će pozitivnim sankcijama biti nagrađeno. Teorija socijalnog učenja ovaj proces objašnjava pomoću nekoliko komponenata: *pojačanje* (engl. *reinforcement*), *uzor* (engl. *role model*) i *reprezentativnost* (engl. *representativeness*). *Pojačanje* se odnosi na drugačije reagiranje okoline na ponašanje djevojčica i dječaka, odnosno roditelja koji na isto

ponašanje reagiraju drugačije u slučaju dječaka i djevojčica. Primjerice, kada se djevojčica našminka, roditelji će ju pohvaliti i nagraditi odobravanjem ovog ponašanja pri čemu djevojčica uči kako je ovo za nju prihvatljivo ponašanje. Za razliku od prethodnog, ako se dječak našminka, roditelji će burnije reagirati i opomenuti dječaka da je za njega šminkanje zabranjeno. Na ovaj način roditelji različito odgajaju svoju djecu. Nadalje, prema ovoj teoriji djeca uče opažajući i imitirajući *uzor* iz svoje okoline te modelirajući svoje ponašanje prema njemu. Kako su većinom roditelji najbliži djeci tijekom prvih godina života, ona uče elemente rodni uloga upravo promatrajući vlastite roditelje pri čemu usvajaju ponašanja istog spola poistovjećujući se s njime. „Imitiranje uzora je moćan način učenja i djeca se trude kopirati one kojima se dive i kojima žele ličiti.“ (Beal, 1994:70) Komponenta uzora ističe aktivnu ulogu učenja rodni uloga. *Reprezentativnost* prema teoriji socijalnog učenja označava poželjan uzor, odnosno djeca će imitirati ponašanje istog spola ako vide još pojedinaca/ki koji/e ga/ju imitiraju. „Djeca postupno internaliziraju pravila o ponašanju koja se s obzirom na rod očekuju od njih tako što nauče predviđati tuđe reakcije na njihova ponašanja te sami usklađuju svoje postupke s naučenim normama.“ (Jugović, 2004:12, prema Kessler i McKenna, 1978)

Teorija socijalnog učenja tvrdi kako prvenstveno roditelji utječu na razvoj primarnog identiteta kod djece, odnosno rodni identiteta, na način što ih uče rodno tipiziranom ponašanju u skladu s dominantnim vrijednostima društva kojeg su i oni sastavni dio. Prema Beal (1994), roditelji djecu od druge godine života usmjeravaju na igračke i igre koje su tipično rodne, a također pokazuju i različita očekivanja u vezi kućanskih poslova (kućnih obaveza) te kasnije obrazovanja za djevojčice i dječake. „Kućanski poslovi dodijeljeni dječacima i djevojčicama reflektiraju se na njihove buduće uloge kao odraslih, pri čemu će žene biti zadužene za kuću, a muškarac će raditi izvan kuće.“ (Beal, 1994:79) Kasnije, kako djeca odrastaju, uzori koji će im poslužiti za imitaciju ili koji će pak utjecati na njihovo ponašanje se proširuju na vršnjake, učitelje u školama, medijski eksponirane osobe i slično.

Zaključno se prema teoriji socijalnog učenja može reći kako pojedinci/ke usvajaju ponašanja tako što vide kako okolina reagira na rodno prikladna ili neprikladna ponašanja. (Kamenov, Huić i Jugović, 2010, prema Lips, 2007) Iz toga proizlazi kako bi pojedinci/ke koji/e „odrastaju u tradicionalnim obiteljima trebali razviti rodno stereotipne uloge (uloga žene obuhvaća majčinstvo i brigu o kući i obitelji, dok uloga

muškarca obuhvaća privređivanje i zaštitu obitelji).“ (Kamenov, Huić i Jugović, 2010:197). Djeca odrasla u egalitarno osviještenim obiteljima, razvila bi pak egalitarne rodne uloge.

1.2.2. KOGNITIVNO RAZVOJNA TEORIJA

Kognitivno razvojna teorija je glavna alternativa teoriji socijalnog učenja. Glavna razlika između teorije socijalnog učenja i kognitivno razvojne teorije je u tome što potonja smatra djecu „aktivnim misliocima o društvenim pravilima“ (Berk, 2005:256). Prema ovoj teoriji kognitivni razvoj kod djece veoma je bitan u rodnoj socijalizaciji. Središnja ideja teorije je da djeca u dobi od otprilike dvije godine počinju spoznavati svoj spol kada ih na „rodno prikladno ponašanje potiče motiv da se ponašaju u skladu sa svojim spolnim identitetom, a ne motiv za dobivanje vanjske nagrade.“ (Smith et al., 2007:95). Dijete kao aktivni mislilac razumije da je po svome spolu dječak/djevojčica i zbog tog razumijevanja ono odabire prikladno ponašanje koje vidi u svojoj okolini. Kognitivno razvojna teorija smatra kako djeca u ovoj dobi razvijaju rodni identitet.

Međutim, teorija napominje da, iako djeca nauče da postoje dvije kategorije pojedinaca, muškarci i žene, oni isprva misle kako djevojčica s kratkom kosom može biti dječak, ili dječak obučen u odjeću djevojčice može biti djevojčica. Djeca tek kasnije razvijaju *rodnu konzistentnost*, odnosno „u dobi od 4 do 6 godina javlja se rodna konzistentnost tj. svijest o tome da svi dječaci odrastanjem postaju muškarci, a sve djevojčice žene, nakon čega slijedi razvoj *rodne dosljednosti* tj. vjerovanja da je rod trajna osobina i da ne ovisi o promjeni odijevanja ili ponašanja.“ (Jugović, 2004:14). Djeca stječu i koriste rodne koncepte u interakciji sa socijalnim svijetom te tako kao aktivni mislioci rodno određuju sebe same i druge oko njih. Jednom kad se identificiraju kao muško ili žensko, djeca usvajaju tipična rodna ponašanja. Ona odrastajući razvijaju svoj kognitivni sklop, odnosno njihovo prvotno rigidno, stereotipno znanje o rodnim ulogama i tome tko i što je muško/žensko postaje fleksibilnije i sposobnije za kompleksnije razmišljanje (Stockard, 1999).

1.2.3. TEORIJA RODNIH SHEMA

Teorija rodni shema također objašnjava rodnu socijalizaciju i razvoj rodni uloga uključujući kognitivne strukture, koje služe za organizaciju primljeni informacija, te elemente socijalnog učenja. Teorija ističe važnost okolinskih utjecaja jednako kao i kognitivne sposobnosti djece u razvoju rodni identiteta. Pomoću rodni shema djeca organiziraju primljene informacije na osnovi rodni kategorija, a to su prvenstveno sheme o tome što čini mužkost/ženskost. Kada se djeca nađu u njima dotada još nepoznatoj situaciji, primajući informacije iz okoline oni ih procesuiraju u skladu s ranije razvijenim rodni shemama. „U ranoj dobi djeca reagiraju na upute drugih, registrirajući rodno tipizirane preferencije i ponašanja. U isto vrijeme počinju organizirati svoja iskustva u rodne sheme ili maskuline ili feminine kategorije koje koriste pri interpretaciji svojeg svijeta.“ (Berk, 2005:263) Prema teoriji rodni shema okolina pruža primjer pri organizaciji podataka koji se odnose na rod. Tako primjerice djeca koja odrastaju u obitelji gdje su izloženi tradicionalnim vrijednostima i stereotipnim rodni ulogama, njihove sheme će biti tradicionalno rodno tipizirane.

Od trenutka kada su djeca sposobna spoznati svoj spol započinju stvarati rodne sheme (tijekom predškolske dobi, odnosno do šeste godine) kada i odabiru onu koja se s njime podudara. Rodne sheme usvajaju iz svoje okoline uz aktivan proces spoznaje. Teoretičari Carlo Lynn Martin i Charles Halvorsen predlažu dva tipa rodni shema baziranih na modelu *unutar grupe/izvan grupe* (vlastiti/suprotni spol). Model *unutar grupe* uključuje kategorizirane informacije koje djeca baziraju na osnovu vlastite spolne grupe ili pak druge spolne grupe - *model izvan grupe*. Ove kategorizacije im pomažu primjerice pri odabiru igračaka i ponašanja determinirajući akcije na osnovu rodni shema. (Stockard, 1999) „Scheme omogućuju učinkovit način organiziranja novog znanja i informacija te pomažu individuama da održe konzistentnost i prediktabilnost u novim situacijama.“ (Stockard, 1999:219)

1.2.4. POTEŠKOĆE S RODNIM TEORIJAMA

Sve teorije rodni razvoja objašnjavaju da u razvoju rodni uloga postoji konzistentnost te se teoretičari s time slažu (Archer i Lloyd, 1992) Međutim, pitanje je kako objasniti poremećaje rodni identiteta. Primjerice, teorija socijalnog učenja tvrdi da djeca razvijaju rodno prikladno ponašanje na osnovu usvajanja ponašanja odobrenog

od strane okoline (prvenstveno roditelja) te na osnovu imitiranja uzora. No ne objašnjava što se događa ako odluče imitirati uzor suprotnog spola, pri čemu mogu razviti rodni identitet suprotan njihovom biološkom spolu, a da ih pri tome roditelji za to ponašanje ne sankcioniraju negativno. Djeca se već u djetinjstvu mogu identificirati sa suprotnim spolom i razviti potpuno suprotan stil ponašanja. (Davison i Neal, 1999) Početak ovog procesa javlja se upravo tijekom rodne socijalizacije, odnosno u dobi do šeste godina života. Osobe koje se poistovjećuju sa suprotnim spolom nazivaju se transseksualcima⁵. Navedene teorije rodnog razvoja propuštaju objasniti pojavu transseksualnosti što ide u prilog tezi kako su muškost i ženskost društvena konstrukcija opterećena dominantnim vrijednosnim sudovima i stereotipima određenog društva.

Nadalje, teorija socijalnog učenja pojedince/ke ne shvaća u potpunosti kao aktivne mislioce u razumijevanju svoje socijalne okoline, dok kognitivna teorija razvoja propušta objasniti daljnji razvoj djeteta u njegovoj kasnijoj dobi i daljnje promjene koje se mogu događati s njihovim rodnim i seksualnim identitetom (primjerice biseksualni, trenasrodni, interseksualni i queer identiteti). Rodne razlike u ponašanju potrebno je razumjeti kao rezultat socijalizacije i interakcije pojedinca i okoline jer, da bi se mogao proučavati njihov rodni identitet u odrasloj dobi, potrebno je poznavanje rodnih koncepata o muškoj/ženskoj osobi koji su ugrađeni u njihovu/našu mentalnu shemu. „Proces socijalizacije događa se na interaktivan način, i rodni koncepti postaju inkorporirani u mentalnu tvornicu u ranoj dobi. Jedva je iznenađujuće da postaju teško promjenjivi.“ (Archer i Lloyd, 1992:273) Već je ranije u radu rečeno kako je rod naučen pod utjecajem okolinskih čimbenika, pri čemu najvažniju ulogu imaju vrijednosti određenog društva, što će dalje u radu biti i elaborirano.

⁵ „Transseksualac je odrasla osoba koja doživljava trajnu neugodu zbog svog spola i spolne uloge i do te mjere se identificira sa suprotnim spolom da vjeruje kako zaista jest suprotnog spola.“ (Davison i Neal, 1999:387)

1.3. VRIJEDNOSTI

Norme i vrijednosti sastavni su elementi svake kulture koja upravo preko njih djeluje na pripadnike društva, odnosno „ona upravlja njihovim djelatnostima i definira njihov pogled na život.“ (Haralambos i Holborn, 2002:3). Pripadnici određenog društva uče i dijele svoju zajedničku kulturu te ju prenose s generacije na generaciju. Norme se shvaćaju kao specifična pravila poželjnih i nepoželjnih ponašanja, dok se vrijednosti „shvaćaju kao standard prema kojemu se odabiru ciljevi djelovanja“ (Aberchrombie, Hall, Turner, 2008:413) Međutim, sam pojam vrijednosti različito je definiran prema različitim autorima.⁶ Bez ulaženja u detaljniju analizu pojma vrijednosti, u ovom radu opredijelilo se za definiciju autora Eduarda Kalea koji navodi da, kada je riječ o vrijednostima, prevladava stajalište da one „čine ono što određuje smisao ljudskim činima, ono poželjno, *idealno* čemu ljudi određene kulture teže i (...) one određuju, odnosno ovisno o cjelokupnom kontekstu kulture na osnovi njih se oblikuju pravila ponašanja.“ (Kale, 1982:76). Prema Kaleu (1982), vrijednosti osiguravaju društvenu koheziju i red u društvu te su one *materijalizirane* kroz brojna pravila ponašanja, djelovanja i osjećanja.

Usvajanje vrijednosti, koje čine individualni vrijednosni sustav, kroz proces socijalizacije započinje još u djetinjstvu te se one oblikuju tijekom razdoblja adolescencije. „Na samom kraju adolescencije individualni sustav vrijednosti je stvoren te se smatra da kao takav ostaje relativno stabilan i trajan tijekom cijelog života.“ (Hrnjak, 2008:12, prema Brim, 1996, Inglehart, 1990,) Individualni sustav vrijednosti može se definirati kao „individualni sklop procjena o sposobnosti pojedinih entiteta (stvari, ljudi, oblika ponašanja ili aktivnosti) da omoguće pojedincu osobno što ugodniji i produktivniji život.“ (Ferić, 2009:44, prema Rohan, 2000,). Ferić (2009) navodi da je osnovna pretpostavka da svaki/a pojedinac/ka posjeduje samo jedan individualni sustav vrijednosti. Najvažniju ulogu u prijenosu vrijednosti koje čine individualni vrijednosni sustav, a koje uključuju i vrijednosti o rodnim ulogama, imaju roditelji tijekom primarne socijalizacije. Pod utjecajem svoje kulture i njenih dominantnih vrijednosti,

⁶ Za detaljniju analizu definiranja vrijednosti pogledati radove: Radin, F. (1990), Sustavi vrijednosti, U: Ilišin, V. et.al. *Ogledi o omladini osamdesetih*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu. Str. 21-61.; Čulig, B., Fanuko, N. i Jerebić, V. (1982) *Vrijednosti i vrijednosne orijentacije mladih*. Zagreb: Centar društvenih djelatnosti Saveza socijalističke omladine Hrvatske.

roditelji socijaliziraju svoju djecu u skladu s rodno tipiziranim ponašanjem oblikujući tako njihov individualni sustav vrijednosti.

Carole L. Beal tvrdi da se pojedinci/ke uče pripisanim vještinama, karakteristikama, ponašanjima koje njihovo društvo u određenoj kulturi smatra važnim, prikladnim i vrijednim težnji za njihov biološki spol (Beal, 1994). Ona također tvrdi kako roditelji u skladu sa stereotipima o rodnim ulogama socijaliziraju djecu te na njih prenose kulturološki i socijalno propisana ponašanja. Djeca tako usvajaju vrijednosne stavove o rodnim uloga. Socijalizacijom usvojene vrijednosti o rodnim ulogama te same rodne uloge tijekom odrastanja se internaliziraju i postaju sastavni dio identiteta osobe.

S obzirom na sve ranije navedeno, može se činiti da se ljudsko biće strogo shvaća kao pasivnog aktera koji je produkt društva i kulture. Ovdje se ne osporava biološka razlika između muškaraca i žena, već se ističe važnost drugačijeg shvaćanja roda, rodni odnosa i rodnog identiteta. Pitanje je koliko je određena osoba pod utjecajem svoje kulturne sredine u kojoj je rođena i u kojoj odrasta, a koliko je produkt *sama sebe*. Smatra se kako niti jedan pojedinac/ka nije lišen/a vlastite individualnosti te kako svatko posjeduje svoju slobodnu volju. No i uz individualnost i slobodnu volju, odrastajući i stupajući u konstantnu interakciju s drugima, nitko od nas nije odvojen od društva što znači da upravo kroz razne interakcije i susrećući se s raznim idejama i vrijednostima naša ličnost biva formirana ne samo tijekom djetinjstva, nego i tijekom odrasle dobi. Drži se da se za razumijevanje roda, rodnog identiteta i rodni uloga trebaju uzeti u obzir kako kultura tako i individualne dispozicije. Teza ovog rada jest kako je rodni identitet, shvaćen kao jedan od primarnih identiteta, velikim dijelom *naučen* i to tijekom djetinjstva kada pojedinci/ke razvijaju rodni identitet i usvajaju određene vrijednosti svog društva.

Ranije objašnjene teorije rodnog razvoja prvenstveno su s područja socijalne psihologije i psihologije. Sociologija se više bazira na odrasle pojedince i pojedinke proučavajući njihov rodni identitet u odrasloj dobi kada je već konstruiran, a vrijednosti i vrijednosni stavovi su formirani. Prema teoriji socijalnog učenja, pretpostavka je kako bi pojedinci/ke koji/e odrastaju u tradicionalnim obiteljima trebali/e biti socijalizirani/e u skladu s tradicionalnim vrijednostima te ih i posjedovati, a pri tome internalizirati i

tradicionalne rodne uloge.⁷ Također i prema teoriji rodnih shema, djeca koja su često izložena tradicionalnim vrijednostima o rodnim ulogama, upravo će razviti tradicionalne vrijednosti i sheme o njima. Na osnovu sveg ranije izloženog, ideja ovog rada je istražiti povezanost tradicionalnih vrijednosti i tradicionalnog shvaćanja rodnih uloga, jednako kao i modernih vrijednosti i egalitarnog shvaćanja rodnih uloga, usvojenih tijekom primarne (obitelj) i sekundarne (škola, vršnjaci, mediji) socijalizacije. Međutim, prije daljnje razrade ove teze, potrebno je još odrediti konkretnu distinkciju između tradicionalnih i modernih vrijednosti.

1.3.1. TRADICIONALNE I MODERNE VRIJEDNOSTI

Klasične sociološke teorije najčešće dijele društva na tradicionalna i moderna, pa iz toga proizlazi i podjela na tradicionalne i moderne vrijednosti (Giddens, 2007). Suvremene sociološke teorije ih pak dijele na tradicionalna (predmoderna), moderna i postmoderna, također s pripadajućim vrijednostima. Pojedinci/ke primjerice modernih društava, posjeduju moderne vrijednosti i vrijednosne stavove o konkretnim sferama ljudskog života. Za potrebe ovog rada, koristi se klasifikacija na tradicionalne i moderne vrijednosti (pri čemu su pojedine postmoderne vrijednosti uključene u moderne) jer rezultati brojnih istraživanja pokazuju društvo u Hrvatskoj kao takvo koje u sebi sadrži tradicionalna (predmoderna), moderna i određena postmoderna obilježja. (Tomić-Koludrović i Kunac, 2000; Kamenov i Galić (ur.), 2011) Također je za hrvatsko društvo karakterističan tradicionalni i moderni pristup ulogama žena i muškaraca (Galić i Nikodem, 2006).

Kako je ranije u radu objašnjeno pri problematiziranju tradicionalnih i egalitarnih rodnih uloga, tradicionalna društva prvenstveno obilježavaju tradicionalne patrijarhalne vrijednosti utemeljene na tradiciji, običajima, zajednici i precima. Inglehart i Baker (2000) navode, uz napomenu postojanja raznih kultura i društava u svijetu, da se glavna obilježja predindustrijskih društava (koja nazivaju tradicionalnima) mogu identificirati. Sva takva društva „pokazuju relativno nisku toleranciju spram

⁷ No, postoji i obrnuta mogućnost, odnosno da tradicionalne obitelji socijaliziraju svoju djecu u skladu s modernim vrijednostima pri čemu će ona razviti egalitarne rodne uloge. Jugović navodi primjer kako dječaci „čije su majke bile izrazito brižne prema njima iskazivali su tipično feminino ponašanje, i odnosili su se brižno i prijateljski prema drugim ljudima, a djevojčice čiji su ih roditelji ohrabivali da budu neovisne ponašale su se neovisno i asertivno, što je ponašanje koje se tradicionalno pripisuje muškom rodu.“ (Baumrind, 1979, Jugović, 2004:13)

pobačaja, razvoda i homoseksualnosti; sklona su isticati mušku dominaciju u ekonomskom i političkom životu, brane autoritet roditelja i važnost obiteljskog života, te su relativno autoritarna; većina njih stavlja snažan naglasak na religiju.“ (Inglehart i Baker, 2000:23). Povjerenje se u tradicionalnim društvima nalazi u osobnim vezama te u obitelji gdje tradicija ima moć nad oblikovanjem pojedinčevog života. Iz tog razloga prevladava kolektivna identifikacija sa širom zajednicom i društvom gdje su interesi kolektiva iznad interesa samog/e pojedinca/ke. Tradicionalne vrijednosti uključuju prihvaćanje običaja i obrazaca koje određena tradicionalna kultura nalaže. Normativni obrasci također uključuju i vrijednosne orijentacije kao što su nacionalizam, etnocentrizam te konformističke vrijednosti. Za patrijarhalne vrijednosti se smatra kako su izrazito obilježje tradicionalnih društava (iako su one još uvijek moguće i prisutne i u modernim društvima). Na osnovu patrijarhalnih vrijednosti, stavovi o položaju žene u društvu prvenstveno su određeni u skladu s njima, odnosno prevladava rodni konzervativizam u svim životnim sferama te „inzistiranje na tradicionalnim rodnim ulogama.“ (Inglehart i Baker, 2000:26). Rodne uloge muškarca su u nadređenom položaju nad rodnim ulogama žena. Tradicionalne vrijednosti tako pružaju opće i specifične naputke za rodno tipizirano ponašanje muškaraca i žena, odnosno jasno definiraju rodne uloge.

Društva u kojima prevladavaju moderne vrijednosti prošla su kroz proces modernizacije. Modernizacijom se „objašnjavaju svi društveni fenomeni utemeljeni na industrijalizaciji, razvoju znanosti i tehnologije, modernoj nacionalnoj državi, kapitalističkom svjetskom tržištu, urbanizaciji i sekularizaciji.“ (Tomić-Koludrović i Kunac, 2000:82). Vrijednosti modernog društva, za razliku od tradicionalnih vrijednosti, ističu: individualnost pojedinaca/ki koji/e o sebi razmišljaju kao o racionalnim bićima; izbor životnog stila oslobođenog tradicije i običaja; materijalizam i materijalne izvore moći; rodni egalitarizam i slično. Galić i Nikodem navode kako konceptu rodnog egalitarizma „teži svako ono društvo koje ima za cilj ukidanje rodne nejednakosti, emancipaciju žena i ostvarenje rodne egalitarnosti.“ (Galić i Nikodem, 2006:91).

Nadalje, moderna društva karakteriziraju „sekularizacija i individualizacija religijskih i moralnih vrijednosti, te racionalizacija društva.“ (Labus, 2005:385). Izražena važnost tradicionalnog braka i obitelji gubi se u modernim društvima (na primjeru većih stopa razvoda), posebno kod mlađe populacije (Tomić-Koludrović i

Kunac, 2000). Moderne vrijednosti uključuje: prihvaćanje i vrednovanje novih obiteljskih formi (primjerice samohrano majčinstvo, istospolni parovi kao roditelji) i načina odgoja djece; ženskih prava (primjerice pravo na pobačaj); slobodu izbora (primjerice seksualne orijentacije, česte promjena partnera); egalitarne uloge muškaraca i žena, i tako dalje.

Kako je već ranije istaknuto, tradicionalne ili moderne vrijednosti utječu na vlastiti osjećaj sepstva, identitet pojedinaca/ki. Cifrić i Nikodem tako navode kako se identiteti pojedinaca/ki, oblikovani u skladu s tradicionalnim vrijednostima, temelje na zajedničkom porijeklu, jeziku, kulturi, teritoriju i religiji (esencijalizmu) koju pripadnici određenog društva dijele. Identiteti oblikovani u skladu s modernim vrijednostima temelje se na antiesencijalizmu, odnosno identitet je „diskurzivna konstrukcija“ (Cifrić i Nikodem, 2006:174). U modernim društvima oblikovanje identiteta „više ne slijedi jasno izgrađeni društveni model *te* (...) po prvi put u povijesti postaje dominantno pitanje samog pojedinca, a ne šire društvene zajednice.“ (Cifrić i Nikodem, 2008:246, prema Luckmann, 2006)

2. CILJEVI I SVRHA ISTRAŽIVANJA

Tri su cilja diplomskog rada proizašla iz uvida u problematiku definiranja samog pojma roda, rodni uloga, rodnog identiteta te pregleda raznih teorija rodnog razvoja pri čemu se uvidjela potreba za istražiti rod i rodni identitet.

Kako se rodni identitet shvaća kao društvenu konstrukciju koja se iskazuje preko rodni uloga koje pojedinci/ke posjeduju, cilj istraživanja diplomskog rada je utvrditi sklonost ispitanica dvaju zagrebačkih fakulteta tradicionalnim/egalitarnim rodnim ulogama. Ova sklonost operacionalizirana je kao slaganje s ponuđenim tvrdnjama koje izražavaju stavove vezane uz idealne rodne uloge. Nadalje, namjera je utvrditi važnost roda za identitet ispitanica, kao jednog od izvora identiteta, u odnosu na ostale ponuđene identitetske odrednice. To će biti utvrđeno putem subjektivne procjene važnosti pripadnosti pojedinim grupama (identitetskim odrednicama) koje predstavljaju neke od mogućih izvora identiteta relevantnih za ovo istraživanje.

Drugi cilj istraživanja proizašao je iz uvida u teorije koje zaključuju kako na rodni identitet utječu vanjska obilježja društva, odnosno dominante vrijednosti određenog društva koje se procesom socijalizacije usvajaju te stavljaju rodne uloge pod svoj utjecaj. Cilj je, dakle, utvrditi sklonost tradicionalnim/modernim vrijednostima ispitanica na pet vrijednosnih dimenzija: obitelj, prava žena, partnerski odnosi, ljudska prava te zaposlenje i rad. Ovaj cilj istraživanja proizašao je upravo iz prethodno navedene teze, odnosno istražujući o percepciji rodni uloga, želi se ispitati koliko su one povezane s prisutnim vrijednostima hrvatskog društva.

Konačni cilj istraživanja je utvrditi empirijske veze između rodnog identiteta i vrijednosti, odnosno povezanost stava o idealnim rodnim ulogama kao manifestacije rodnog identiteta ispitanica sa sklonošću tradicionalnim/modernim vrijednostima. S obzirom na to da su razna dosadašnja istraživanja okarakterizirala hrvatsko društvo kao društvo u tranziciji prvenstveno obilježeno tradicionalnim patrijarhalnim vrijednostima, ali i kao rodno egalitarno društvo s modernim vrijednosnim sustavom te određenim postmodernim elementima, u istraživanju se krenulo od pretpostavke kako su ove vrijednosti prisutne i u svijesti ispitanica dvaju zagrebačkih fakulteta.

Svrha ovog istraživanja nalazi se u tome što ono ciljano teži otkriti povezanost rodnog identiteta i određenih vrijednosti hrvatskog društva. Uvidom u nalaze istraživanja dobit će se slika o vrijednostima i rodnim ulogama koje prevladavaju u svijesti ispitanica. Naime, načelna je pretpostavka kako se može nazrijeti uvid u preuzete rodne uloge i vrijednosti koje prema nalazima dosadašnjih istraživanja prevladavaju u populaciji studentica Zagrebačkog sveučilišta. Točnije rečeno, teži se spoznati kako ispitanice studentske populacije same sebe doživljavaju, odnosno unutar kojih vrijednosti hrvatskog društva se definiraju. Na ova pitanja nastojat će se odgovoriti testiranjem nekoliko osnovnih hipoteza.

3. POLAZIŠTA I HIPOTEZE

3.1. PRIKAZ DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

U ovom poglavlju pružit će se prikaz dosadašnjih istraživanja rodne tematike provedenih u Republici Hrvatskoj kako bi se dobila jasnija slika rodne ideologije hrvatskog društva, a koja su bila povod za istraživanje povezanosti rodnog identiteta i vrijednosti.

U Hrvatskoj su provedena razna ciljana istraživanja različitih rodni tematika jednako kao i pojedina istraživanja u kojima su se dovodili u vezu stvarni položaji žena u društvu s vrijednostima hrvatskog društva. Najučestaliji zaključci ovih istraživanja pokazuju kako muškarci u većini slučajeva imaju tradicionalne stavove o rodni ulogama, dok žene imaju značajno egalitarnije stavove. Međutim, u mnogim ovakvim istraživanjima javlja se i određen dio žena (u većini slučajeva starije populacije) koje posjeduju tradicionalnu rodnu ideologiju. Tako su autorice Tomić-Koludrović i Kunac u istraživanju „*Rizici modernizacije: žene u Hrvatskoj devedesetih*“ u kojem su imale namjeru „ukazati na položaj žena u Hrvatskoj u kontekstu procesa modernizacije“ (Tomić-Koludrović i Kunac, 2000:5), između ostalog istraživale i njihov stav o tradicionalnim, modernim i postmodernim vrijednostima. Dobiveni zaključci pokazuju kako se za položaj žena krivi strukturalno patrijarhalno uređeno hrvatsko društvo, ali i samopercepcija žena koje sebe vide manje vrijednima i nespremnima za angažman i participaciju u javnom životu, primjerice u politici. Naime, određeni dio žena (pretežito starije dobi) sebe promatra u okviru „patrijarhalnih vrijednosti i normi koje su prevladavajuće za društveni položaj i samopercepciju žena u Hrvatskoj (...).“ (Tomić-Koludrović i Kunac, 2000:12) Do sličnih zaključaka o prisutnosti tradicionalizma rodni uloga došlo se i u drugim istraživanjima koja ciljano ili dijelom ispituju stavove o rodni ulogama muškaraca i žena ili rodne razlike u određenim segmentima života (Galić, 2008; Bartolac, Kamenov i Petrak, 2011; Kamenov, Huić i Jugović, 2011).

Samo istraživanje identiteta, pa tako i rodnog identiteta, ima određena ograničenja. Istraživanja koja ispituju rodni identitet operacionaliziraju ga preko seksizma ili rodni uloga i odnosa između muškaraca i žena. Prilikom istraživanja rodnog identiteta (Galić i Nikodem 2006; Galić, 2008; Klasnić i Rukavina, 2011; Galić

i Klasnić, 2012) analizira se *tradicionalni* i *moderni* seksizam pri čemu „prvi pojam označava patrijarhalni obrazac društvenih odnosa za koje vrijede rodne razlike kao isključivosti te mizogini stavovi prema ženama. (...) drugi koncept odnosi se na obrazac koji bi htio pokazati okretanje društva prema egalitarnijem, nehijerarhiziranom rodnom sustavu vrijednosti i odnosima (...).“ (Galić, 2008:162). U ovakvim istraživanjima polazi se od pretpostavke da ispitanici/ce ovisno o tome kojem se konceptu seksizma priklanjaju, u biti odražavaju svoju svijest i svjetonazor. Galić i Klasnić također navode kako je u istraživanjima o seksizmu u Hrvatskoj već „utvrđeno da se rodni identitet ostvaruje kroz društvenu praksu na svim razinama društva u kontinuumu između (tradicionalnog i modernog) seksizma i egalitarizma.“ (Galić i Klasnić, 2012:175). Ona istraživanja koja pak rodni identitet istražuju preko stava o rodnim ulogama (Jugović, 2004) također su dobar pokazatelj kako se u određenom društvu poimaju rodni odnosi. Upravo se i na osnovu stava o rodnim ulogama može dobiti uvid u svijest i identitet te svjetonazor ispitanika/ca. Istraživanja rodnog identiteta i seksizma u Republici Hrvatskoj (Galić i Nikodem, 2006; Galić, 2008; Klasnić i Rukavina, 2011) pokazuju kako je seksizam, bez obzira kako bio definiran (*tradicionalan* ili *moderan*, *neprijateljski* ili *bezazleni*), nadasve prisutan u hrvatskom društvu i to ponajviše kod pojedinaca/ki koje/i posjeduju tradicionalnu rodnu ideologiju. S obzirom na društvenu konstrukciju roda koja potvrđuje različite rodne i društvene uloge muškaraca i žena, nalazi o seksizmu pokazuju kako su mnogi stereotipi usvojeni socijalizacijom poduprti vrijednostima hrvatskog društva. Razlike među rodnim grupama i po dobnim skupinama pokazuju kako su većinom žene mlađe populacije nego li muškarci sklonije priklanjati se konceptu rodno egalitarnog društva.

Istraživanja rodne tematike koja su provedena na mlađoj populaciji, u većini slučajeva na studentskoj populaciji, iznose i određene dvojake zaključke. Iako je mlađa populacija „općenito sklonija podržavati egalitarnije partnerske odnose i podjele rada u obitelji“ (Galić, 2011:17), vidljiva je prisutnost tradicionalne rodne uloge i stava prema ženama u hrvatskom društvu. Određeni nalazi istraživanja pokazuju kako su i tradicionalne vrijednosti još uvijek prisutne i izražene u svijesti mladih u Hrvatskoj. Furio Radin (2002) u „*Mladi uoči trećeg milenija*“ navodi kako komparativna analiza nalaza vrijednosnih hijerarhija i struktura iz 1986. i 1999. godine, provedenih na reprezentativnim uzorcima mladih iz cijele Hrvatske, potvrđuje konstantnu prisutnost tradicionalizma, pri čemu je vidljiv uspon vrijednosti vezanih uz tradiciju u 1999.

godini (Ilišin i Radin, (ur.) 2002). Također i istraživanje iz 2007. godine o mladima u suvremenom hrvatskom društvu pokazuje „da su mladi u nekim područjima konzervativniji od svojih europskih vršnjaka“ (Galić, 2011:18, prema Ilišin i Radin, 2007). Autori i autorice Galić, Ilišin, Radin, Tomić-Koludrović i Kunac u svojim istraživanjima i radovima navode kako je razlog nalaza o daljnjoj prisutnosti patrijarhalnosti u hrvatskom društvu njegov „pokušaj retradicionalizacije“ (Galić, 2011:18). „Pod sve snažnijim utjecajem Katoličke crkve, u Hrvatskoj se u posljednja gotovo dva desetljeća promoviraju ideje poticanja natalitetne politike, učvršćivanja koncepta tradicionalne patrijarhalne obitelji, uzdizanja kulta majčinstva, rađanja, svetosti života itd.“ (Galić, 2011:18) Inga Tomić-Koludrović (2000) tako zaključuje da je za patrijarhalan odnos prema ženama u hrvatskom društvu odgovorno dugotrajno djelovanje plemenskog i zadružnog sustava hijerarhijskog autoriteta koje nije dokinuto ni u socijalizmu, a koji se deklarirao kao egalitarno društvo, pri čemu ga je rat početkom devedesetih godina 20. stoljeća ojačao i dodatno učvrstio.

Nadalje, prvo istraživanje provedeno na nacionalnom reprezentativnom uzorku o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj naslova „*Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj: Istraživanje Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj*“ provedeno 2011. godine ispituje percepciju, iskustva i stavove ispitanika/ca u četiri životna područja (obiteljski život, obrazovanje, politika i tržište rada). (Kamenov i Galić, (ur.) 2011) Jedan od ključnih nalaza o percepciji ostvarenosti ravnopravnosti žena u Hrvatskoj pokazuje kako ispitanici/e položaj žena i muškaraca ne doživljavaju potpuno ravnopravnim, što još uvijek predstavlja značajan problem hrvatskog društva. Također, nalazi ovog istraživanja navode kako su žene i dalje svjesnije prisutnosti rodne neravnopravnosti bez obzira na dob.

Iako pregled istraživanja koja su ispitivala vrijednosti, stavove i ponašanja žena te rodnu ideologiju i rodnu ravnopravnost tijekom posljednjih dvadesetak godina pružaju vidljiv pomak u svijesti žena, od predmodernih ka modernim i postmodernim vrijednostima, te sve izraženiju naklonjenost konceptu rodno egalitarnog društva, Hrvatska se u cjelini i dalje svrstava u tradicionalna europska društva što se tiče stava i odnosa o rodnim ulogama i položaju žena u društvu (Črpić, Bišćan i Aračić, 2005). Iako većina istraživanja iznosi zaključke kako tradicionalne vrijednosti i tradicionalan stav o

rodnim ulogama prevladavaju u svijesti osoba starije dobi (muškaraca i žena), zanimljivo je uočiti kako su oni djelomično prisutni i kod mlađe populacije Hrvatske. Dakle, iako se mlade žene češće priklanjaju modernijim vrijednostima i podržavaju koncept rodno egalitarnog društva, određena prisutnost tradicionalizma rodni uloga uočljiva je i u njihovoj svijesti. Ovakvo stanje pokazuje da se pitanje rodne ideologije u hrvatskom društvu nalazi na razmeđu tradicionalizma i modernizma koje je dijelom prisutno i u svijesti žena mlađe populacije na kojima se u ovom radu planira ispitati navedena problematika.

3.2. TEORIJSKO KONCEPTUALNA RAZRADA

Kao što je već ranije u radu elaborirano, u istraživanjima o rodnoj ravnopravnosti, rodnom identitetu ili pak rodnim ulogama, pojam *roda* shvaća se kao društveni konstrukt, odnosno društvena konstrukcija muškaraca i žena te njihovih odnosa. Određeni set karakteristika pridodan muškarcima i ženama definira njihove rodne uloge kao različita normativna ponašanja i stavove koji se od njih očekuju. „Usvajajući prihvatljive i poželjne načine ponašanja i mišljenja, odgovarajuće uloge i aktivnosti te odnose prema drugima, djeca kroz proces socijalizacije usvajaju rodni identitet i pripadajuće rodne uloge.“ (Klasnić i Rukavina, 2011:31) Rodni identitet je samosvjesnost pojedinca/ke kao spolnog/rodnog ljudskog bića, a koji je pod utjecajem vanjskih obilježja određenog društva u kojem odrasta. On je „uspostavljen u samim mehanizmima društvenosti, te kao takav služi održavanju odnosa moći žena i muškaraca u društvu“ (Galić i Klasnić, 2012:174, prema Galić, 2002). Rodni identitet shvaćen je kao primarno razvijeni identitet jer rod je jedan od prvih izvora identiteta te time i ključna dimenzija identiteta. Rod „organizira naše identitete i koncepte samih sebe“ (Galić i Klasnić, 2012:174). Jenkins navodi kako su „osobnost, ljudskost, rod (...) primarni identiteti, čvršći i otporniji od drugih identiteta na promjene u kasnijem životu.“ (Haralambos i Holborn, 2002:927, prema Jenkins, 1996). Međutim, rod tijekom života postaje *jedna od* dimenzija identiteta jer na njega utječu i drugi čimbenici kao izvori identiteta te se mogu izdignuti kao više bitni za pojedinca/ku. Rod je u relaciji s drugim identitetskim odrednicama kao što su klasa, rasa, etnicitet, vjera, tradicija, dob i slično koji također određuju identitet pojedinaca/ki. Galić i Klasnić također navode kako se rod smatra jednom od „ključnih dimenzija identiteta (uz jezik, nacionalnu,

etničku, regionalnu pripadnost, profesionalno određenje itd.) *pri čemu* predstavlja jednu od najutjecajnijih dimenzija identiteta“ (Galić i Klasnić, 2012:173, prema Calhoun, Light i Keller, 1994, Milić, 2007, Crompton i Brockmann, 2006).

Iako rod djelomično gubi na važnosti tijekom života, konstantno je prisutan u svijesti pojedinaca/ki. Harriet Bradley navodi kako sve žene, a i svi muškarci, ne doživljavaju rod kao glavni izvor identiteta (Haralambos i Holborn, 2002). „Kao i drugi izvori identiteta, on je u konstantnoj interakciji s nizom drugih izvora. Žena odnosno muškarac može se biti na različite načine - uz klasu i rasu/etničku pripadnost, važni su i dob i seksualna orijentacija“ (Haralambos i Holborn, 2002:930). Upravo na tragu teorije Harriet Bradley namjera je istražiti važnost roda kao jednog od izvora identiteta, odnosno identitetske odrednice, uz napomenu njegove povezanosti i s ostalim čimbenicima koji utječu na kompletnu tvorbu identiteta pojedinca/ke. Na temelju ranije rečenog, identitet pojedinaca/ki shvaća se kao višedimenzionalan. Identitetske odrednice koje su odabrane kao neke od mogućih izvora identiteta shvaćaju se kao bitna identitetska uporišta. Određeni izvori identiteta odabrani su na tragu istraživanja o socijalnom identitetu autora Ivana Cifrića i Krunoslava Nikodema (2006). Kako je namjera istraživanja ovog rada utvrditi važnost roda za identitet ispitanica putem subjektivne procjene važnosti pripadnosti pojedinim grupama koje predstavljaju neke od mogućih identitetskih odrednica, može se dobiti uvid u važnost pripadanja i samoidentificiranja s ponuđenim identitetskim odrednicama. Cifrić i Nikodem također istražuju subjektivnu percepciju pripadnosti pojedinim dimenzijama socijalnog identiteta⁸, odnosno važnost obilježja prema kojima pojedinac/ka može osjećati pripadnost; a to su obitelj, tradicija, religija, kultura, teritorij, jezik, etnička skupina/nacija i obitelj/rod.

Na osnovu teorije Harriet Bradley i koncepta socijalnog identiteta u ovom radu polazi se od pretpostavke da su odabrani izvori identiteta važni u samoidentificiranju ispitanica. Identitetske odrednice operacionalizirane su preko četiri sadržajne poddomene: rodno-spolni, obiteljski, socijalni te kulturni izvori identiteta s pripadajući indikatorima za svaki od izvora.

⁸ Socijalni identitet je „to čemu pripadamo i što nas dijeli od drugih. On utječe da stvaramo (i mijenjamo) odnos prema drugima, ali i prema sebi.“ (Maalouf, 2004, Cifrić i Nikodem, 2006:184). Cifrić i Nikodem istražuju četiri konceptualne dimenzije socijalnog identiteta: teritorijalnu, socijalnu, kulturnu i obiteljsko-rodnu dimenziju.

Istraživanje rodnog identiteta u ovom radu svodi se na istraživanje usvojenih načina mišljenja i ideja, odnosno stava o rodnim ulogama kao osnovne zamisli rodnog identiteta. Kako se upravo mjereći stav može dobiti uvid u pozitivno ili negativno vrednovanje ljudi, ideja i sličnog, namjera istraživanja je ispitati stav o *idealnim rodnim ulogama* ispitanica za koji se pretpostavlja da odražava njihovu svijest, te u konačnici sam rodni identitet. Stav shvaćen kao takav, važan je upravo za razumijevanje stereotipa, predrasuda, uvjerenja koji se mogu posjedovati o rodnim odnosima, a koji su usvojeni tijekom procesa socijalizacije. Rodni odnosi „u društvu predstavljaju temeljne društvene odnose koji podrazumijevaju konceptualizaciju sebe kao osobe, u pravilu, muškog ili ženskog roda, pri čemu su moguće i određene varijacije transrodnosti, ti odnosi se stvaraju i održavaju u strukturalnim odnosima moći među rodnim grupama.“ (Galić i Klasnić, 2012:172). S obzirom na ranije navedene teorije rodnog razvoja, početno je polazište kako će se određenim idealnim rodnim ulogama ispitanice priklanjati u skladu s njihovom rodnom socijalizacijom, odnosno ovisno o tome jesu li odgojene prema tradicionalnoj ili egalitarnoj rodnoj ideologiji. Idealne rodne uloge predstavljaju savršeni stvarni primjer uloga koje služe kao uzor, cilj težnje, a definirane su kao „uvjerenja koja reflektiraju preferencije i želje osobe vezane uz rodnu jednakost“ (Jugović, 2004:28). Dakle, predmet mjerenja ovog istraživanja je i stav o idealnim rodnim ulogama s nekoliko ponuđenih aspekata rodnih uloga (uloga aktera međuljudskih odnosa⁹, obrazovna, profesionalna, partnerska i roditeljska uloga).

Konačno, predmet ovog istraživanja su i *vrijednosti*. Sam pojam vrijednosti definira se kao ono što određuje smisao ljudskim djelima, ono što je poželjno, idealno čemu ljudi teže (Kale, 1982). Vrijednosti pojedine kulture određuju, oblikuju i definiraju pravila ponašanja njenih pripadnika. Najzastupljenija podjela vrijednosti u sociološkoj literaturi je na tradicionalne i moderne vrijednosti. Tradicionalne vrijednosti ističu važnost tradicije, običaja, predaka, zajednice, religije te su obilježene patrijarhalnošću. Moderne vrijednosti ističu izbor životnog stila oslobođenog tradicije i običaja, individualnost i racionalnost te su obilježene egalitarizmom. S obzirom na to da je hrvatsko društvo okarakterizirano kao društvo u tranziciji koje u sebi sadržava tradicionalna (predmoderna), moderna i neka postmoderna obilježja, ideja je istražiti upravo tradicionalne i moderne vrijednosti, pri čemu je u potonje uključeno i nekoliko postmodernih obilježja. Ova ideja je donesena na osnovu nalaza dosadašnjih

⁹ Izvorno nazvana socio-interpersonalno-heteroseksualna uloga (Jugović, 2004).

istraživanja. Tradicionalne i moderne vrijednosti kao predmet ovog istraživanja bit će istražene preko nekoliko sadržaja za koje se pretpostavlja da mogu odražavati individualni vrijednosni sustav ispitanica, odnosno bit će operacionalizirane preko nekoliko vrijednosnih dimenzija s pripadajućim vrijednostima. Točnije rečeno, tradicionalne i moderne vrijednosti operacionalizirane su preko pet sadržajnih poddomena: obitelji, prava žena, partnerskih odnosa, ljudskih prava te zaposlenja i rada.

Na osnovu ranije u tekstu navedene pretpostavke Ivane Ferić (2009) kako svaki pojedinac/ka posjeduje samo jedan individualni sustav vrijednosti, istraživanje vrijednosti svodi se na istraživanje posjedovanja tradicionalnog ili modernog vrijednosnog sustava na konkretnim vrijednosnim dimenzijama koje predstavljaju određene društvene sfere. *Obitelj* predstavlja „osnovnu jedinicu društvene organizacije koja ispunjava osnovne društvene uloge, od kojih je socijalizacija djece najvažnija“ (Haralambos i Holborn, 2002:503). S obzirom kako se obiteljska struktura može razlikovati, sociološke teorije navode nuklearnu obitelj te proširenu obitelj. Bez obzira na strukturu, ona predstavlja intimnu sferu ljudskog života i uz funkciju primarne socijalizacije, ima i funkciju „stabilizacije ličnosti odraslih pripadnika društva“ (Haralambos i Holborn, 2002:509, prema Parsons, 1959, 1965). U suvremenom društvu tradicionalnom obitelji smatra se nuklearna obitelj koju čine dvije odrasle, heteroseksualne osobe i njihova djeca koji žive zajedno, pri čemu je suprug/otac hranitelj, dok je supruga/majka kućanica i odgajateljica djece. Za razliku od tradicionalnih, nove obiteljske forme su istospolne obitelji.

Vrijednosti vezane uz *prava žena* sljedeća je sfera života koja se želi ispitati u sklopu istraživanja tradicionalnih i modernih vrijednosti. Korijeni pokreta za oslobođenje žena i jednaka prava žena i muškaraca potječu iz 18. stoljeća s Olympe de Gouges i njenom „*Poveljom o pravima žene i građanke*“, preko Johna Stuarta Milla i pokreta sufražetkinja u Velikoj Britaniji i SAD-u, pa sve do drugog i trećeg feminističkog vala u dvadesetom stoljeću. Prava žena obuhvaćaju od jednakih građanskih prava, jednake mogućnosti zapošljavanja i obrazovanja, prava na slobodu, reprodukciju i pobačaj, do, u novije vrijeme, „slobode za žene od prijetnji fizičkim ili seksualnim nasiljem“ (Haralambos i Holborn, 2002:184).

Bitnom sferom ljudskog života smatraju se i *partnerski odnosi*. Odnosi i veze između dviju osoba obično se u teorijama socijalne psihologije objašnjavaju preko

zadovoljstva i pravednosti u partnerskoj vezi (Bartolac, Kamenov i Petrak, 2011). Donošenje odluka, upravljanje financijama i sama intimnost, odnosno seksualnost, samo su neke od vrijednosti koje mogu biti od važnosti pojedincima/kama u partnerskim odnosima.

Također, za procjenu tradicionalnih i modernih vrijednosti uvodi se dimenzija *ljudskih prava* kao pokazatelj priklonjenosti jednom od dvaju istraživanih vrijednosnih sustava. Republika Hrvatska kao i ostale moderne demokratske države popisuje zaštitu ljudskih prava pa tako, između ostalog, i opću sloboda građana, zabranu diskriminacije, slobodu izbora seksualne orijentacije te rodnu jednakost.

Konačno, vrijednosti vezane uz *zaposlenje i rad* posljednja su vrijednosna dimenzija koja se želi istražiti. Zaposlenje i rad bitna su sfera ljudskog života, odnosno pravo na rad i zaradu, sigurnost zaposlenja, važnost rada/karijere te samo zadovoljstvo radom neki su od indikatora ove posljednje vrijednosne dimenzije.

3.3. HIPOTEZE

Pregledom relevantnih teorija o razvoju rodni uloga, teorija i istraživanja rodno identiteta te stanja vrijednosti hrvatskog društva, proizašla je tema ovog istraživanja. Namjera je ispitati rodne uloge kod studentica dvaju Zagrebačkih fakulteta te moguće razlikovanje u stavovima vezanim uz idealne rodne uloge između studentica viših i nižih godina studija. Istražujući rodni identitet ispitanica, namjera je ispitati moguću povezanost s tradicionalnim/modernim vrijednostima. Bitno je dobiti uvid kako ispitanice same doživljavaju i percipiraju rodne uloge i važnost roda te unutar kojeg vrijednosnog sustava se definiraju.

Hipoteze:

1. Studentice društvenog i tehničkog fakulteta Zagrebačkog sveučilišta percipiraju rod kao izrazito važnu identitetsku odrednicu njihovog identiteta. (H_0)
2. Između studentica društvenog i tehničkog fakulteta Zagrebačkog sveučilišta ne postoji razlika u sklonosti tradicionalnim/egalitarnim idealnim rodnim ulogama. (H_0)
3. Studentice koje se priklanjaju tradicionalnim rodnim ulogama, bit će sklonije tradicionalnim vrijednostima, a studentice koje se priklanjaju egalitarnim rodnim ulogama, bit će sklonije modernim vrijednostima. (H_1)
4. Studentice nižih godina studija sklonije su priklanjati se tradicionalnim rodnim ulogama i tradicionalnim vrijednostima, a studentice viših godina studija priklanjaju se egalitarnim rodnim ulogama i modernim vrijednostima. (H_1)
5. Razlika u priklanjanju tradicionalnim/egalitarnim rodnim ulogama te tradicionalnim/modernim vrijednostima može se objasniti određenim sociodemografskim obilježjima, kao što su tip naselja, regija, seksualna orijentacija, obrazovanje roditelja, materijalni status te religioznost. (H_1)

4. METODOLOGIJA

4.1. UZORAK

Istraživana populacija studentice su dvaju fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, jednog društveno-humanističkog – Filozofskog fakulteta, i jednog tehničkog – Arhitektonskog fakulteta. Unutar svakog od fakulteta uzorak ispitanica obuhvaća studentice prve godine preddiplomskog studija i prve godine diplomskog studija. Pritom uzorak obuhvaća studentice s dvaju odsjeka Filozofskog fakulteta te dviju godina studija s Arhitektonskog fakulteta. Ispitanice s dvaju odsjeka s Filozofskog fakulteta su s Odsjeka za anglistiku i Odsjeka za psihologiju.¹⁰ Upitnici su podijeljeni za vrijeme trajanja nastave jednog od redovnih kolegija koji se održava na prvoj godini preddiplomskog/prvoj godini diplomskog studija, a na kojem su obavezni/e prisustvovati svi/e studenti/ce. Konačni uzorak sačinjavaju studentice koje su bile prisutne tog dana na predavanju i pristale sudjelovati u istraživanju te vratile ispunjene upitnike.

Uzorak je konstruiran kao namjerni prigodni uzorak. Prigodni uzorak je namjerni uzorak kojeg karakterizira jednostavnost i nereprezentativnost. Prigodni uzorak odabran je zbog toga što su studentice ovih dvaju fakulteta lako dostupne te se želio ispitati stav studentica društvenog i tehničkog fakulteta. Većina istraživanja provodi se na studentskoj populaciji jer je lako dostupna te je specifična zato što je općenito manje tradicionalna. No s obzirom na ranije navedena istraživanja, stavovi spram tradicionalnih rodni uloga te tradicionalnih vrijednosti još uvijek su prisutni, pa tako i u ženskom dijelu studentske populacije. Upravo iz tog razloga bilo je bitno ispitati ovo stanje te istražiti njihov rodni identitet i individualni vrijednosni sustav.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 277 osoba ženskog spola ($N = 277$). 170 ispitanica su studentice s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a 107 s Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu. Od 170 ispitanica s Filozofskog fakulteta, ispitanica s prve godine preddiplomskog studija je $N = 92$, a s prve godine diplomskog studija $N = 78$. S

¹⁰ Inicijalni plan bio je provesti istraživanje i na Odsjeku za pedagogiju, ali se u međuvremenu odustalo kako ne bi došlo do prevelike zastupljenosti ispitanica s Filozofskog fakulteta u odnosu na ispitanice s Arhitektonskog fakulteta.

Arhitektonskog fakulteta ispitanica s prve godine preddiplomskog studija je $N = 54$, a s prve godine diplomskog studija $N = 53$.

Tablica 1. Struktura uzorka u istraživanju rodnog identiteta i vrijednosti ($N = 277$)

| | | | |
|-----------------|---|---|--|
| Fakultet | Filozofski fakultet u Zagrebu = 170 (61,4%) | Arhitektonski fakultet u Zagrebu = 107 (38,6%) | |
| Godina studija | 1. godina preddiplomskog studija = 146 (52,7%) | 1. godina diplomskog studija = 131 (47,3 %) | |
| Studijska grupa | Psihologija = 82 (29,6%) | Anglistika = 88 (31,8%) | Arhitektura i urbanizam = 107 (38,6%) |

Dob

Uzorkom su zahvaćene studentice u dobi od 18 do 29 godina. Najviše je ispitanica u dobi od 19 godina (37,9%), a zatim onih u dobi od 22 godine (22,7%). Dob uzorka ispitanica odgovara godini (redovnog) studiranja, odnosno prosjek godina ispitanica prve godine studija je $\bar{x} = 19,1$ godina, dok je prosjek godina ispitanica prve godini diplomskog studija $\bar{x} = 22,7$ godina.

Tablica 2. Dobna struktura ispitanica s obzirom na godinu studija

| Dob: | Godina studija: | 1. godina preddiplomskog studija | | 1. godina diplomskog studija | | Ukupno: cjelokupan uzorak | |
|------------------------|-----------------|----------------------------------|-------|------------------------------|-------|---------------------------|------|
| | | N | % | N | % | N | % |
| 18 | | 19 | 100,0 | 0 | ,0 | 19 | 6,9 |
| 19 | | 105 | 100,0 | 0 | ,0 | 105 | 37,9 |
| 20 | | 15 | 100,0 | 0 | ,0 | 15 | 5,4 |
| 21 | | 4 | 26,7 | 11 | 73,3 | 15 | 5,4 |
| 22 | | 1 | 1,6 | 62 | 98,4 | 63 | 22,7 |
| 23 | | 0 | ,0 | 29 | 100,0 | 29 | 10,5 |
| 24 | | 0 | ,0 | 18 | 100,0 | 18 | 6,5 |
| 25 | | 1 | 12,5 | 7 | 87,5 | 8 | 2,9 |
| 26 | | 0 | ,0 | 3 | 100,0 | 3 | 1,1 |
| >27 | | 1 | 50,0 | 1 | 50,0 | 2 | 0,7 |
| Ukupno: godina studija | | 146 | 52,7 | 131 | 47,3 | 277 | 100 |

Prosjeak ocjena na studiju

Od ispitanica je zatraženo da dopišu svoj dosadašnji prosjeak ocjena na studiju. Od 257 ispitanica koje su odgovorile na ovo pitanje njih 6,2% (N = 16) ima prosjeak ocjena između 2,60 do 3,09, a 15,6% (N = 49) između 3,10 do 3,59. U najvećem postotku, odnosno 40,1% (N = 103), ispitanica je s prosjekom ocjena na studiju između 3,60 i 4,09 i to bez obzira na fakultetsko usmjerenje. Prosjeak ocjena između 4,10 do 4,59 ima 27,6% (N = 71) ispitanica, a najveći prosjeak, odnosno između 4,60 i 5,00 ima 10,5% (N = 27) ispitanica. 7,2% ispitanica nije odgovorilo na ovo pitanje.

Mjesto pohađanja osnovne škole

S obzirom na veličinu naselja u kome su pohađale osnovnu školu ispitanice dolaze iz pet tipova naselja: njih 23,6% osnovnu školu pohađalo je u mjestu s manje od 10.000 stanovnika, 21,5% u mjestu od 10.001 do 70.000 stanovnika, samo 5,5% u mjestu od 70.001 do 150.000 stanovnika, 9,1% u mjestu od 150.001 do 500.000 stanovnika, a najveći broj ispitanica osnovnu školu je pohađalo u mjestu s više od 500.000 stanovnika. Dvije ispitanice nisu odgovorile na ovo pitanje, tako da ukupan broj valjanih odgovora iznosi N = 275.

Regija Republike Hrvatske

Ispitanice potječu iz svih šest hrvatskih regija te iz neke druge države: Sjeverne Hrvatske (N = 22), Srednje Hrvatske (N = 28), Istre i Primorja (N = 13), Dalmacije (N = 50), Zagreba i okolice (N = 132), Istočne Hrvatske (N = 18) te iz druge države (N = 12). Dvije ispitanice nisu odgovorile na ovo pitanje.

Seksualna orijentacija

Od triju ponuđenih kategorija seksualne orijentacije, ispitanice su se izjašnjavale samo unutar dviju, odnosno da su heteroseksualne ili biseksualne orijentacije. Niti jedna ispitanica se nije izjasnila da je homoseksualne orijentacije. Ispitanica heteroseksualne orijentacije je 93,8% (N = 259), a biseksualne 6,2% (N = 17). Jedna ispitanica nije odgovorila na ovo pitanje. Razlike u seksualnoj orijentaciji s obzirom na fakultetsko usmjerenje nema ($\chi^2 = 1,618$; $df = 1$; $p > 0,05$).

Partnerski/bračni status

Od četiriju ponuđenih kategorija trenutnog partnerskog/bračnog stanja, ispitanica koje su se izjasnile da su u vezi je 43% (N = 119), u braku ih je 0,7% (N = 2), a onih koje su navele da su same je 55,2% (N = 153). Kao razvedena nije izjasnila se niti jedna ispitanica. Tri ispitanice nisu odgovorile na ovo pitanje.

Stupanj obrazovanja roditelja

Sljedeće što se željelo saznati od ispitanica je najviši završeni stupanj obrazovanja koji su postigli njihovi roditelji. Najviši završeni stupnjevi obrazovanja oca i majke prikazani su u tablici 3. U većem postotku roditelji ispitanica s Arhitektonskog fakulteta imaju završene više stupnjeve obrazovanja (otac: *fakultet* - 51,4% i *specijalizacija, magisterij, doktorat* - 7,5%; majka: *fakultet*- 46,7% i *specijalizacija, magisterij, doktorat* - 12,1%) u odnosu na roditelje ispitanica s Filozofskog fakulteta (otac: *fakultet*- 30,8% i *specijalizacija, magisterij, doktorat*- 11,2%; majka: *fakultet*- 28,8% i *specijalizacija, magisterij, doktorat*- 11,8%).

Tablica 3. Najviši završeni stupanj obrazovanja koji su postigli roditelji ispitanica
Filozofskog fakulteta i Arhitektonskog fakulteta

| Stupanj obrazovanja: | Otac | | Majka | |
|---------------------------------------|------|------|-------|------|
| | N | % | N | % |
| Nezavršena osnovna škola | 0 | 0,0 | 1 | 0,4 |
| Završena osnovna škola | 3 | 1,1 | 4 | 1,4 |
| Srednja škola | 95 | 34,3 | 98 | 35,4 |
| Viša škola | 44 | 15,9 | 42 | 15,2 |
| Fakultet | 107 | 38,6 | 99 | 35,7 |
| Specijalizacija, magisterij, doktorat | 27 | 9,4 | 33 | 11,9 |
| Bez odgovora | 1 | 0,4 | 0 | 0 |
| Ukupno | 276 | 100 | 277 | 100 |

Materijalni status obitelji

Prema samoprocijeni ispitanica, 44,8% ih procjenjuje kako je materijalni status njihove obitelji prosječan, dok 37,9% ispitanica procjenjuje da je nešto viši od prosjeka. Materijalni status svoje obitelji kao znatno višim od prosjeka procjenjuje 4,7% ispitanica. 9,4% ispitanica izjavljuje kako je materijalni status njihove obitelji nešto niži od prosjeka, dok je onih koje ga procjenjuju kao znatno nižim od prosjeka 2,9%. Jedna ispitanica nije odgovorila na ovo pitanje. Razlike u procjeni materijalnog status nema s obzirom na fakultetsko usmjerenje ispitanica. ($\chi^2 = 8,175$; $df = 4$; $p > 0,05$).

Religioznost

Sveukupno 48% ispitanica je religiozno, odnosno 12,3% uvjerenе su vjernice i prihvaćaju sve što ih njihova vjera uči, dok je 35,7% religiozno, premda ne prihvaća sve što ih njihova vjera uči. U odnosu na religiozne ispitanice, nereligioznih je oko 40%. Ne smatra se religioznima 33,6%, dok njih 6,1% izjavljuje kako su protivnice vjere. 11,6% ispitanica procjenjuje kako nisu sigurne u svoju religioznost. Dvije ispitanice nisu odgovorile na ovo pitanje, odnosno nisu izjasnile svoju religioznost. Uspoređujući religioznost ispitanica s obzirom na fakultetsko usmjerenje i godinu studija, vidljivo je kako se u malo većem postotku ispitanice s Filozofskog fakulteta izjašnjavaju kao nereligiozne i protivnice religiji nego ispitanice Arhitektonskog fakulteta (tablica 4.). No statistički značajna razlika u njihovoj religioznosti s obzirom na fakultetsko usmjerenje ($\chi^2 = 2,598$; $df = 4$; $p > 0,05$) i godinu studija ($\chi^2 = 0,399$; $df = 4$; $p > 0,05$) nije utvrđena.

Tablica 4. Religioznost ispitanica s obzirom na fakultetsko usmjerenje i godinu studija

| Fakultetsko usmjerenje: | Godina studija: | Uvjereni sam vjernici i prihvaćam sve što moja vjera uči. | | Religiozni sam, premda ne prihvaćam sve što moja vjera uči. | | Nisam siguran jesam li religiozni ili ne. | | Nisam religiozni iako nemam ništa protiv religije. | | Nisam religiozni i protivnici sam religije. | |
|-------------------------|--------------------|---|------|---|------|---|------|--|------|---|-----|
| | | N | % | N | % | N | % | N | % | N | % |
| Filozofski fakultet | 1.godina preddipl. | 11 | 12,0 | 30 | 32,6 | 12 | 13,0 | 33 | 35,9 | 6 | 6,5 |
| | 1.godina dipl. | 9 | 11,5 | 26 | 33,3 | 9 | 11,5 | 28 | 35,9 | 6 | 7,7 |
| Arhitektonski fakultet | 1.godina preddipl. | 7 | 13,2 | 24 | 45,3 | 5 | 9,4 | 15 | 28,3 | 2 | 3,8 |
| | 1.godina dipl. | 7 | 13,5 | 19 | 36,5 | 6 | 11,5 | 17 | 32,7 | 3 | 5,8 |
| Ukupno | 1.godina preddipl. | 18 | 12,4 | 54 | 37,2 | 17 | 11,7 | 48 | 33,1 | 8 | 5,5 |
| | 1. godina dipl. | 16 | 12,3 | 45 | 34,6 | 15 | 11,5 | 45 | 34,6 | 9 | 6,9 |

4.2. MJERNI INSTRUMENTI

U provedenom istraživanju korišten je instrument koji se sastoji od četiri dijela sljedećeg redoslijeda: Skala idealnih rodni uloga, Skala identitetskih odrednica, Skala tradicionalnih i modernih vrijednosti te socio-demografske varijable. Skala idealnih rodni uloga nastala je modifikacijom Skale stava o ravnopravnosti spolova (*Sex role egalitarianism scale* - SRES) za potrebe diplomskog rada Ivane Jugović (2004), a ostale dvije skale osmišljene su za potrebe ovog istraživanja.

4.2.1. SKALA IDEALNIH RODNI ULOGA

Skala za mjerenje stava o ravnopravnosti spolova karakterizira se kao dvosmjerna skala koja istražuje prijelaz s tradicionalnih k netradicionalnim rodni ulogama i namjera skale je ispitati stavove o jednakosti rodni uloga. „Egalitaran stav je definiran kao tendencija pojedinca da evaluiira društvene uloge drugih ljudi bez obzira na njihov spol/rod.“ (Jugović, 2004:33) SRES skala, autora C. A. Beere i suradnika (Raboteg-Šarić, 2002) konstruirana je u dvije duže verzije od 95 tvrdnji podijeljenih u pet subskala po 19 tvrdnji, te dvije kraće verzije po 25 tvrdnji. Skala koja je preuzeta za potrebe ovog istraživanja skraćena je verzija SRES skale iz diplomskog rada Ivane Jugović pod nazivom Skala idealnih rodni uloga koja sadrži 47 tvrdnji. Međutim, skala idealnih rodni uloga dodatno je modificirana, odnosno određene tvrdnje su preformulirane kako bi bile jasnije te su neke isključene iz skale. Konačna verzija skale korištene u ovom istraživanju sadrži 34 tvrdnje koje reprezentiraju stavove o ženama i muškarcima u tradicionalnim i netradicionalnim ulogama, a sastoji se od pet subskala: subskala uloge aktera međuljudskih odnosa¹¹, subskala obrazovnih uloga, subskala profesionalnih uloga, subskala partnerskih uloga te subskala roditeljskih uloga. Subskale se „sadržajno odnose na nekoliko aspekata rodne jednakosti poput kvalifikacija ili sposobnosti, obveza ili dužnosti, prava i mogućnosti“ (Jugović, 2002:34). Instrument koji se koristi skala je Likertova tipa. Tvrdnjama je pridružena ordinalna ljestvica procjene na kojoj ispitanice izražavaju svoj stupanj slaganja (*1-uopće se ne slažem, 2- ne slažem se, 3- niti se slažem, niti se ne slažem, 4- slažem se, 5-u potpunosti se slažem*). Od ispitanica se tražilo da prosude svoj stupanj slaganja ili ne

¹¹ Subskala je izvorno nazvana socijalo-interpersonalno-heteroseksualnih uloga.

slaganja sa svakom od ponuđenih tvrdnji pri čemu ih se upozorava da izraze svoje osobno mišljenje i dojmove, a ne mišljenje o muškarcima i ženama koje je u društvu prihvaćeno ili uobičajeno.

Skala korištena u ovom istraživanju sastoji se od 20 tvrdnji formuliranih na način da odražavaju tradicionalan stav, pri čemu slaganje s njima iskazuje zalaganje za tradicionalnu podjelu rodni uloga. 14 tvrdnji odražava egalitaran stav o rodni ulogama. Veće vrijednosti na skali uzimaju se kao mjera egalitarizma rodni uloga, pri čemu se tradicionalne tvrdnje obrnuto boduju, odnosno prethodno se vrši njihova inverzija.

Tablica 5. Prikaz čestica Skale idealni rodni uloga Ivane Jugović (2004) i novih, preformuliranih čestica

| Stare čestice | Nove čestice |
|---|--|
| 3. Inteligentni muškarac bit će uspješniji u svojoj karijeri od inteligentne žene. | Inteligentan muškarac sposobniji je ostvariti karijeru od inteligentne žene. |
| 5. Kad se okupi društvo prijatelja, normalno je da više dominiraju muškarci nego žene. | Kad se okupi društvo prijatelja, normalno je da dominiraju muškarci, a ne žene. |
| 8. Očevi, a ne majke, morali bi voditi računa o tome s kim izlazi njihov sin ili kćer. | Očevi, a ne majke, moraju voditi računa o tome s kim izlazi njihov sin ili kćer. |
| 12. Žene bi trebalo birati za rukovodeća radna mjesta podjednako kao i muškarce. | Na rukovodećim mjestima mora biti podjednak broj žena i muškaraca. |
| 14. Briga o dječjim izvanškolskim aktivnostima uglavnom bi trebala biti majčina, a ne očeva. | Brigu o dječjim izvanškolskim aktivnostima treba voditi majka, a ne otac. |
| 17. Zajednička zarada bračnih supružnika trebala bi zakonski biti pod kontrolom supruga. | Partner zakonski treba imati kontrolu nad zajedničkom zaradom bračnih supružnika. |
| 22. Otac i majka trebaju biti jednako odgovorni voditi dijete na redovitu kontrolu zubaru. | Otac i majka trebaju jednako voditi računa o odlasku djeteta na redovitu kontrolu zubaru. |
| 28. Profesori matematike trebali bi očekivati veće znanje od muških učenika. | Od muških učenika treba očekivati veće znanje iz matematike. |
| 30. Žena bi se trebala osjećati slobodnom imati aktivnu ulogu u spolnom odnosu. | Žena treba imati aktivnu ulogu u spolnom odnosu. |
| 33. Očevi, a ne majke trebaju određivati koliki će biti djetetov džeparac. | Očevi su ti koji trebaju određivati koliki će biti djetetov džeparac. |
| 36. Očevi i majke trebaju imati jednaku odgovornost igrati se s djecom u svoje slobodno vrijeme. | Očevi i majke trebaju odvojiti jednaku količinu svog slobodnog vremena za igru s djecom. |
| 37. Žene su jednako sposobne kao i muškarci školovati se za automehaničara. | Žene su jednako sposobne kao i muškarci završiti školovanje za automehaničara. |
| 38. Očevi nisu sposobni tako dobro kao majke brinuti se o svojoj bolesnoj djeci. | Očevi nisu sposobni brinuti se o bolesnom djetetu tako dobro kao majke. |
| 40. Karijera supruge trebala bi biti barem jednako važna kao i karijera njenog supruga. | Karijera žene jednako je važna kao i karijera njenog partnera. |
| 41. Muški učitelji mlađe djece ne mogu jednako dobro razvijati dječje sklonosti i interese kao ženske učiteljice. | Ženske učiteljice bolje od muških učitelja razvijaju kod mlađe djece njihove sklonosti i interese. |

Ukupni rezultat ispitanica jednak je zbroju rezultata na pojedinim česticama. Za potrebe istraživanje pojmove *suprug* i *supruga* iz skale Ivane Jugović zamijenjene su pojmovima *žena* i *partner*. Određene tvrdnje su izbačene¹², a određene preformulirane u jednostavnije i razumljivije konstrukcije što je i prikazano u tablici 5.

Pouzdanost skale idealnih rodnih uloga u ovom istraživanju procijenjena je na svim česticama, a na česticama koje mjere stav prema tradicionalnim rodnim ulogama prethodno je izvršena inverzija. Visoki koeficijent interne konzistentnosti, tj. Cronbachov alfa koeficijent iznosi $\alpha = 0,925$, a za subskale idealnih rodnih uloga koeficijenti iznose od $\alpha = 0,503$ do $\alpha = 0,851$. Odgovori na pojedinim česticama su zbrojeni u ukupan rezultat na skali čime je dobiven ukupan rezultat za svaku ispitanicu s mogućim rasponom od $X_{\min} = 8$ (ekstremno tradicionalan stav prema rodnim ulogama) do $X_{\max} = 40$ (ekstremno egalitaran stav prema rodnim ulogama).

Radi lakše interpretacije i usporedbe rezultata, kreirano je pet aditivnih skala prema konceptualnim dimenzijama (subskalama) skale idealnih rodnih uloga. Rezultati na skali su standardizirani na način da su izvorni rezultati ispitanica podijeljeni s ukupnim brojem čestica svake pojedine subskale, čime je mogući raspon rezultata na standardiziranim skalama sveden na od $X_{\min} = 1$ (ekstremno tradicionalan stav prema rodnim ulogama) do $X_{\max} = 5$ (ekstremno egalitaran stav prema rodnim ulogama). Statistički pokazatelji za pojedinačne aditivne skale konceptualnih dimenzija idealnih rodnih uloga te njihove interkorelacije prikazani su u tablici 6.

Faktorskom analizom pet subskala idealnih rodnih uloga ekstrahiran je jedan faktor koji objašnjava 74% varijance skale što pokazuje jednofaktorsku strukturu skale idealnih rodnih uloga čiji koeficijent interne konzistentnosti iznosi $\alpha = 0,90$.

¹² Isključene su tvrdnje koje su preopćenite i nisu diskriminatorne te tvrdnje koje dvostruko mjere isti indikator: 1.Ako roditelji žele biti sigurni da će dijete biti pravilno cijepljeno u odgovarajućoj bolnici, odgovornost za to treba imati majka, a ne otac.; 6.Žene bi trebale imati jednaku slobodu kao i muškarci izlaziti same uvečer van.; 7.Supruga ima jednako pravo kao i njen suprug odlučivati o tome gdje će živjeti obitelj.; 11.Žene su sposobne školovati se za kapetana broda ili aviona.; 16.Majka zna bolje od oca procijeniti koje TV programe smiju gledati njihova mala djeca.; 19.Majka mogu bolje od očeva kupovati djeci odjeću za školu.; 23.Žene su jednako sposobne kao i muškarci donositi važne odluke o organizaciji poslovanja.; 24.Supruga treba brinuti o tome da se rođendanske čestitke i pokloni pošalju na vrijeme.; 31.Ako žele koristiti obiteljski auto, djeca trebaju za dopuštenje pitati oca, a ne majku.; 34.Žene su na poslu jednako pouzdane kao i muškarci.; 35. Većina supruga sposobna je voditi obiteljske financije jednako dobro kao i njihovi supruzi.; 42.Spol kandidata trebao bi biti važna odrednica pri zapošljavanju radnika na određeno radno mjesto.; 46.Važno je da očevi, barem jednako koliko i majke, vode računa o školskim obvezama djece.

Tablica 6. Deskriptivna statistika subskala idealnih rodni uloga i njihove interkorelacije

| | $\bar{x} \pm s$ | α | 1. | 2. | 3. | 4. | 5. |
|------------------------------------|-----------------|----------|----|------|------|------|------|
| 1.Uloga aktera međuljudskih odnosa | 3,75±0,524 | 0,512 | 1 | ,595 | ,581 | ,612 | ,617 |
| 2.Obrazovna uloga | 3,76±0,980 | 0,845 | | 1 | ,730 | ,678 | ,888 |
| 3.Profesionalna uloga | 4,09±0,618 | 0,613 | | | 1 | ,593 | ,747 |
| 4.Partnerska uloga | 3,98±0,531 | 0,503 | | | | 1 | ,668 |
| 5.Roditeljska uloga | 4,14±0,831 | 0,851 | | | | | 1 |

4.2.2. SKALA IDENTITETSKIH ODREDNICA

Za utvrđivanje važnosti određenih izvora identiteta za potrebe ovog rada konstruirana je Skala identitetskih odrednica koja sadrži 12 čestica. Namjera je utvrditi važnost roda za identitet ispitanica preko subjektivne procjene o važnosti pripadnosti pojedinim grupama kao neki od mogućih izvora identiteta, a koji izražavaju njihovu samopercepciju. S obzirom na to da se identitet shvaća kao višedimenzionalan, odnosno on je konstrukcija nastala pod utjecajem različitih izvora/čimbenika koji ga tvore i koje pojedinci/ke percipiraju kao manje ili više važne, namjera je utvrditi preko skale o važnosti identitetskih odrednica koliko se, između ostalih ponuđenih izvora identiteta, sam rod percipira važnim izvorom identiteta. Skala je nastala po uzoru instrumenta namijenjenog za mjerenje sociokulturalnog identiteta iz istraživanja „*Socijalni identitet u Hrvatskoj: Koncepti i dimenzije socijalnog identiteta*“ Cifrića i Nikodema iz 2004. godine pri čemu je teorija o *razlomljenim identitetima* Harriet Bradley bila inspiracija za istraživanje važnosti roda kao izvora identiteta.

Skala konstruirana za ovo istraživanje sadrži četiri moguća izvora identiteta koji mogu tvoriti kompletni identitet osobe, a koji su odabrani kao relevantni u životu pojedinaca/ki. Ponuđeni izvori identiteta su: rodno-spolni izvori (2 čestice) – spol, seksualna orijentacija; obiteljski izvori (4 čestice) – status (kći, sestra, majka/buduća majka), partnerstvo/brak; socijalni izvori (4 čestice) – kolektiv (studentski, akademsko građanstvo), generacija, prijateljstvo; kulturalni izvori (2 čestice) – religija, tradicija. Svakoj čestici pridružena je ordinalna ljestvica važnosti pri čemu se od ispitanica tražilo

da procjene koliko je njima osobno važan osjećaj pripadnosti svakoj od navedenih grupa (0- *ne odnosi se na mene*, 1-*uopće mi važno*, 2-*nije mi važno*, 3-*ni mi je važno*, 4-*važno mi je*, 5-*izrazito mi je važno*) Vrijednost 0 dodana je zbog mogućnosti nepripadanja pojedinim grupama, primjerice ako ispitanica nije ničija sestra.

Od autora Ivana Cifrića i Krunoslava Nikodema (2006) dvije čestice su preuzete, a dvije preformulirane za potrebe ovog istraživanja. Preuzete čestice glase: „*Osjećaj pripadnosti mojoj generaciji i njezinom načinu života.*“ i „*Osjećaj pripadnosti kulturnoj tradiciji moga naroda.*“ Čestice koje su preformulirane izvorno su glasile „*To što sam muško/žensko.*“ i „*Osjećaj pripadnosti radnom (školskom, studentskom i sl.) kolektivu.*“, dok u instrumentu nastalog za potrebe ovog diplomskog rada glase „*To što sam žena.*“ i „*Osjećaj pripadnosti studentskom kolektivu.*“

4.2.3. SKALA TRADICIONALNIH I MODERNIH VRIJEDNOSTI

Za mjerenje vrijednosti ispitanica posebno je konstruirana skala nazvana Skala tradicionalnih i modernih vrijednosti čija je namjera utvrditi vrednovanje i priklanjanje ispitanica tradicionalnim/modernim vrijednostima. Vrijednosti općenito utječu na pojedince i pojedinke, na njihove stavove o raznim sferama ljudskog života te njihovo ponašanje. Skala je kreirana po uzoru na postojeće skale za mjerenje vrijednosti i vrijednosnih orijentacija (Tomić-Koludrović i Kunac, 2000; Franac, Šakić i Ivičić, 2002; Ilišin i Radin, (ur.) 2002). S obzirom na klasifikaciju vrijednosti u sociološkoj literaturi na tradicionalne (predmoderne), moderne i postmoderne vrijednosti te na osnovu istraživanja vrijednosti autorica Tomić-Koludrović i Kunac (koje su u skladu s Beckovim modelom stupnjeva procesa modernizacije također razlikovale predmoderne, moderne i postmoderne vrijednosti, stavove i načine ponašanja), za potrebe ovog istraživanja kreirana je nova skala za mjerenje vrijednosti. Međutim, novokreirana skala razlikuje tradicionalne od modernih vrijednosti, pri čemu su određeni elementi iz postmodernog vrijednosnog sustava uključeni u moderne vrijednosti (primjerice tolerancija za nekonvencionalne obiteljske forme, stručno savjetovanje pri odgoju djece, sloboda govora i individualnih prava). Prilikom konstrukcije ove skale za analizu vrijednosti namjera nije bila analizirati sve razine vrijednosti, već one koje bi mogle činiti individualni vrijednosni sustav istraživane populacije studentica, a koje čine

tradicionalne i moderne vrijednosti. Pritom je poseban naglasak stavljen na vrijednosti o ženskim pravima i rodnoj ravnopravnosti, odnosno kreirane su čestice koje postavljaju vrijednosti relevantne za žene i za koje se vjeruje da su od posebnog interesa za njih.

Tradicionalne i moderne vrijednosti operacionalizirane su preko nekoliko sadržajnih poddomena (vrijednosnih dimenzija), pri čemu su ponuđene specifične vrijednosti iz svake od njih. Sadržajne poddomene su: obitelj (6 čestica), prava žena (5 čestica), partnerski odnosi (4 čestice), ljudska prava (3 čestice) te zaposlenje i rad (7 čestica). Svaka je konkretizirana preko nekoliko za nju specifičnih vrijednosti te konačna skala sadrži 25 tvrdnji. Česticama je pridružena ordinalna skala od 6 stupnjeva (0-suprotno je mojim uvjerenjima, 1-uopće mi nije važno, 2-nije mi važno, 3-niti mi je važno, niti nevažno, 4-važno mi je, 5-izrazito mi je važno), pri čemu se od ispitanica tražilo da procijene koliko je njima osobno važna svaka od navedenih vrijednosti. 12 čestica odražava tradicionalne (primjerice „Meni osobno je u životu važno da¹³ *jednog dana majčinstvo bude glavni smisao mog života*“), a 13 čestica moderne vrijednosti (primjerice: „Meni osobno je u životu važno da *živim u državi u kojoj su istospolni brakovi legalni*“).

4.2.3.1. FAKTORSKA STRUKTURA TRADICIONALNIH I MODERNIH VRIJEDNOSTI

Od ukupno 25 čestica skale tradicionalnih i modernih vrijednosti, u konačnu analizu faktorske strukture vrijednosti ušla je 21 čestica. Problematične čestice broj 4., 22., 24. i 25. nisu ušle u konačnu analizu jer su imale visoke saturacije na više faktora te mali komunalitet. Faktorska analiza provedena je pod komponentnim modelom uz oblimin rotaciju i primjenom Guttman-Keiserovog kriterija zaustavljanja ekstrakcije statistički značajnih dimenzija. Šest latentnih dimenzija u faktorskoj strukturi oblimin transformacije objašnjava 60,42% ukupne varijance skale tradicionalnih i modernih vrijednosti. Koeficijent interne konzistentnosti pročišćene skale iznosi $\alpha = 0,699$. Za analizu rezultata korištene su empirijski dobivene dimenzije (Prilog 2) s obzirom da se Skala tradicionalnih i modernih vrijednosti po prvi put u ovakvom obliku koristila za istraživanje vrijednosti.

¹³ Instrument započinje potkom (formuliranom izjavom) koja glasi: „Meni osobno je u životu važno da ...“

Prvi faktor objedinio je šest čestica. Tri čestice su iz vrijednosne dimenzije prava žena (*Meni osobno je u životu važno da*: 8. „klinike za neplodnost budu dostupne svim ženama, bez obzira na to jesu li u braku i imaju li partnera“, 17. „mogu sama odlučiti o mogućnosti pobačaja“, 7. „živim u državi u kojoj su istospolni brakovi legalni“), dvije iz vrijednosne dimenzije partnerski odnosi (14. „živim u društvu u kojem žene mogu biti spolno aktivne koliko žele bez osude okoline“, 5. „živim u društvu koje potiče djevojke na apstinenciju prije braka“) te jedna iz vrijednosne dimenzije obitelji (7. „živim u državi u kojoj su istospolni brakovi legalni“). Ovaj faktor okupio je čestice koje mjere moderne vrijednosti pri čemu negativni predznak tradicionalne čestice 5. znači upravo suprotno od njene formulacije, odnosno odbijanje življenja u društvu koje potiče djevojke na apstinenciju prije braka. Ova čestica je visoko saturirana na trećem faktoru gdje je pak pozitivno vrednovana. Na ovom faktoru nalazi se i vrijednost o modernoj obiteljskoj formi, odnosno vrednovanje legalizacije istospolnih brakova. Ova vrijednost i ostale moderne vrijednosti, odnosno pravo na medicinski potpomognutu oplodnju, na pobačaj, seksualnu aktivnost i slobodu reprodukcije, čine prvi faktor. Prvi faktor nazvan je *Ženska i ljudska prava* prvenstveno iz razloga što je okupio sve moderne vrijednosti koje podržavaju i ističu osnovna i temeljna prava žena – reproduktivna prava, odnosno pravo na njihovo vlastito tijelo da njime upravljaju kako žele i hoće.

Drugi faktor sačinjavaju većinom tradicionalne vrijednosti. Tri čestice su iz vrijednosne dimenzije obitelji (*Meni osobno je u životu važno da*: 10. „odgajati djecu u skladu sa savjetima i instrukcijama stručnjaka“, 2. „jednog dana majčinstvo bude glavni smisao mog života“, 1. „vodim miran obiteljski život“) te jedna iz dimenzije zaposlenja i rada (9. „imam ne zahtjevan posao koji će mi omogućuje da se što više posveti obitelji i djeci“). Koncept koji oblikuje drugi faktor vrednovanje je tradicionalne forme obitelji i obiteljskog života pri čemu je karijera u drugom planu. Ovaj faktor saturira i postmoderna vrijednost o odgoju djece u skladu sa savjetima stručnjaka što pokazuje shvaćanje postmoderne vrijednosti kao tradicionalne. Upravo zato što su na ovom faktoru većinom saturirane tradicionalne vrijednosti, vrednovanje tradicionalne rodne uloge žena (majčinstvo) te važnosti obitelji pred zaposlenjem, nazvan je *Obiteljski život*.

Četiri su tradicionalne vrijednosti koje saturiraju treći faktor. Koncept koji oblikuje ovaj faktor tradicionalno je viđenje partnerskih odnosa (*Meni osobno je u životu važno da*: 6. „imam partnera koji će donositi većinu odluka u našoj vezi“,

16. „budem u odnosu u kojem će partner brinuti o financijama“, 5. „želim u društvu koje potiče djevojke na apstinenciju prije braka“) te netolerancija spram homoseksualnosti (20. „želim u društvu koje osuđuje homoseksualnost). Kao što je već rečeno, čestica broj 5. je uz visoku saturaciju na prvom faktoru, visoko saturirana i na trećem faktoru. Zato što ovaj faktor saturiraju vrijednosti koje stavljaju snažan naglasak na tradicionalnu partnersku ulogu u kojoj su muškarci u nadređenom položaju nad ženama te negativno vrednovanje slobode izbora seksualne orijentacije, nazvan je *Tradicionalni patrijarhalizam*.

Četvrti faktor visoko saturiraju dvije čestice iz vrijednosne dimenzije zaposlenja i rada (*Meni osobno je u životu važno da*: 3. „imam mogućnost čestog mijenjanja radnih mjesta u skladu s vlastitim željama i preferencijama“, 12. „imam posao u kojem mogu samostalno donositi odluke“). Faktor je nazvan *Zadovoljstvo zaposlenjem* jer ga čine moderne vrijednosti koje vrednuju autonomiju i zadovoljstvo poslom te radnim odnosom.

Peti faktor nazvan je *Idealni sklad obitelji i karijere*. Saturiraju ga većinom čestice tradicionalnih vrijednosti iz vrijednosne dimenzije zaposlenja i rada (*Meni osobno je u životu važno da*: 18. „imam sigurno radno mjesto na kojem ću raditi do mirovine“) i vrijednosne dimenzije obitelji (20. „želim u društvu u kojem djeca poštuju autoritet svojih roditelja“, 1. „vodim miran obiteljski život“). Moderna vrijednost iz vrijednosne dimenzije zaposlenja i rada također je visoko saturirana na ovom faktoru (23. „ostvarim uspješnu karijeru u poslu“). Čestica pod brojem 1. ranije je već spomenuta prilikom interpretacije drugog faktora. Njene saturacije su visoke kako na tom faktoru, tako i na ovom. Peti faktor interpretira se kao tradicionalan i idealan jer vrednovanje autoriteta roditelja, mirnog obiteljskog života i sigurnosti cjeloživotnog zaposlenja je u kontrastu s ostvarenjem uspješne poslovne karijere (modernom vrijednošću). Sadržaj čestica koje okuplja ovaj faktor govori o idealno zamišljenom životu u kome je postignuta savršena ravnoteža između obiteljskog života i karijere.

Moderne vrijednosti saturiraju šesti faktor na kojem se nalaze čestice iz vrijednosne dimenzije prava žena (*Meni osobno je u životu važno da*: 19. „želim u društvu koje zakonski najstrože sankcionira svako nasilje nad ženama“) i dvije čestice iz vrijednosne dimenzije ljudskih prava (13. „želim u državi čiji zakon obvezuje da žene budu minimalno 40% zastupljene na svim razinama političkog djelovanja“, 11. „želim u

državi u kojoj se jednako poštuju prava svih građana“). Predznaci ovih triju čestica promijenili su se prilikom pročišćavanja i oblimin transformacije faktorske strukture u negativne, no interpretacija ovog faktora vrši se kao da su one pozitivne¹⁴. Koncept koji oblikuje šesti faktor podrazumijeva slobodu svih građana i uspostavu rodne ravnopravnosti u državi, odnosno ostvarenje rodne egalitarnosti. Upravo iz tog razloga ovaj faktor nazvan je *Rodno egalitarna država*.

Nadalje, uvidom u matricu interkorelacija oblimin faktora (tablica 7.) vidljiva je niska pozitivna korelacija prvog faktora s četvrtim te nešto viša korelacija sa šestim faktorom, to jest dimenzije ženskih i ljudskih prava s dimenzijom zadovoljstva zaposlenjem te s dimenzijom rodno egalitarne države, uz njihovu negativnu korelaciju s drugim, trećim i petim faktorom. Korelacije drugog, trećeg i petog faktora međusobno su pozitivne. Važno je istaknuti utvrđenu visoku negativnu korelaciju između dimenzije ženskih i ljudskih prava s dimenzijom tradicionalnog patrijarhalizma. Nalaz pokazuje kako su ova dva koncepta međusobno suprotstavljena.

Tablica 7. Matrica interkorelacija oblimin faktora

| Component Correlation Matrix | | | | | | |
|------------------------------|---------------------------|---------------------|----------------------------------|-----------------------------|--------------------------------------|--|
| Faktori: | 1. Ženska i ljudska prava | 2. Obiteljski život | 3. Tradicionalni patrijarhalizam | 4. Zadovoljstvo zaposlenjem | 5. Idealni sklad obitelji i karijere | 6. Rodno egalitarna država ¹⁵ |
| 1 | 1 | -,184 | -,281 | ,178 | -,046 | (-),218 |
| 2 | | 1 | ,157 | -,104 | ,107 | (-),044 |
| 3 | | | 1 | -,142 | ,030 | (+),084 |
| 4 | | | | 1 | ,020 | (-),149 |
| 5 | | | | | 1 | (-),062 |
| 6 | | | | | | 1 |

4.2.4. SOCIODEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE

Sociodemografske varijable prikupljaju opće podatke o: dobi, fakultetu, smjeru/odsjeku na studiju, godini studija, prosjeku ocjena, veličini naselja u kojem su ispitanice pohađale osnovnu školu, regiji Republike Hrvatske iz koje dolaze, podatak o seksualnoj orijentaciji, podatak o partnerskom/bračnom stanju, stupanj obrazovanja majke i oca, procjeni materijalnog statusa te religioznost ispitanica.

¹⁴ Vrijednosti čestica na ovom faktoru su pomnožene s -1.

¹⁵ Negativni predznaci se interpretiraju kao pozitivne vrijednosti, a pozitivne kao negativne.

4.3. POSTUPAK

Podaci o rodnom identitetu i vrijednostima ispitanica prikupljeni su metodom ankete, takozvanim *face-to-face* anketiranjem. Istraživanje je provedeno krajem mjeseca veljače i tijekom ožujka 2013. godine. Kriterij za odabir uzorka su osobe ženskog spola koje su polaznice dvaju zagrebačkih fakulteta, odnosno Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu. Podaci su prikupljeni tako što je uz dopuštenje i suradnju predmetnih profesora/ica, za vrijeme trajanja nastave redovnih kolegija ili u pauzi predavanja za prvu godinu preddiplomskog studija i prvu godinu diplomskog studija studenticama usmeno objašnjena tema, cilj i svrha istraživanja. Nakon toga studentice su bile pozvane na dobrovoljno sudjelovanje u istraživanju u svrhu izrade diplomskog rada. Napomenuto im je kako je ispunjavanje upitnika u potpunosti anonimno i dobrovoljno te je za njegovo ispunjavanje potrebno odvojiti desetak minuta vremena. Također, bilo im je rečeno da mogu odbiti sudjelovati u istraživanju, odnosno da mogu u bilo kojem trenutku odustati od sudjelovanja. Onim studenticama koje su bile prisutne na predavanju i pristale na sudjelovanje u istraživanju, podijeljene su ankete koje su ispunjene i odmah vraćene. Ovaj postupak prikupljanja podataka ponovljen je na Odsjeku za anglistiku i Odsjeku za psihologiju na Filozofskom fakultetu na prvoj godini preddiplomskog studija i prvoj godini diplomskog studija te na istim ovim godinama studija na Arhitektonskom fakultetu.¹⁶

¹⁶ Terenski dio istraživanja proveden je uz pomoć kolegice sa studija sociologije Jasne Vejić.

5. REZULTATI

Rodni identitet i tradicionalne/moderne vrijednosti istraženi su preko stava o idealnim rodnim ulogama, skale važnosti identitetskih odrednica te skale vrijednosti. Polazna točka istraživanja bilo je utvrditi važnost roda za studentice jednog društvenog i jednog tehničkog fakulteta Zagrebačkog sveučilišta te njihovo priklanjanje tradicionalnim/egalitarnim rodnim ulogama. Vrednovanje tradicionalnih/modernih vrijednosti utvrđeno je preko novokreirane skale za mjerenje vrijednosti. Rezultati istraživanja izloženi su u pet dijelova.

U prvom dijelu prikazani su dobiveni rezultati na trima korištenima skala, odnosno prikazi distribucija rezultata, a s posebnim naglaskom na rezultate dobivene na skali identitetskih odrednica. Daljnji pregled rezultata istraživanja strukturiran je u skladu s postavljenim hipotezama. Izložena je razlika u sklonosti tradicionalnim/egalitarnim rodnim ulogama studentica društvenog i tehničkog fakulteta. U sljedećem dijelu prikazuje se odnos idealnih rodnih uloga i empirijski dobivenih dimenzija tradicionalnih/modernih vrijednosti, a potom razlika u idealnim rodnim ulogama i vrijednostima s obzirom na godinu studija ispitanica. U posljednjem dijelu izložene su razlike s obzirom na sociodemografska obilježja ispitanica.

5.1. ANALIZA DISTRIBUCIJA FREKVENCIJA

5.1.1. VAŽNOST ODREDNICA IDENTITETA

Na skali identitetskih odrednica ispitanice su procjenjivale koliko im je važan osjećaj pripadanja navedenim izvorima identiteta, odnosno identitetskim odrednicama unutar četiri grupe izvora identiteta: obiteljski izvor, socijalni izvor, kulturni izvor i rodno-spolni izvor. Kako bi se što jasnije prikazala i razumjela važnost osjećaja pripadnosti ispitanica ponuđenim identitetskim odrednicama, za početak su analizirane pojedinačne kategorije postotaka odgovora (tablica 8.).

Tablica 8. Rezultati procjene važnosti ponuđenih identitetskih odrednica

| | Ne odnosi se na mene | | Uopće mi nije važno | | Nije mi važno | | Niti mi je važno, niti nevažno | | Važno mi je | | Izrazito mi je važno | | N ¹⁷ | \bar{x} | S |
|--|----------------------|------|---------------------|------|---------------|------|--------------------------------|------|-------------|------|----------------------|------|-----------------|-----------|------|
| | N | % | N | % | N | % | N | % | N | % | N | % | | | |
| To što sam nečija najbolja prijateljica. | 2 | ,7 | 1 | 0,4 | 2 | 0,7 | 7 | 2,6 | 120 | 43,6 | 145 | 52,7 | 275 | 4,44 | 0,73 |
| To što sam kći. | 0 | 0,0 | 7 | 2,5 | 8 | 2,9 | 34 | 12,3 | 145 | 52,3 | 83 | 30 | 277 | 4,04 | 0,87 |
| To što sam buduća akademska građanka. | 0 | ,0 | 5 | 1,8 | 11 | 4 | 44 | 15,9 | 144 | 52,2 | 72 | 26,1 | 276 | 3,97 | 0,86 |
| To što sam žena. | 1 | 0,4 | 6 | 2,2 | 8 | 2,9 | 75 | 27,3 | 147 | 53,4 | 39 | 14,2 | 275 | 3,73 | 0,84 |
| To što sam sestra. | 38 | 13,8 | 3 | 1,3 | 3 | 1,3 | 23 | 9,6 | 120 | 50,4 | 89 | 37,4 | 238 | 3,63 | 1,62 |
| Osjećaj pripadnosti studentskom kolektivu. | 2 | ,7 | 4 | 1,4 | 18 | 6,6 | 79 | 28,8 | 147 | 53,7 | 26 | 9,5 | 274 | 3,61 | 0,86 |
| Osjećaj pripadnosti mojoj generaciji i njezinom načinu života. | 3 | 1,1 | 12 | 4,4 | 42 | 15,3 | 86 | 31,4 | 98 | 35,8 | 36 | 13,1 | 274 | 3,34 | 1,09 |
| Osjećaj pripadnosti kulturnoj tradiciji moga naroda. | 3 | 1,1 | 21 | 7,7 | 42 | 15,3 | 107 | 39 | 83 | 30,3 | 21 | 7,7 | 274 | 3,12 | 1,07 |
| To što sam majka/buduća majka. | 60 | 21,7 | 6 | 2,8 | 16 | 7,4 | 28 | 13 | 96 | 44,4 | 70 | 32,4 | 216 | 3,10 | 1,86 |
| To što sam nečija partnerica/supruga. | 69 | 25,0 | 4 | 1,9 | 7 | 3,4 | 27 | 13 | 109 | 52,7 | 60 | 29 | 207 | 3,03 | 1,90 |
| Osjećaj pripadnosti ljudima iste seksualne orijentacije kao što je moja. | 3 | 1,1 | 46 | 16,8 | 61 | 22,3 | 73 | 26,6 | 81 | 29,6 | 13 | 4,7 | 274 | 2,80 | 1,19 |
| Osjećaj pripadnosti ljudima moje vjere. | 42 | 15,3 | 65 | 27,9 | 49 | 21 | 51 | 21,9 | 49 | 21 | 19 | 8,2 | 233 | 2,21 | 1,53 |

Utvrđeno je da je ispitanicama najvažnija socijalna identitetska odrednica to što su nekome najbolja prijateljica (52,7%) te obiteljska identitetska odrednica to što su kćeri (52,3%). Važne identitetske odrednice su im to što su buduće akademske građanke (52,2%), to što su žene (53,4%) i sestre (50,4%). Najmanje im je važna pripadnost ljudima iste vjeroispovijesti kao kulturne identitetske odrednice (27,9%) te pripadnost ljudima iste seksualne orijentacije (16,8) kao rodno-spolne identitetske odrednice. U kategoriji odgovora *ne odnosi se na mene* postoci odgovora ispitanica kreću se od 0,0% do 25%, pri čemu 25% ispitanica procjenjuje kako se obiteljska identitetska odrednica partnerstva, odnosno važnost bivanja nekome partnericom/suprugom ne odnosi na njih.

¹⁷ Ukupan broj ispitanica bez kategorije „Ne odnosi se na mene“.

Također 21,7% ispitanica procjenjuje kako se ne odnosi na njih što su majke/buduće majke. Iako potonje dvije kategorije imaju najveće postotke unutar kategorije odgovora *ne odnosi se na mene*, prosječni rezultati ovih dviju čestica iznose $\bar{x} = 4,03$ za identitetsku odrednicu partnerica/supruga te $\bar{x} = 3,96$ za identitetsku odrednicu majka/buduća majka¹⁸.

Za razumijevanje važnosti osjećaja pripadnosti ispitanica ponuđenim identitetskim odrednicama primijenjena je i tehnika rangiranja postotaka odgovora za svaku česticu skale, pri čemu su kategorije odgovora spojene u *nevažno* i *važno* (*uopće mi nije važno+nije mi važno* (1+2); *važno mi je+izrazito mi je važno* (4+5)). Identitetske odrednice rangirane su prema postocima u kategorijama *nevažno* i *važno* od najvećeg do najmanjeg postotka (tablica 9.). Postoci odgovora ispitanica za procjenu *nevažno* kreću se od 1,1% do 48,9%, a za procjenu *važno* od 29,2% do 96,3%.

Tablica 9. Rezultati procjene važnosti osjećaja pripadnosti identitetskim odrednicama

| | Ne odnosi se na mene | Nevažno (1+2) | | Niti je važno, niti nevažno (3) | Važno (4+5) | | | |
|--|----------------------|---------------|------|---------------------------------|-------------|------|-----------|------|
| | % | Rang | % | % | Rang | % | \bar{x} | s |
| To što sam nečija najbolja prijateljica. | ,7 | 12 | 1,1 | 2,6 | 1 | 96,3 | 4,44 | 0,73 |
| To što sam kći. | 0,0 | 8 | 5,4 | 12,3 | 2 | 82,3 | 4,04 | 0,87 |
| To što sam buduća akademska građanka. | ,0 | 7 | 5,8 | 15,9 | 3 | 78,3 | 3,97 | 0,86 |
| To što sam sestra. | 13,8 | 11 | 2,6 | 9,6 | 4 | 87,8 | 3,63 | 1,62 |
| To što sam žena. | 0,4 | 9 | 5,1 | 27,3 | 5 | 67,6 | 3,73 | 0,84 |
| Osjećaj pripadnosti studentskom kolektivu. | ,7 | 6 | 8 | 28,8 | 6 | 63,2 | 3,61 | 0,86 |
| To što sam nečija partnerica/supruga. | 25,0 | 10 | 5,3 | 13 | 7 | 81,7 | 3,03 | 1,90 |
| To što sam majka/buduća majka. | 21,7 | 5 | 10,2 | 13 | 8 | 76,8 | 3,10 | 1,86 |
| Osjećaj pripadnosti mojoj generaciji i njezinom načinu života. | 1,1 | 4 | 19,7 | 31,4 | 9 | 48,9 | 3,34 | 1,09 |
| Osjećaj pripadnosti kulturnoj tradiciji moga naroda. | 1,1 | 3 | 23 | 39 | 10 | 38 | 3,12 | 1,07 |
| Osjećaj pripadnosti ljudima iste seksualne orijentacije kao što je moja. | 1,1 | 2 | 39,1 | 26,6 | 11 | 34,3 | 2,80 | 1,19 |
| Osjećaj pripadnosti ljudima moje vjere. | 15,3 | 1 | 48,9 | 21,9 | 12 | 29,2 | 2,21 | 1,53 |

¹⁸ Izneseni prosječni rezultati ovih dviju čestica izračunati su bez rezultata iz kategorije „*Ne odnosi se na mene*“.

Ispitanice općenito procjenjuju većinu ponuđenih identitetskih odrednica važnim za njihov identitet što dokazuje prvih devet rangova važnosti osjećaja pripadnosti ponuđenim identitetskim odrednicama, odnosno devet od dvanaest identitetskih odrednica ispitanicama je važno (tablica 9.) Najveći postotak ih smatra *važnim* to što su: najbolja prijateljica, kćer, buduća akademska građanka, sestra i žena. Na osnovu procjene najvažnijih identitetskih odrednica može se zaključiti kako se ispitanice identificiraju s tri različita izvora, ali njima bitna konstrukcijska elementa njihovih identiteta. Ključna identitetska obilježja za ispitanice su socijalni (prijateljstvo i studentski kolektiv) te obiteljski izvori identiteta (statusi u obitelji – kćer, sestra). Tek na petom mjestu po važnosti (67,6%) nalazi se rodno-spolna identitetska odrednica spola (žena).

Ispitanice najviše *nevažnim* procjenjuju osjećaj pripadnosti: ljudima iste vjere, iste seksualne orijentacije, kulturnoj tradiciji njihovog naroda te svojoj generaciji i njezinom načinu života. Na osnovu procjene nevažne pripadnosti navedenim identitetskim odrednicama može se zaključiti kako su ispitanicama za identitet manje važni kulturni izvori identiteta, socijalni izvor pripadnosti generaciji kao i rodno-spolni izvor pripadnosti ljudima iste seksualne orijentacije.

Iz analiziranih podataka može se zaključiti kako je ispitanicama za identitet važna većina ponuđenih identitetskih odrednica što dokazuje višedimenzionalnost njihovog identiteta. Više izvora identiteta tvori kompletni identitet ispitanica pri čemu je rod *jedan od* izvora identiteta koji, kao identitetsko uporište, djeluje u relaciji s ostalim izvorima identiteta. Ispitanicama je u odnosu na prve četiri najvažnije identitetske odrednice u manjoj mjeri važan osjećaj to što su žene. Rang važnosti spola kao rodno-spolne identitetske odrednice nalazi se tek na petom mjestu važnosti, što pokazuje kako rod ne doživljavaju najutjecajnijim izvorom identiteta već je on srednje važan izvor identiteta.

5.1.2. IDEALNE RODNE ULOGE

Radi lakše usporedbe postotaka odgovora kategorija za svaku pojedinu tvrdnju na subskalama skale idealnih rodni uloga, postoji u kategorijama *uopće se ne slažem* i *ne slažem* (1+2) te *slažem se* i *u potpunosti se slažem* (4+5) zbrojeni su u jednu kategoriju, odnosno kategoriju *slaganja* i *neslaganja*. Uvidom u tablicu 10 rezultata postotaka odgovora na skali mogu se iščitati odgovori ispitanica na tvrdnjama korištenim za mjerenje stava o tradicionalnim i egalitarnim idealnim rodni ulogama. Za analizu su korišteni i ukupni prosječni odgovori svih ispitanica na svim subskalama (tablica 6.). Veći prosječni rezultati ukazuju na slaganje s egalitarnim stavom o rodni ulogama.

Tablica 10. Rezultati odgovora na Skali idealnih rodni uloga - izraženo u postocima

| | 1+2 | 3 | 4+5 | | |
|--|------|------|------|-----------|------|
| | % | % | % | \bar{x} | s |
| Očevi moraju biti sposobni mijenjati pelene svojim bebama. | 0,8 | 1,1 | 98,2 | 4,81 | 0,49 |
| Žene su jednako sposobne kao i muškarci za istraživački rad. | 0 | 2,2 | 97,9 | 4,73 | 0,49 |
| Žene su jednako sposobne kao i muškarci raspravljati o zbivanjima u politici i gospodarstvu. | 0 | 3,6 | 96,4 | 4,71 | 0,53 |
| Karijera žene jednako je važna kao i karijera njenog partnera. | 0,4 | 2,5 | 97,1 | 4,68 | 0,56 |
| Žena bi se trebala osjećati jednako slobodnom kao i muškarac ići sama u kino. | 1,1 | 5,4 | 93,5 | 4,67 | 0,66 |
| Otac i majka trebaju jednako voditi računa o odlasku djeteta na redovitu kontrolu zubaru. | 2,2 | 2,5 | 95,3 | 4,62 | 0,69 |
| Očevi i majke trebaju odvojiti jednaku količinu svog slobodnog vremena za igru s djecom. | 1,8 | 2,9 | 95,3 | 4,59 | 0,69 |
| Žene su jednako kao i muškarci sposobne za izvršavanje dugotrajnih radni zadataka. | 2,5 | 4,7 | 92,8 | 4,57 | 0,70 |
| Zaposleni muškarac i žena moraju podjednako dijeliti kućne poslove. | 1,8 | 7,6 | 90,6 | 4,49 | 0,76 |
| Žena je sposobna jednako kao i muškarac napraviti manje popravke u kućanstvu. | 7,6 | 10,8 | 81,6 | 4,17 | 0,91 |
| Žena treba imati aktivnu ulogu u spolnom odnosu. | 2,9 | 19,2 | 77,9 | 4,17 | 0,87 |
| Na rukovodećim mjestima mora biti podjednak broj žena i muškaraca. | 4 | 23,2 | 72,8 | 4,15 | 0,97 |
| Žena može jednako dobro kao i njezin partner odlučivati o tome koji će auto kupiti obitelj. | 5,8 | 18,8 | 75,4 | 4,07 | 0,90 |
| Muškarcima bi trebalo dati prednost na natječajima za rukovodeća radna mjesta. | 78,0 | 3,6 | 18,4 | 4,04 | 1,45 |
| Izbor studija nije toliko važan je za žene kao i za muškarce. | 75,9 | 4,3 | 19,9 | 4,04 | 1,51 |
| Očevi, a ne majke, moraju voditi računa o tome s kim izlazi njihov sin ili kćer. | 73,6 | 7,2 | 19,1 | 3,98 | 1,49 |

| | | | | | |
|--|------|------|------|------|------|
| Brigu od dječjim izvanškolskim aktivnostima treba voditi majka, a ne otac. | 76,2 | 4,3 | 19,5 | 3,95 | 1,38 |
| Očevi su ti koji trebaju određivati koliki će biti djetetov džeparac. | 73 | 10,1 | 17 | 3,95 | 1,41 |
| Žene su jednako sposobne kao i muškarci završiti školovanje za automehaničara. | 5,1 | 26,7 | 68,2 | 3,95 | 0,89 |
| Ako djecu treba kazniti, onda to treba učiniti otac. | 72 | 9,1 | 18,9 | 3,92 | 1,46 |
| Od muških učenika treba očekivati veće znanje iz matematike. | 71,5 | 10,5 | 18 | 3,92 | 1,44 |
| Kad se okupi društvo prijatelja, normalno je da dominiraju muškarci, a ne žene. | 67,9 | 12,6 | 19,5 | 3,77 | 1,38 |
| Inteligentan muškarac sposobniji je ostvariti karijeru od inteligentne žene. | 63,5 | 15,9 | 20,6 | 3,76 | 1,30 |
| Muški rukovodioci bolji su organizatori poslovanja. | 64,4 | 19,3 | 16,3 | 3,76 | 1,31 |
| Da bi brak bio uspješan, žena treba svoje potrebe prilagođavati partnerovim. | 58,9 | 23,5 | 17,7 | 3,66 | 1,28 |
| Radnoj organizaciji se više isplati zaposliti muškarca nego ženu. | 58,5 | 19,5 | 22 | 3,59 | 1,25 |
| Tečajevi za šivanje i pletenje primjereni su samo ženama. | 57,0 | 21,3 | 21,7 | 3,53 | 1,24 |
| Muškarac bi trebao biti glava obitelji. | 50,5 | 26,5 | 22,9 | 3,52 | 1,34 |
| Očevi nisu sposobni brinuti se o bolesnom djetetu tako dobro kao majke. | 54,1 | 20,9 | 24,9 | 3,45 | 1,26 |
| Partner zakonski treba imati kontrolu nad zajedničkom zaradom bračnih supružnika. | 43,8 | 29,2 | 27 | 3,32 | 1,33 |
| Ženske učiteljice bolje od muških učitelja razvijaju kod mlađe djece njihove sklonosti i interese. | 34,6 | 43,7 | 21,7 | 3,22 | 1,07 |
| Žene više vole ogovarati svoje poznanike nego muškarci. | 43 | 20,2 | 36,8 | 3,13 | 1,28 |
| Gore je vidjeti pijanu ženu nego pijanog muškarca. | 35,7 | 27,4 | 36,9 | 3,01 | 1,22 |
| Prema ženama treba biti pažljiviji nego prema muškarcima. | 25,3 | 33,9 | 40,8 | 2,82 | 1,01 |

Prosječni rezultat za cjelokupni uzorak subskale idealnih **uloga aktera međuljudskih odnosa**, koja mjeri stav o socio-interpersonalnim odnosima u društvu i heteroseksualnoj ulozi žena i muškaraca, na kontinuumu stava tradicionalno-egalitarno iznosi $\bar{x} = 3,75^{19}$ što ukazuje na umjereno egalitarno slaganje s ovom rodnom ulogom. Uvidom u postotke odgovora za njih, vidljivo je kako ispitanice iskazuju i relativno slaganje s tradicionalnim stavovima o međuljudskim rodnim ulogama. Ispitanice se tako slažu da prema ženama treba biti pažljiviji nego prema muškarcima (40,8%) te kako je gore vidjeti žensku nego mušku osobu u pijanom stanju (36,9%). U manjoj mjeri (36,8%) se slažu s time da žene vole više ogovarati svoje poznanike. Međutim, ne slažu se sa stavom kako je normalno da u društvu prijatelja dominiraju muškarci, a ne žene.

¹⁹ Prosječni rezultat za cjelokupni uzorak na pojedinim subskalama.

Najegalitarniji stavovi na subskali uloga aktera međuljudskih odnosa su tvrdnja da su žene jednako sposobne kao i muškarci raspravljati o zbivanjima u politici te tvrdnja da bi se žena trebala osjećati jednako slobodnom kao i muškarac ići sama u kino.

Na subskali idealne **obrazovne rodne uloge** prosječni rezultat za cjelokupni uzorak iznosi $\bar{x} = 3,77$. Prosječni rezultat svih ispitanica ukazuje na to da ne podržavaju tradicionalne obrazovne rodne uloge, što potvrđuju i visoki postoci odgovora na ovim tvrdnjama (od 57% do 78%). Slaganje s jedinom egalitarnom tvrdnjom na subskali također je u visokom postotku (75,9%). Točnije rečeno, ispitanice smatraju kako tečajevi šivanja i pletenja nisu primjereni samo ženama, muškarcima ne treba dati prednost za rukovodeća radna mjesta, ne treba se samo od muških učenika očekivati veće znanje iz matematike, izbor studija je važan kako za žene tako i za muškarce te procjenjuju kako su žene sposobne kao i muškarci završiti školovanje za automehaničara. Jedino za tvrdnju da ženske učiteljice, za razliku od muških učitelja, bolje razvijaju sklonosti i interese kod mlađe djece, ispitanice u velikom postotku odgovaraju s *ne mogu procijeniti* (43,7%).

Prosječni rezultat svih ispitanica na subskali idealne **profesionalne rodne uloge** iznosi $\bar{x} = 4,09$ što na kontinuumu stava tradicionalno-egalitarno ukazuje na izraženo slaganje s egalitarnom profesionalnom rodnom ulogom. Prosječni rezultati i postoci odgovora za tradicionalne tvrdnje govore da se ispitanice s njima ne slažu (od 58,5% do 64,4%), a s egalitarnim se slažu u veoma visokom postotku (od 72,8% do 97,9%). Ispitanice se ne slažu da je inteligentniji muškarac sposobniji od žene ostvariti karijeru te kako se radnoj organizaciji više isplati zaposliti muškarca nego ženu. Također se ne slažu da su muški rukovodioci bolji organizatori poslovanja. Ispitanice podržavaju egalitarnu profesionalnu rodnu ulogu, odnosno smatraju kako na rukovodećim mjestima mora biti podjednak broj žena i muškaraca pri čemu su žene jednako sposobne kao i muškarci za izvršavanje dugotrajnih radnih zadataka te za istraživački rad. Zaključno se može reći da ispitanice općenito podržavaju egalitarnu profesionalnu rodnu ulogu.

Ispitanice također iskazuju egalitaran stav spram idealne **partnerske rodne uloge**, pri čemu prosječan rezultat za cjelokupni uzorak za ovu subskalu iznosi $\bar{x} = 3.99$. Postoci odgovora za kategoriju neslaganja s tradicionalnim tvrdnjama idealne partnerske rodne uloge kreću se od 43,8% do 58,9%, a za egalitarne od 75,4% do 97,1%. Ispitanice ne podržavaju tradicionalne partnerske rodne uloge, odnosno ne slažu

se da partner zakonski treba imati kontrolu nad zajedničkom zaradom supružnika te da bi muškarac trebao biti glava obitelji. Također se ne slažu s tvrdnjom da bi žena trebala svoje potrebe prilagođavati partnerovim u korist uspješnosti braka. Prosječni rezultat egalitarne partnerske uloge za tvrdnju da je žena jednako kao i muškarac sposobna za manje popravke u kućanstvu iznosi $\bar{x} = 4,0$. Također, prosječni rezultati iznose $\bar{x} = 5,0$ za preostale tri egalitarne tvrdnje što potvrđuje kako sve ispitanice smatraju da oba zaposlena partnera moraju podjednako dijeliti kućne poslove, da je karijera žene jednako važna kao i karijera njenog partnera te da žena može jednako dobro kao i partner odlučivati o kupovini obiteljskog automobila.

Prosječan rezultat za cjelokupni uzorak na subskali idealne **roditeljske rodne uloge** iznosi $\bar{x} = 4,15$ što na kontinuumu stava tradicionalno-egalitarno ukazuje na izraženo slaganje s egalitarnom rodnom ulogom. Postoci odgovora na tvrdnjama ove subskale govore o izraženom neslaganju s tradicionalnom roditeljskom rodnom ulogom (od 54,1% do 76,2%) i veoma visokom slaganju s egalitarnom (od 95,3% do 98,2%). Može se zaključiti kako ispitanice posjeduju izrazit egalitaran stav o roditeljskoj ulozi. Slažu se da očevi trebaju biti sposobni mijenjati pelene svojim bebama, jednako kao i majke voditi brigu o djetetovom odlasku zubaru te odvojiti jednaku količinu slobodnog vremena kao i one za igru s djecom. Iz podržavanja ovih stavova o idealnoj roditeljskoj ulozi, uočljivo je kako ispitanice smatraju da tradicionalno ženska roditeljska uloga odgoja i brige o djeci više nije isključivo samo njihova, nego je i zadatak očeva. Ispitanice iskazuju neslaganje s tradicionalnim tvrdnjama prema kojima je samo očeva briga to s kime izlaze njegova djeca, kako ih jedino on ima pravo kazniti te samostalno određivati njihov džeparac. Također ne podržavaju tvrdnju da brigu o izvanškolskim aktivnostima djece treba preuzeti jedino majka te da očevi nisu sposobni kao one brinuti se o bolesnom djetetu. Iz ovih rezultata vidljivo je da se ispitanice ne slažu s patrijarhalnom ulogom očeva već podržavaju egalitarniju ulogu te ravnopravnu raspodjelu obaveza i dužnosti između očeva i majki. Pritom ne diskriminiraju muškarce koji se ne ponašaju u skladu s tradicionalnom ulogom očeva.

5.1.3. TRADICIONALNE I MODERNE VRIJEDNOSTI

Ispitanice na skali tradicionalnih i modernih vrijednosti većinu ponuđenih modernih vrijednosti procjenjuju kao važne u njihovom životu (Prilog 3). Radi lakše interpretacije odgovora također je primijenjena tehnika rangiranja postotaka odgovora za svaku česticu, pri čemu su kategorije odgovora spojene radi lakše interpretacije: *uopće mi nije važno+nije mi važno* (1+2) i *važno mi je+izrazito mi je važno* (4+5). Analiza postotaka odgovora pokazuje koliko su ispitanicama pojedine vrijednosti *važne* ili *nevažne*.

U tablici 11 prikazano je prvih pet vrijednosti s najvećim postocima odgovora. Postoci odgovora za procjenu *nevažno* kreću se od 0,0% do 42,2%, a za *važno* od 2,5% do 95,7%. U prvih pet *važnih* vrijednosti nalaze se: borba protiv nasilja nad ženama, jednako pravo na rad i zaradu, poštivanje prava svih građana, važnost ostvarenja karijere u poslu te autonomija i zadovoljstvo na poslu. Ovih pet *važnih* vrijednosti zauzima prvih pet mjesta i na sveukupnom rangi postotaka odgovora (Prilog 3) Nadalje, pet *nevažnih* vrijednosti su: vrednovanje apstinencije prije braka, partnerski odnos u kojem partner upravlja svim zajedničkim financijama, odgoj djece prema savjetima stručnjaka, partnerski odnos u kojem partner donosi odluke te ambicija obavljanja ne zahtjevnog posla da bi se više vremena moglo posvetiti obitelji i djeci.

Tablica 11. Rangovi važnosti vrijednosti – prvih 5 kategorija

| Nevažno (1+2) | % | Rang | % | Važno (4+5) |
|--|------|------|------|--|
| Živjeti u društvu koje potiče djevojke na apstinenciju prije braka. (T)* | 42,2 | 1 | 95,7 | Živjeti u društvu koje zakonski najstrože sankcionira svako nasilje nad ženama. (M) |
| Biti u odnosu u kojem će partner brinuti o financijama. (T) | 39,7 | 2 | 94,5 | Živjeti u društvu u kojem su plaće žena i muškaraca na istim poslovnim pozicijama jednake. (M) |
| Odgajati djecu u skladu sa savjetima i instrukcijama stručnjaka. (M) | 39,0 | 3 | 94,4 | Živjeti u državi u kojoj se jednako poštuju prava svih građana. (M) |
| Imati partnera koji će donositi većinu odluka u vezi. (T) | 35,8 | 4 | 91,5 | Ostvariti uspješnu karijeru u poslu. (M) |
| Imati ne zahtjevan posao koji omogućuje da se što više posveti obitelji i djeci. (T) | 35,0 | 5 | 91,3 | Imati posao u kojem se mogu samostalno donositi odluke. (M) |

* Oznake T i M označavaju radi li se o (T) tradicionalnoj vrijednosti ili (M) modernoj vrijednosti.

Važno je navesti i prve četiri tradicionalne vrijednosti (iz sveukupnog ranga postotaka odgovora - Prilog 3) koje su po postocima odgovora ispitanica (od 51,1% do 80,5%) također među bitnima u njihovom životu. Od šest čestica koje mjere obiteljsku

vrijednosnu dimenziju, ispitanice tri tradicionalne vrijednosti procjenjuju kao važne: obiteljske vrijednosti kao što su poštivanje autoriteta roditelja, važnost mirnog obiteljskog života te obiteljske forme koju čini brak između muškarca i žena. Posljednja tradicionalna vrijednost iz kategorije prvih pet važnih je vrijednost zaposlenja i rada, odnosno vrednovanje stalnog i sigurnog zaposlenja.

Za tri vrijednosti, s najvećim postotkom odgovora, ispitanice procjenjuju kako su u suprotnosti s njihovim uvjerenjima. U kontekstu formulacije čestica, 60,1% ispitanica procjenjuje kako je suprotno njihovim uvjerenjima živjeti u društvu koje osuđuje homoseksualnost. Ovaj nalaz može se interpretirati kako ispitanice podržavaju slobodu izbora seksualne orijentacije. Suprotno je njihovim uvjerenjima i biti u partnerskom odnosu u kojem partner donosi većinu odluka te živjeti u društvu koje potiče djevojke na apstinenciju prije braka. Ove posljednje dvije vrijednosti se po postotku odgovora nalaze i u kategoriji *nevažno* što se može interpretirati kao odbijanje i neprihvatanje ovih dviju izrazito tradicionalnih vrednovanja normi ponašanja koje idu na štetu osobama ženskog spola.

5.2. RAZLIKE U IDEALNIM RODNIM ULOGAMA IZMEĐU STUDENTICA FILOZOFSKOG FAKULTETA I ARHITEKTONSKOG FAKULTETA

Jedan od ciljeva ovog istraživanja bilo je istražiti rodni identitet ispitanica dvaju Zagrebačkih fakulteta i preko utvrđivanja sklonosti ispitanica tradicionalnim/egalitarnim rodnim ulogama. Polazna točka istraživanja je da između ispitanica s obzirom na fakultetsko usmjerenje ne postoji razlika u stavu o idealnim rodnim ulogama te je ovo provjereno pomoću t-testa za nezavisne uzorke. Svi zaključci doneseni su uz razinu rizika od 5%.

Idealna uloga aktera međuljudskih odnosa

Ispitanice s Filozofskog fakulteta u Zagrebu i s Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu statistički se značajno razlikuju u prosječnim rezultatima na subskali idealnih uloga aktera međuljudskih odnosa ($t_{(274)} = 4,840$; $p < 0,05$). Ukupni prosječni rezultat o međuljudskim odnosima i ulogama aktera u društvu nalazi se iznad sredine kontinuuma stava tradicionalno-egalitarno, odnosno u umjereno egalitarnom dijelu skale ($\bar{x}_{uk} = 3,75$;

$s = 0,524$). Veći prosječni rezultat indicira veći stupanj egalitarnog stava prema idealnoj ulozi aktera međuljudskih odnosa. Ispitanice s Filozofskog fakulteta u prosjeku izražavaju egalitarniji stav prema idealnim ulogama aktera međuljudskih odnosa ($\bar{x} = 3,87$) nego ispitanice s Arhitektonskog fakulteta ($\bar{x} = 3,57$).

Tablica 12. Deskriptivni pokazatelji idealne uloge aktera međuljudskih odnosa za cijeli uzorak i razlike između ispitanica s Filozofskog fakulteta i Arhitektonskog fakulteta

| | \bar{X}_{uk} | s | \bar{X}_{FF}^{***} | \bar{X}_{AF}^{***} | t | df | p |
|--|----------------|-------|----------------------|----------------------|----------|-----|--------|
| Idealna uloga aktera međuljudskih odnosa | 3,75 | 0,524 | 3,87 | 3,57 | 4,840** | 274 | <,001* |
| 1. Gore je vidjeti pijanu ženu nego pijanog muškarca. | 3,01 | 1,22 | 3,13 | 2,82 | 2,05 | 275 | ,041* |
| 4. Kad se okupi društvo prijatelja, normalno je da dominiraju muškarci, a ne žene. | 3,76 | 1,38 | 4,21 | 3,08 | 6,301** | 143 | <,001* |
| 11. Prema ženama treba biti pažljiviji nego prema muškarcima. | 2,82 | 1,01 | 2,85 | 2,77 | ,618 | 275 | ,537 |
| 13. Žena bi se trebala osjećati jednako slobodnom kao i muškarac ići sama u kino. | 4,67 | 0,66 | 4,68 | 4,65 | ,272 | 275 | ,786 |
| 22. Žena treba imati aktivnu ulogu u spolnom odnosu. | 4,17 | 0,87 | 4,14 | 4,21 | -,613 | 274 | ,541 |
| 28. Žene više vole ogovarati svoje poznanike nego muškarci. | 3,13 | 1,28 | 3,44 | 2,63 | 5,368 | 275 | <,001* |
| 33. Žene su jednako sposobne kao i muškarci raspravljati o zbivanjima u politici i gospodarstvu. | 4,71 | 0,53 | 4,65 | 4,80 | -2,596** | 269 | ,010* |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje).

** Varijance uzorka nisu homogene ($p < 0,05$). Prikazane su korigirane vrijednosti t-testa.

*** Kratice: FF = Filozofski fakultet u Zagrebu; AF = Arhitektonski fakultet u Zagrebu.

Kurziv = Rekodirane čestice

Ispitanice s Filozofskog fakulteta i s Arhitektonskog fakulteta ne razlikuju se statistički značajno prema prosječnom rezultatu na trima tvrdnjama, od kojih dvije iskazuju egalitaran stav idealnih rodni uloga, a jedna tradicionalan. Na tvrdnjama „Žena bi se trebala osjećati jednako slobodno kao i muškarac ići sama u kino.“ i „Žena treba imati aktivnu ulogu u spolnom odnosu.“ prosječni rezultati ispitanica bez obzira na fakultetsko usmjerenje ukazuju na visok stupanj slaganja s njima. Najtradicionalniji stav je o tradicionalno rodnoj normi ponašanja ($\bar{x}_{uk} = 2,82$; $s = 1,011$), odnosno tvrdnja o pažljivijem ponašanju prema ženama, na kome se ispitanice u prosjeku značajno ne razlikuju. Prosječni rezultat na ovoj tvrdnji ujedno je i jedini koji je niži od sredine teorijskog raspona varijacija skale.

Prosječna procjena o tome da su žena jednako sposobne kao i muškarac raspravljati o zbivanjima u politici i gospodarstvu najegalitarniji je stav na ovoj subskali ($\bar{x}_{uk} = 4,71$; $s = 0,529$) te ujedno jedini na kojem je prosječna vrijednost odgovora ispitanica s Arhitektonskog fakulteta ($\bar{x} = 4,80$) veća od ispitanica s Filozofskog fakulteta ($\bar{x} = 4,65$).

Idealna obrazovna uloga

Ukupan prosječni rezultat subskale o idealnoj obrazovnoj ulozi umjereno je egalitaran ($\bar{x}_{uk} = 3,77$; $s = 0,98$). Ispitanice se statistički značajno razlikuju u prosječnim rezultatima na ovoj subskali. Pritom ispitanice s Filozofskog fakulteta posjeduju izraženo egalitarnije stavove ($\bar{x} = 4,16$) od ispitanica s Arhitektonskog fakulteta ($\bar{x} = 3,17$).

Tablica 13. Deskriptivni pokazatelji idealne obrazovne uloge za cijeli uzorak i razlike između ispitanica s Filozofskog fakulteta i Arhitektonskog fakulteta

| | \bar{x}_{uk} | s | \bar{x}_{FF} | \bar{x}_{AF} | t | df | p |
|---|----------------|-------|----------------|----------------|---------|-----|--------|
| Idealna obrazovna uloga | 3,77 | 0,980 | 4,16 | 3,17 | 8,069** | 124 | <,001* |
| <i>6. Tečajevi za šivanje i pletenje primjereni su samo ženama.</i> | 3,52 | 1,24 | 3,85 | 3,01 | 5,347** | 165 | <,001* |
| <i>15. Muškarcima bi trebalo dati prednost na natječajima za rukovodeća radna mjesta.</i> | 4,04 | 1,45 | 4,71 | 2,99 | 9,657** | 118 | <,001* |
| <i>20. Od muških učenika treba očekivati veće znanje iz matematike.</i> | 3,91 | 1,44 | 4,45 | 3,05 | 7,607** | 129 | <,001* |
| <i>26. Žene su jednako sposobne kao i muškarci završiti školovanje za automehaničara.</i> | 3,94 | 0,89 | 3,85 | 4,10 | -2,268 | 226 | ,024* |
| <i>30. Ženske učiteljice bolje od muških učitelja razvijaju kod mlađe djece njihove sklonosti i interese.</i> | 3,22 | 1,07 | 3,45 | 2,86 | 4,686 | 186 | <,001* |
| <i>34. Izbor studija nije toliko važan za žene kao za muškarce.</i> | 4,04 | 1,51 | 4,68 | 3,03 | 8,696** | 120 | <,001* |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

** Varijance uzorka nisu homogene ($p < 0,05$). Prikazane su korigirane vrijednosti t-testa.

Kurziv = Rekodirane čestice

Uvidom u prosječne rezultate ispitanica s Arhitektonskog fakulteta svih tvrdnji ove subskale, uočljivo je kako se oni nalaze na sredini kontinuuma stava tradicionalno-egalitarno. Za razliku od njih, ispitanice s Filozofskog fakulteta u prosjeku izražavaju egalitarnije stavove prema idealnoj obrazovnoj ulozi. One tako u najvećoj mjeri ne podržavaju tradicionalne tvrdnje o pružanju prednosti muškarcima na

natječajima za rukovodeća radna mjesta ($\bar{x} = 4,71$) te o nevažnosti izbora studija za žene ($\bar{x} = 4,68$).

Ispitanice s Arhitektonskog fakulteta u prosjeku ne mogu procijeniti važnost potonje navedenih dviju tvrdnji, odnosno niti ih podržavaju niti ih ne podržavaju. Velike razlike u prosječnim rezultatima ispitanica s Filozofskog i s Arhitektonskog fakulteta vidljive su i na tvrdnjama o rodno obilježenom obrazovanju, odnosno o *ženskom* zanimanju učiteljice te predispozicije muških učenika za prirodne znanosti. Prosječna procjena ispitanica s Arhitektonskog fakulteta na posljednjim dvjema tvrdnjama blago naginje tradicionalnoj obrazovnoj rodnoj ulozi. Jedina iznimka je tvrdnja o jednakoj sposobnosti žena za školovanje u struci automehaničara. Za razliku od ispitanica s Filozofskog fakulteta ($\bar{x} = 3,85$), ispitanice s Arhitektonskog fakulteta na ovoj tvrdnji u prosjeku posjeduju egalitarniji stav ($\bar{x} = 4,1$), koji je jedini njihov stav koji se nalazi za cijeli stupanj iznad sredine teorijskog raspona varijacija skale na kontinuumu stava tradicionalno-egalitarno.

Idealna profesionalna uloga

Ukupan prosječni rezultat o idealnoj profesionalnoj ulozi na cjelokupnom uzorku ispitanica je egalitaran ($\bar{x}_{uk} = 4,09$; $s = 0,618$). Ispitanice se s obzirom na fakultetsko usmjerenje statistički značajno razlikuju u prosječnim rezultatima na subskali o idealnoj profesionalnoj ulozi ($t_{(154)} = 5,137$; $p < 0,05$). Ispitanice s Filozofskog fakulteta iskazuju izraženiji egalitaran stav ($\bar{x} = 4,25$) naspram umjereno egalitarnog stava ispitanica s Arhitektonskog fakulteta ($\bar{x} = 3,84$) prema idealnoj profesionalnoj ulozi. Statistički značajna razlika između studentica vidljiva je na sve tri tvrdnje o tradicionalno rodnoj profesionalnoj ulozi.

Prosječne procjene ispitanica s Arhitektonskog fakulteta na trima tradicionalnim tvrdnjama smještene su na sredini kontinuumu stava tradicionalno-egalitarno. Za razliku od njih, ispitanice s Filozofskog fakulteta u prosjeku iskazuju izraženiji egalitaran stav prema profesionalnoj rodnoj ulozi kako na većini egalitarnih tvrdnji (s izuzetkom posljednje na subskali o idealnoj profesionalnoj ulozi) pa tako i na onim tradicionalnim, odnosno o jednakim sposobnostima žena u ostvarenju karijere ($\bar{x} = 4,04$) te organiziranju poslovanja ($\bar{x} = 4,19$). Najegalitarniji je stav ($\bar{x}_{uk} = 4,73$), ujedno i jedini na kojem ispitanice s Arhitektonskog fakulteta iskazuju umjereno veće slaganje ($\bar{x} = 4,79$) od ispitanica s Filozofskog fakulteta ($\bar{x} = 4,70$), o sposobnosti žena za

istraživački rad. Uz potonju tvrdnju, egalitarnije su i tvrdnje o podjednakom broju žena i muškaraca na rukovodećim mjestima, njihovoj jednakoj pouzdanosti i sposobnosti u izvršavanju dugotrajnih radnih zadataka. Ispitanice se s obzirom na fakultetsko usmjerenje statistički značajno ne razlikuju u prosječnim rezultatima na posljednje navedenim trima tvrdnjama.

Tablica 14. Deskriptivni pokazatelji idealne profesionalne uloge za cijeli uzorak i razlike između ispitanica s Filozofskog fakulteta i Arhitektonskog fakulteta

| | \bar{x}_{uk} | s | \bar{x}_{FF} | \bar{x}_{AF} | t | df | p |
|---|----------------|-------|----------------|----------------|----------|-----|--------|
| Idealna profesionalna uloga | 4,09 | 0,618 | 4,25 | 3,84 | 5,137** | 154 | <,001* |
| <i>2. Inteligentan muškarac sposobniji je ostvariti karijeru od inteligentne žene.</i> | 3,76 | 1,30 | 4,04 | 3,32 | 4,182** | 166 | <,001* |
| 8. Na rukovodećim mjestima mora biti podjednak broj žena i muškaraca. | 4,15 | 0,97 | 4,16 | 4,13 | ,233** | 201 | ,816 |
| <i>9. Radnoj organizaciji se više isplati zaposliti muškarca nego ženu.</i> | 3,59 | 1,25 | 3,84 | 3,19 | 3,953** | 168 | <,001* |
| 14. Žene su jednako kao i muškarci sposobne za izvršavanje dugotrajnih radnih zadataka. | 4,57 | 0,70 | 4,59 | 4,52 | ,773** | 186 | ,441 |
| <i>21. Muški rukovodioci bolji su organizatori poslovanja.</i> | 3,76 | 1,31 | 4,19 | 3,09 | 6,500** | 141 | <,001* |
| 32. Žene su jednako sposobne kao i muškarci za istraživački rad. | 4,73 | 0,49 | 4,70 | 4,79 | -1,467** | 253 | ,144 |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

** Varijance uzorka nisu homogene ($p < 0,05$). Prikazane su korigirane vrijednosti t-testa.

.Kurziv = Rekodirane čestice

Idealna partnerska uloga

Ukupni prosječni rezultat svih ispitanica na subskali idealne partnerske uloge ($\bar{x}_{uk} = 3,99$; $s = 0,531$) gotovo je za cijeli stupanj iznad sredine teorijskog raspona varijacija skale. Ispitanice se s obzirom na fakultetsko usmjerenje statistički razlikuju u ukupnom prosječnom rezultatu na subskali ($t_{(154)} = 5,137$; $p < 0,05$). Pritom ukupni prosječni rezultat ispitanica s Filozofskog fakulteta na subskali o idealnoj partnerskoj ulozi ($\bar{x} = 4,11$) pokazuje kako one, za razliku od ispitanica s Arhitektonskog fakulteta ($\bar{x} = 3,81$), iskazuju izraženiji egalitaran stav prema idealnoj partnerskoj ulozi.

Tablica 15. Deskriptivni pokazatelji idealne partnerske uloge za cijeli uzorak i razlike između ispitanica s Filozofskog fakulteta i Arhitektonskog fakulteta

| | \bar{x}_{uk} | s | \bar{x}_{FF} | \bar{x}_{AF} | t | df | p |
|---|----------------|-------|----------------|----------------|---------|-----|--------|
| Idealna partnerska uloga | 3,99 | 0,531 | 4,11 | 3,81 | 5,137** | 154 | <,001* |
| 3. Žena je sposobna jednako kao i muškarac napraviti manje popravke u kućanstvu. | 4,17 | 0,91 | 4,04 | 4,37 | -2,988 | 275 | ,003* |
| 12. Partner zakonski treba imati kontrolu nad zajedničkom zaradom bračnih supružnika. | 3,32 | 1,33 | 3,60 | 2,86 | 4,642 | 272 | <,001* |
| 18. Zaposleni muškarac i žena moraju podjednako dijeliti kućne poslove. | 4,07 | 0,76 | 4,48 | 4,51 | -,337 | 275 | ,736 |
| 19. Muškarac bi trebao biti glava obitelji. | 3,52 | 1,34 | 3,85 | 3,01 | 4,972** | 177 | <,001* |
| 23. Da bi brak bio uspješan, žena treba svoje potrebe prilagođavati partnerovim. | 3,66 | 1,28 | 4,13 | 2,92 | 7,681** | 150 | <,001* |
| 29. Karijera žene jednako je važna kao i karijera njenog partnera. | 4,68 | 0,56 | 4,66 | 4,71 | -,745 | 275 | ,457 |
| 31. Žena može jednako dobro kao i njezin partner odlučivati o tome koji će auto kupiti obitelj. | 4,49 | 0,90 | 3,96 | 4,23 | -2,442 | 275 | ,015* |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

** Varijance uzorka nisu homogene ($p < 0,05$). Prikazane su korigirane vrijednosti t-testa.

Kurziv = Rekodirane čestice

Ispitanice se s obzirom na fakultetsko usmjerenje statistički značajno ne razlikuju na dvjema tvrdnjama koje mjere egalitaran stav o ravnopravnoj raspodijeli kućanskih poslova te jednakoj važnosti karijera muškaraca i žena. Statistički značajna razlika u odgovorima na subskali idealne partnerske uloge uočljiva je na pet tvrdnji.

Na sve tri tvrdnje o tradicionalnim partnerskim ulogama ispitanice s Arhitektonskog fakulteta su te koje umjereno podržavaju tradicionalnu tvrdnju o partnerovoj zakonskoj kontroli nad zajedničkom zaradom bračnih supružnika ($\bar{x} = 2,86$) te tvrdnju da bi muškarac trebao biti glava obitelji ($\bar{x} = 3,01$). Tvrdnju o pristajanju žena na kompromise u braku ($\bar{x}_{uk} = 3,66$) također umjereno podržavaju ispitanice s Arhitektonskog fakulteta ($\bar{x} = 2,92$). Preostale dvije egalitarne tvrdnje, na kojima je utvrđena značajna razlika u odgovorima ispitanica, ispitanice s Arhitektonskog fakulteta iskazuju više egalitaran stav prema ženinoj sposobnosti za manje popravke u kućanstvu ($\bar{x} = 4,37$) te odlučivanju o kupovini obiteljskog automobila ($\bar{x} = 4,23$) od ispitanica s Filozofskog fakulteta.

Idealna roditeljska uloga

Prosječan rezultat o idealnoj roditeljskoj ulozi na cjelokupnom uzorku ispitanica je egalitaran ($\bar{x} = 4,14$; $s = 0,830$). No ispitanice se s obzirom na fakultetsko usmjerenje statistički značajno razlikuju u prosječnim rezultatima na subskali ($t_{(124)} = 8,549$; $p < 0,05$), pri čemu ispitanice s Filozofskog fakulteta iskazuju izraženiji egalitaran stav o idealnoj roditeljskoj ulozi ($\bar{x} = 4,5$) za razliku od ispitanica s Arhitektonskog fakulteta čiji je stav između neutralnog i umjereno egalitarnog ($\bar{x} = 3,61$).

Tablica 16. Deskriptivni pokazatelji idealne roditeljske uloge za cijeli uzorak i razlike između ispitanica s Filozofskog fakulteta i s Arhitektonskog fakulteta

| | \bar{x} | s | \bar{x}_{FF} | \bar{x}_{AF} | t | df | P |
|--|-----------|-------|----------------|----------------|-------------|-----|------------|
| Idealna roditeljska uloga | 4,14 | 0,830 | 4,5 | 3,61 | 8,549 ** | 124 | <,001 * |
| 5.Očevi, a ne majke, moraju voditi računa o tome s kim izlazi njihov sin ili kćer. | 3,98 | 1,49 | 4,64 | 2,92 | 9,505 ** | 124 | <,001 * |
| 7.Očevi moraju biti sposobni mijenjati pelene svojim bebama. | 4,81 | 0,49 | 4,80 | 4,83 | -,525 | 275 | ,600 |
| 10.Brigu o dječjim izvanškolskim aktivnostima treba voditi majka, a ne otac. | 3,95 | 1,38 | 4,51 | 3,05 | 8,409 ** | 127 | <,001 * |
| 16.Otac i majka trebaju jednako voditi računa o odlasku djeteta na redovitu kontrolu zubaru. | 4,62 | 0,69 | 4,59 | 4,66 | -,877 | 275 | ,381 |
| 17.Ako djecu treba kazniti, onda to treba učiniti otac. | 3,92 | 1,46 | 4,56 | 2,9 | 9,311 ** | 125 | <,001 * |
| 24.Očevi su ti koji trebaju određivati koliki će biti djetetov džeparac. | 3,95 | 1,26 | 4,55 | 3,00 | 8,930 ** | 125 | <,001 * |
| 25.Očevi i majke trebaju odvojiti jednaku količinu svog slobodnog vremena za igru s djecom. | 4,59 | 1,41 | 4,55 | 4,64 | -1,081 | 275 | ,281 |
| 27.Očevi nisu sposobni brinuti se o bolesnom djetetu tako dobro kao majke. | 3,45 | 0,69 | 3,76 | 2,95 | 5,077 ** | 172 | <,001 * |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

** Varijance uzorka nisu homogene ($p < 0,05$). Prikazane su korigirane vrijednosti t-testa.

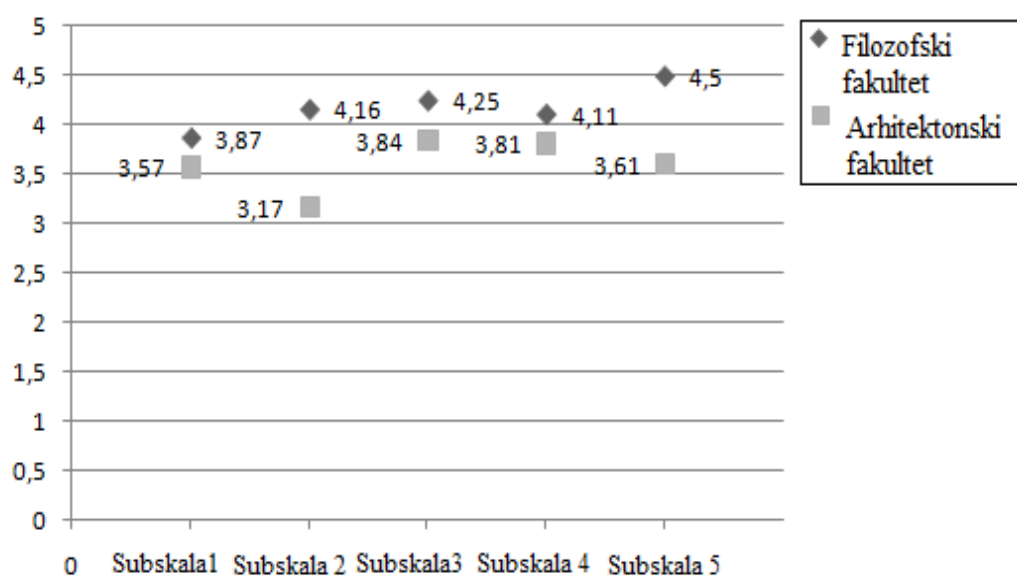
Kurziv = Rekodirane čestice

Na pojedinačnim tvrdnjama o tradicionalnoj roditeljskoj ulozi, na kojima postoji statistički značajna razlika u odgovorima između ispitanica obzirom na fakultetsko usmjerenje, ispitanice s Filozofskog fakulteta u prosjeku imaju izraženiji egalitaran stav od ispitanica s Arhitektonskog fakulteta. Ispitanice s Arhitektonskog fakulteta na tvrdnjama o tradicionalnoj roditeljskoj ulozi u prosjeku imaju umjereno tradicionalne stavove o očevom autoritetu pri odgoju djece te brizi majke o njihovim izvanškolskim

aktivnostima. Ispitanice se statistički značajno ne razlikuju u odgovorima na svim tvrdnjama o egalitarnoj roditeljskoj ulozi.

Zaključno se može reći da uz podržavanje egalitarnih stavova o roditeljskim ulogama, koji sadržajno govore o većoj uključenosti očeva u život njihove djece, ispitanice s Arhitektonskog fakulteta djelomično podržavaju i tradicionalnu ulogu očeva, odnosno izražavaju manje egalitaran (tradicionalniji) stav o idealnoj roditeljskoj ulozi.

Drugi cilj istraživanja bilo je testirati hipotezu da između studentica društvenog i tehničkog fakulteta Zagrebačkog sveučilišta ne postoji razlika u sklonosti tradicionalnim/egalitarnim rodnim ulogama. Rezultati istraživanja međutim pokazuju suprotno, kako postoje razlike u stavovima studentica ovih dvaju fakulteta pri čemu studentice društvenog fakulteta – Filozofskog fakulteta imaju izraženiji egalitaran stav o rodnim ulogama od studentica tehničkog fakulteta – Arhitektonskog fakulteta. Sveukupni stav studentica s Arhitektonskog fakulteta više je kombinacija protradicionalnih, odnosno manje egalitarnih (*tradicionalnijih*) i egalitarnih stavova.



Slika 1. Prosječne vrijednosti za pojedine subskale idealnih rodnih uloga ispitanica s Filozofskog fakulteta i ispitanica s Arhitektonskog fakulteta

5.3. POVEZANOST RODNIH ULOGA I DIMENZIJA VRIJEDNOSTI

Prethodna analiza rezultata na skalama idealnih rodni uloga pokazala je kako ispitanice na svih pet konceptualnih dimenzija (subskala) izražavaju manje ili više egalitarne stavova prema idealnim rodnim ulogama. Nadalje, analizom faktorske strukture ekstrahirano je šest latentnih dimenzija od kojih tri objedinjuju moderne vrijednosti, a tri tradicionalne vrijednosti pa se kao takve i interpretiraju. Sljedeći korak je istražiti postojanje povezanosti između subskala idealnih rodni uloga te dimenzija tradicionalnih i modernih vrijednosti pomoću Pearsonovog koeficijenta korelacije. Svi zaključci doneseni su uz razinu rizika od 5% uz jednosmjerno testiranje hipoteze s obzirom da se provjerava povezanost podržavanja ispitanica tradicionalnih rodni uloga i tradicionalnih vrijednosti i obratno, egalitarnih rodni uloga i modernih vrijednosti.

Niske korelacije faktorskih dimenzija tradicionalnih i modernih vrijednosti i subskala rodni uloga (tablica 17.) pokazuju kako je njihova povezanost vrlo slaba, te je s oprezom interpretirana.

Tablica 17. Vrijednosti Pearsonovih koeficijenata korelacija faktorskih struktura vrijednosti i subskala idealnih rodni uloga

| Dimenzije vrijednosti | | Ženska i ljudska prava | Obiteljski život | Tradicionalni patrijarhalizam | Zadovoljstvo zaposlenjem | Idealni sklad obitelji i karijere | Rodno egalitarna država |
|--|---|---------------------------|------------------|----------------------------------|-----------------------------|--------------------------------------|----------------------------|
| Subskale idealnih rodni uloga*** | | | | | | | |
| Uloga aktera međuljudskih odnosa | r | ,229** | -,116 | -,343** | ,204** | -,055 | ,257** |
| | p | <0,001 | ,055 | <0,001 | ,001 | ,364 | <0,001 |
| | N | 272 | 272 | 272 | 272 | 272 | 272 |
| Obrazovna Uloga | r | ,212** | -,044 | ,157** | ,087 | ,096 | ,058 |
| | p | <0,001 | ,471 | ,010 | ,149 | ,114 | ,340 |
| | N | 273 | 273 | 273 | 273 | 273 | 273 |
| Profesionalna Uloga | r | ,247** | -,096 | -,150* | ,129* | ,151* | ,240** |
| | p | <0,001 | ,116 | ,014 | ,034 | ,013 | <0,001 |
| | N | 270 | 270 | 270 | 270 | 270 | 270 |
| Partnerska Uloga | r | ,309** | -,154* | -,321** | ,144* | ,069 | -,166** |
| | p | <0,001 | ,012 | <0,001 | ,018 | ,256 | ,007 |
| | N | 269 | 269 | 269 | 269 | 269 | 269 |
| Roditeljska Uloga | r | ,201** | -,053 | -,165** | ,098 | ,143* | ,145* |
| | p | ,001 | ,386 | ,006 | ,108 | ,018 | ,017 |
| | N | 271 | 271 | 271 | 271 | 271 | 271 |

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

***Nestandardizirane subskale idealnih rodni uloga

Iz tablice 17 vidljivo je da su modernom konceptu ženskih i ljudskih prava sklonije ispitanice koje su istodobno najviše sklone izražavati egalitaran stav prema idealnoj partnerskoj ulozi ($r = 0,309$; $p < 0,05$) te koje su u manjoj mjeri sklone izražavati egalitaran stav o idealnoj profesionalnoj ulozi ($r = 0,247$; $p < 0,05$), umjereno egalitaran stav prema idealnoj ulozi aktera međuljudskih odnosa ($r = 0,229$; $p < 0,05$) i idealnoj obrazovnoj ulozi ($r = 0,212$, $p < 0,001$), te koje su sklone egalitarnom stavu o idealnoj roditeljskoj ulozi ($r = 0,201$; $p < 0,05$).

Konceptu tradicionalnih vrijednosti, koji ističe važnost obiteljskog života, nesklone su ispitanice koje imaju egalitaran stav prema idealnoj partnerskoj rodnoj ulozi ($r = -0,154$; $p < 0,05$). Drugim riječima, što su ispitanice sklonije podržavati ravnopravne i egalitarne uloge žena i muškaraca u partnerskom odnosu, to manje podržavaju vrijednosti koje vrednuju ženu u ulozi majke i odgajateljice.

Nadalje, iz korelacije tradicionalnog patrijarhalizma i subskala rodnih uloga, vidljivo je da su ovom tradicionalnom konceptu sklonije jedino ispitanice koje iskazuju umjeren egalitaran stav prema idealnoj obrazovnoj ulozi. Međutim, povezanost ovih dviju koncepata vrlo je slaba ($r = 0,157$; $p < 0,05$). Tradicionalnim vrijednostima o muškoj dominaciji u partnerskom odnosu relativno su manje nesklone ispitanice koje imaju umjeren egalitaran stav o obavezama i ulogama muškaraca i žena u društvu ($r = -0,343$; $p < 0,05$), egalitarne i izraženo egalitarne stavove prema partnerskoj ($r = -0,321$; $p < 0,05$), profesionalnoj ($r = -0,150$; $p < 0,05$) i roditeljskoj ulozi ($r = -0,165$; $p < 0,05$). Točnije rečeno, što je veće podržavanje ove tradicionalne vrijednosti, to je manje egalitaran stav prema navedenim rodnim ulogama.

Modernom konceptu zadovoljstva zaposlenjem sklonije su ispitanice koje posjeduju izražen egalitaran stav i prema idealnoj profesionalnoj ($r = 0,129$; $p < 0,05$) i prema idealnoj roditeljskoj ulozi ($r = 0,204$; $p < 0,05$). U određenoj mjeri ovom empirijski dobivenom konceptu sklone su i ispitanice koje posjeduju umjeren egalitaran stav prema idealnoj ulozi aktera međuljudskih odnosa ($r = 0,144$; $p < 0,05$). Međutim, potrebno je uzeti u obzir da su ove korelacije vrlo niske tako da je slaba povezanost između dimenzije zadovoljstva zaposlenjem i navedenih stavova o idealnim rodnim ulogama.

Statistički je značajna, ali i vrlo slaba, povezanost između ispitanica koje iskazuju izraženiji egalitaran stav o idealnoj profesionalnoj ($r = 0,151$; $p < 0,05$) i

roditeljskoj ulozi muškaraca i žena ($r = 0,143$; $p < 0,05$) s tradicionalnim konceptom idealnog sklada obitelj i karijere. Uzevši u obzir kako ovaj koncept, koji objedinjuje vrijednosti o idealnoj usklađenosti vođenja obiteljskog života i ostvarivanja sigurnog zaposlenja s uspješnom karijerom, problematizira istu tematiku kao i stav o idealnoj profesionalnoj i roditeljskoj ulozi, jasna je njihova povezanost koja je iznenađujuće slaba.

Konačno, iz uvida u korelaciju dimenzije rodno egalitarne države utvrđeno je da je pozitivno povezana s idealnom ulogom aktera međuljudskih odnosa ($r = 0,257$; $p < 0,05$), idealnom profesionalnom ($r = 0,240$; $p < 0,05$) i roditeljskom ulogom ($r = 0,145$; $p < 0,05$) te negativno povezana s idealnom partnerskom ulogom ($r = -0,166$; $p < 0,05$). Između ove dimenzije vrijednosti i stavova o rodnom ulogama povezanost je niska do vrlo niska te je s toga potrebno s dozom opreza shvaćati njihovu povezanost.

Prikazom gornjih rezultata potvrđuje se da su ispitanice koje se priklanjaju egalitarnim rodnom ulogama u većoj mjeri sklonije modernim vrijednostima pri čemu ne vrednuju patrijarhalne vrijednosti (muška dominacija u obiteljskim i partnerskim odnosima), vrijednosti o nepoštivanju ljudskih prava i takozvanoj *prirodnoj* ulozi žena (majka i odgajateljica). No s druge strane, ispitanice koje iskazuju izraženiji egalitaran stav o profesionalnoj ulozi i roditeljskoj ulozi posjeduju tradicionalne vrijednosti po pitanju idealno zamišljenog i usklađenog života između obitelji i karijere. S obzirom na to da cjelokupna skupina ispitanica zastupa egalitarnije stavove o rodnom ulogama, nije opravdano govoriti o razlici između tradicionalnih i egalitarnih stavova ispitanica, već o njihovom manje (tradicionalnijem) ili više egalitarnom stavu. Zbog neprisutnosti tradicionalizma rodni uloga nije moguće istražiti povezanost između njega i empirijski dobivenih dimenzija tradicionalnih vrijednosti.

Nadalje, kako bi se ustanovilo je li na osnovu ranije spomenutih dimenzija, a za koje je dobivena statistička značajna povezanost, moguće predviđati podržavanje egalitarnih i tradicionalnih rodni uloga proveden je postupak multiple regresijske analize. Cilj je utvrditi u kojoj mjeri se stav o idealnim rodnom ulogama može objasniti empirijski dobivenim dimenzijama tradicionalnih i modernih vrijednosti. U prediktorski sklop uključene su sve empirijski dobivene dimenzije vrijednosti, a kriterijske varijable su svaka pojedina subskala idealnih rodni uloga.

Tablica 18. Regresijska analiza stava o idealnim rodnim ulogama i dimenzija tradicionalnih i modernih vrijednosti

| Kriteriji: | Prediktori: ²⁰ | Standardizirani koeficijenti | p | R | R ² | Korigirani R ² |
|---|---------------------------|------------------------------|--------|------|----------------|---------------------------|
| | | β | | | | |
| Uloga aktera međuljudskih odnosa (N=272) $F_{(6,271)}=12,039$; $p<0,001$ | F1 | ,156* | ,009 | ,463 | ,214 | ,196 |
| | F2 | -,040 | ,481 | | | |
| | F3 | -,260* | <0,001 | | | |
| | F4 | ,109 | ,054 | | | |
| | F5 | -,049 | ,369 | | | |
| | F6 | ,190* | ,001 | | | |
| Obrazovna uloga (N=273) $F_{(6,272)}=3,251$; $p=0,004$ | F1 | ,182* | ,005 | ,261 | ,068 | ,047 |
| | F2 | -,001 | ,981 | | | |
| | F3 | -,103 | ,098 | | | |
| | F4 | ,038 | ,529 | | | |
| | F5 | ,107 | ,074 | | | |
| | F6 | -,003 | ,965 | | | |
| Profesionalna uloga (N=270) $F_{(6,269)}=6,856$, $p<0,001$ | F1 | ,172* | ,006 | ,368 | ,135 | ,116 |
| | F2 | -,075 | ,206 | | | |
| | F3 | -,067 | ,272 | | | |
| | F4 | ,052 | ,381 | | | |
| | F5 | ,159* | ,006 | | | |
| | F6 | ,184* | ,002 | | | |
| Partnerska uloga (N=269) $F_{(6,268)}=9,558$, $p<0,001$ | F1 | ,200* | ,001 | ,424 | ,180 | ,161 |
| | F2 | -,089 | ,124 | | | |
| | F3 | -,237* | <0,001 | | | |
| | F4 | ,049 | ,400 | | | |
| | F5 | ,089 | ,116 | | | |
| | F6 | ,090 | ,120 | | | |
| Roditeljska uloga (N=271) $F_{(6,270)}=4,222$; $p<0,001$ | F1 | ,146* | ,023 | ,298 | ,088 | ,067 |
| | F2 | -,025 | ,680 | | | |
| | F3 | -,110 | ,076 | | | |
| | F4 | ,039 | ,522 | | | |
| | F5 | ,151* | ,012 | | | |
| | F6 | ,091 | ,136 | | | |

* $p<0,05$ (dvosmjerno testiranje)

Iz tablice 18 vidljivo je da skup prediktora koji čine sve empirijske dimenzije vrijednosti objašnjava 19,6% varijance stava o idealnoj ulozi aktera međuljudskih odnosa prema korigiranoj procjeni. Značajnim prediktorima ovog stava pokazale su se empirijske konceptualne dimenzije ženskih i ljudskih prava, tradicionalnog patrijarhalizma te rodno egalitarne države. Vidljivo je, s obzirom na iznos beta pondera ($\beta = -0,260$; $p < 0,05$), da je stav o idealnim međuljudskim odnosima najviše protumačen konceptualnom dimenzijom tradicionalnog patrijarhalizma, no povezanost tih dviju varijabli je negativna i slaba. To znači da su ovom stavu više sklone ispitanice koje ne vrednuju tradicionalne vrijednosti o (isključivo) heteroseksualnom partnerskom

²⁰ F1=Ženska i ljudska prava; F2= Obiteljski život; F3= Tradicionalni patrijarhalizam; F4=Zadovoljstvo zaposlenjem; F5=Idealni sklad obitelji i karijere; F6=Rodno egalitarna država.

odnosu. Stav o idealnoj ulozi aktera međuljudskih odnosa u manjoj je mjeri određen modernim vrijednostima o rodno egalitarnoj državi.

Regresijskom analizom protumačeno je jako malo kriterijske varijable, odnosno svega 4,7% stava o idealnoj obrazovnoj ulozi prema korigiranoj procjeni. Pritom se statistički značajnim prediktorom kriterijske varijable pokazala tek jedna empirijski dobivena dimenzija vrijednosti, odnosno dimenzija ženskih i ljudskih prava. S obzirom na mali protumačeni postotak stava o idealnoj obrazovnoj ulozi, odnosno malu proporciju protumačene varijance kriterijske varijable ($R^2 = 0,068$), mali iznos beta pondera ($\beta = 0,182$; $p < 0,05$), s posebnim oprezom možemo reći kako su ispitanice sklone stavu o idealnoj obrazovnoj ulozi one koje posjeduju moderne vrijednosti o pravima žena te istospolnim zajednicama.

Regresijska analiza prediktorskog sklopa empirijskih dimenzija vrijednosti i kriterijske varijable, stava o idealnoj profesionalnoj rodnoj ulozi, pokazuje da prediktorski sklop tumači 11,6% varijance kriterijske varijable prema korigiranoj procjeni. Statistički značajnima su se pokazale tri konceptualne dimenzije. Prema iznosu beta pondera ($\beta = 0,184$; $p < 0,05$) može se reći da su stavu o idealnoj profesionalnoj ulozi više sklone ispitanice koje posjeduju vrijednosti o rodno egalitarnoj državi, ženskim i ljudskim pravima ($\beta = 0,172$; $p < 0,05$) te ispitanice sklone vrijednostima o idealnom skladu obitelji i karijere ($\beta = 0,159$; $p < 0,05$). Međutim, i u ovom slučaju potrebno je pri objašnjenju uzeti u obzir da je proporcija protumačene varijance kriterijske varijable pomoću prediktorskog sklopa mala ($R^2 = 0,135$).

Iz tablice 18 vidljivo je da prediktorski sklop empirijskih dimenzija vrijednosti tumači 16,1% varijance kriterijske varijable, odnosno stava o idealnoj partnerskoj ulozi, prema korigiranoj procjeni. Statistički značajnim prediktorima u objašnjavanju ovog stava pokazale su se dvije empirijske dimenzije vrijednosti. Tradicionalni patrijarhalizam relativno dobro predviđa stav o idealnoj partnerskoj ulozi, no povezanost ovih dviju varijabli je negativna. Ispitanice sklone stavu o partnerskoj ulozi sklonije su biti u partnerskom odnosu u kojem su oba partnera ravnopravna, bez obzira radi li se o heteroseksualnom ili homoseksualnom partnerskom odnosu. Nadalje, stavu o partnerskoj ulozi sklone su i ispitanice koje vrednuju moderne vrijednosti ženskih i ljudskih prava.

S obzirom na empirijske dimenzije tradicionalnih i modernih vrijednosti na subskali idealne roditeljske uloge, prema korigiranoj procjeni objašnjeno je svega 6,7% varijance ovog stava. Statistički značajna su dva prediktora, empirijske dimenzije ženskih i ljudskih prava te idealnog sklada obitelji i karijere. Nizak i pozitivan iznos beta koeficijenta ($\beta = 0,151$; $p < 0,05$) upućuje na to da su stavu o idealnoj roditeljskoj ulozi sklonije ispitanice koje imaju tradicionalne vrijednosti o idealno zamišljenom i usklađenom životu između obitelji i uspješne karijere. Drugi značajan prediktor je empirijska dimenzija modernih vrijednosti o ženskim i ljudskim pravima ($\beta = 0,146$; $p < 0,05$). Uzevši u obzir mali iznos beta koeficijenta prediktora te malu proporciju objašnjene varijance kriterija, odnosno stava o idealnoj roditeljskoj ulozi ($R^2 = 0,088$), s oprezom se može zaključiti da su ovom stavu sklone ispitanice kojima su važne vrijednosti o idealno usklađenom životu obitelji i karijere te pravima žena i istospolnih zajednica.

5.4. RAZLIKE U IDEALNIM RODNIM ULOGAMA I VRIJEDNOSTIMA IZMEĐU STUDENTICA NIŽIH I VIŠIH GODINA STUDIJA

Kao odgovor na sljedeći cilj istraživanja, pomoću t-testa za nezavisne uzorke ispitanice su razlike između ispitanica prve godine preddiplomskog studija i prve godine diplomskog studija na skali idealnih rodni uloga i skali tradicionalnih i modernih vrijednosti. Razlike između ispitanica na subskalama idealnih rodni uloga (tablice 20.-24.) vidljivo su statistički značajne, dok statistički značajne razlike na empirijski dobivenim dimenzijama modernih i tradicionalnih vrijednosti uglavnom nema, izuzev jedne dimenzije što će u nastavku biti i objašnjeno (tablica 19.). Svi izneseni zaključci doneseni su uz razinu rizika od 5%.

Kao što je već ranije rečeno, statistički je značajna razlika ($t_{(271)} = 1,987$; $p < 0,05$) iznimno na tradicionalnom konceptu idealnog sklada obitelji i karijere između ispitanica prve godine preddiplomskog studija i prve godine diplomskog studija. Pritom ispitanice prve godine diplomskih studija na Filozofskom fakultetu i Arhitektonskom fakultetu podržavaju tradicionalne vrijednosti ove dimenzije. Uvid u sadržaj tih vrijednosti pokazuje kako su to sve individualne vrijednosti kojima više teže studentice

koje su već pri kraju svog studija i pri ulasku u život odraslih te stoga teže ostvariti i imati skladan obiteljski i poslovni život.

Statistički značajne razlike između ispitanica s obzirom na godinu studija na subskalama idealnih rodni uloga utvrđene su te će dalje u radu biti i prezentirane. Pružit će se prikaz tvrdnji na kojima su utvrđene statistički značajne razlike.

Tablica 19. Deskriptivni pokazatelji dimenzija faktorske strukture za cijeli uzorak i razlike s obzirom na godinu studija

| Dimenzije vrijednosti: | Godina studija: | N | \bar{x} | s | t | df | p |
|-----------------------------------|-------------------|-----|-----------|------|---------|-----|-------|
| Ženska i ljudska prava | 1. god. preddipl. | 144 | -0,08 | 1,02 | -1,386 | 271 | ,167 |
| | 1. god. dipl. | 129 | 0,09 | 0,97 | | | |
| Obiteljski život | 1. god. preddipl. | 144 | -0,03 | 1,02 | -,610 | 271 | ,542 |
| | 1. god. dipl. | 129 | 0,04 | 0,98 | | | |
| Tradicionalni patrijarhalizam | 1. god. preddipl. | 144 | 0,07 | 1,02 | 1,344 | 271 | ,180 |
| | 1. god. dipl. | 129 | -0,08 | 0,96 | | | |
| Zadovoljstvo zaposlenjem | 1. god. preddipl. | 144 | -0,07 | 1,09 | -1,251 | 271 | ,212 |
| | 1. god. dipl. | 129 | 0,08 | 0,87 | | | |
| Idealni sklad obitelji i karijere | 1. god. preddipl. | 144 | 0,11 | 0,98 | 1,987 | 271 | ,048* |
| | 1. god. dipl. | 129 | -0,12 | 1,01 | | | |
| Rodno egalitarna država | 1. god. preddipl. | 144 | -0,04 | 1,13 | -,784** | 261 | ,434 |
| | 1. god. dipl. | 129 | 0,05 | 0,83 | | | |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

**Varijance uzorka nisu homogene ($p < 0,05$). Prikazane su korigirane vrijednosti t-testa.

Idealna uloga aktera međuljudskih odnosa

Između ispitanica prve godine preddiplomskog studija i prve godine diplomskog studija utvrđena je statistički značajna razlika u stavu o idealnoj ulozi aktera međuljudskih odnosa ($t_{(274)} = 2,446$; $p < 0,05$). Pritom ispitanice prve godine preddiplomskog studija posjeduju umjereno egalitarniji stav ($\bar{x} = 3,83$) od ispitanica prve godine diplomskog studija ($\bar{x} = 3,67$).

Ispitanice tako statistički značajno različito percipiraju ženinu slobodu kretanja ($t_{(263)} = -2,137$; $p < 0,05$), tradicionalnu normu ponašanja prema kojoj žene više odgovaraju svoje poznanike nego muškarci ($t_{(275)} = 2,024$; $p < 0,05$) te status žena u

interpersonalnim odnosima ($t_{(202)} = 7,074$; $p < 0,05$). Na posljednje navedenoj tvrdnji razlika u odgovorima je najizraženija, pri čemu ispitanice prve godine preddiplomskog studija u prosjeku posjeduju izraženiji egalitaran stav za razliku od ispitanica prve godine diplomskog studija čija se prosječna procjena nalazi na sredini teorijskog raspona varijacija skale.

Tablica 20. Deskriptivni pokazatelji idealne uloge aktera međuljudskih odnosa za cijeli uzorak i razlike s obzirom na godinu studija

| | \bar{x}_{uk} | s | $\bar{x}_{1.PD***}$ | $\bar{x}_{1.D***}$ | t | df | p |
|--|----------------|-------|---------------------|--------------------|----------|-----|--------|
| Idealna uloga aktera međuljudskih odnosa | 3,75 | 0,524 | 3,83 | 3,67 | 2,466** | 274 | ,014* |
| 1. Gore je vidjeti pijanu ženu nego pijanog muškarca. | 3,01 | 1,22 | 3,05 | 2,97 | ,534 | 275 | ,594 |
| 4. Kad se okupi društvo prijatelja, normalno je da dominiraju muškarci, a ne žene. | 3,76 | 1,38 | 4,3 | 3,19 | 7,074** | 202 | <,001* |
| 11. Prema ženama treba biti pažljiviji nego prema muškarcima. | 2,82 | 1,01 | 2,74 | 2,91 | -1,333 | 273 | ,184 |
| 13. Žena bi se trebala osjećati jednako slobodnom kao i muškarac ići sama u kino. | 4,67 | 0,66 | 4,59 | 4,76 | -2,137** | 263 | ,034* |
| 22. Žena treba imati aktivnu ulogu u spolnom odnosu. | 4,17 | 0,87 | 4,12 | 4,21 | -,850 | 274 | ,396 |
| 28. Žene više vole ogovarati svoje poznanike nego muškarci. | 3,13 | 1,28 | 3,28 | 2,97 | 2,024 | 275 | ,044* |
| 33. Žene su jednako sposobne kao i muškarci raspravljati o zbivanjima u politici i gospodarstvu. | 4,71 | 0,53 | 4,7 | 4,72 | -,297 | 275 | ,767 |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

** Varijance uzorka nisu homogene ($p < 0,05$). Prikazane su korigirane vrijednosti t-testa.

***Kratice: 1.PD= prva godina preddiplomskog studija; 1.D= prva godina diplomskog studija

Kurziv = Rekodirane čestice

Idealna obrazovna uloga

Na subskali stava o idealnim rodnim ulogama utvrđena je značajna razlika u odgovorima između ispitanica prve godine preddiplomskog i prve godine diplomskog studija ($t_{(170)} = 7,136$; $p < 0,05$), pri čemu je razlika u prosječnim procjenama na ovoj subskali najizraženija. U odnosu na prosječni rezultat subskale na cjelokupnom uzorku ($\bar{x}_{uk} = 3,75$), ispitanice prve godine preddiplomskog studija iskazuju izraženiji egalitaran stav prema obrazovnoj rodnoj ulozi ($\bar{x} = 4,16$) od ispitanica prve godine diplomskog studija čija je prosječna procjena umjereno egalitarna ($\bar{x} = 3,67$).

Najizraženije nesuglasje u stavovima ispitanica je na svim tradicionalnim tvrdnjama ove subskale, pri čemu ispitanice prve godine diplomskog studija iskazuju tradicionalniji stav o ženskim strukama (tečajevi šivanja i pletenja, učiteljice), prednosti muškaraca na natječajima za rukovodeća radna mjesta, većem znanju matematike muških učenika te o manjoj važnosti izbora studija za žene.

Tablica 21. Deskriptivni pokazatelji idealne obrazovne uloge za cijeli uzorak i razlike s obzirom na godinu studija

| | \bar{X}_{uk} | S | $\bar{X}_{1.PD}$ | $\bar{X}_{1.D}$ | t | df | p |
|--|----------------|-------|------------------|-----------------|---------|-----|--------|
| Idealna obrazovna uloga | 3,75 | 0,980 | 4,16 | 3,67 | 7,136** | 170 | <,001* |
| 6. Tečajevi za šivanje i pletenje primjereni su samo ženama. | 3,52 | 1,24 | 3,9 | 3,11 | 5,536** | 228 | <,001* |
| 15. Muškarcima bi trebalo dati prednost na natječajima za rukovodeća radna mjesta. | 4,04 | 1,45 | 4,63 | 3,39 | 7,436** | 157 | <,001* |
| 20. Od muških učenika treba očekivati veće znanje iz matematike. | 3,91 | 1,44 | 4,48 | 3,28 | 7,375** | 183 | <,001* |
| 26. Žene su jednako sposobne kao i muškarci završiti školovanje za automehaničara. | 3,94 | 0,89 | 3,89 | 4,02 | -1,154 | 275 | ,249 |
| 30. Ženske učiteljice bolje od muških učitelja razvijaju kod mlađe djece njihove sklonosti i interese. | 3,22 | 1,07 | 3,36 | 3,07 | 2,233 | 275 | ,026* |
| 34. Izbor studija nije toliko važan za žene kao za muškarce. | 4,04 | 1,51 | 4,67 | 3,33 | 7,914 | 168 | <,001* |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

** Varijance uzorka nisu homogene ($p < 0,05$). Prikazane su korigirane vrijednosti t-testa.

Kurziv = Rekodirane čestice

Idealna profesionalna uloga

Razlika između ispitanica statistički je značajna ($t_{(222)} = 4,867$; $p < 0,05$) i u prosječnoj procjeni o idealnoj profesionalnoj ulozi pri čemu ispitanice prve godine preddiplomskog studija izraženo egalitarnije percipiraju idealnu profesionalnu rodnu ulogu ($\bar{x} = 4,26$) od ispitanica prve godine diplomskog studija ($\bar{x} = 3,91$). I na ovoj subskali najizraženija razlika je na tradicionalnim tvrdnjama pri čemu se stavovi ispitanica prve godine diplomskog studija nalaze ili na sredini kontinuuma stava tradicionalno-egalitarno ili su za do pola stupnja iznad sredine teorijskog raspona varijacija skale.

Utvrđeno je da ispitanice prve godine diplomskog studija u prosjeku iskazuju tradicionalniji stav o sposobnostima inteligentnih žena za ostvarivanje karijere,

isplativosti zaposlenja žena za radnu organizaciju te boljoj sposobnosti organiziranja poslovanja muških rukovodioca.

Tablica 22. Deskriptivni pokazatelji idealne profesionalne uloge za cijeli uzorak i razlike s obzirom na godinu studija

| | \bar{X}_{uk} | s | $\bar{X}_{1,PD}$ | $\bar{X}_{1,D}$ | t | df | p |
|---|----------------|-------|------------------|-----------------|----------|-----|--------|
| Idealna profesionalna uloga | 4,09 | 0,618 | 4,26 | 3,91 | 4,867** | 222 | <,001* |
| 2. <i>Intelligentan muškarac sposobniji je ostvariti karijeru od inteligentne žene.</i> | 3,76 | 1,30 | 4,03 | 3,46 | 3,615** | 244 | <,001* |
| 8. Na rukovodećim mjestima mora biti podjednak broj žena i muškaraca. | 4,15 | 0,97 | 4,21 | 4,08 | 1,051 | 274 | ,294 |
| 9. <i>Radnoj organizaciji se više isplati zaposliti muškarca nego ženu.</i> | 3,59 | 1,25 | 3,96 | 3,18 | 5,305 | 238 | <,001* |
| 14. Žene su jednako kao i muškarci sposobne za izvršavanje dugotrajnih radnih zadataka. | 4,57 | 0,70 | 4,52 | 4,62 | -1,158 | 275 | ,248 |
| 21. <i>Muški rukovodioci bolji su organizatori poslovanja.</i> | 3,76 | 1,31 | 4,16 | 3,31 | 5,537 | 211 | <,001* |
| 32. Žene su jednako sposobne kao i muškarci za istraživački rad. | 4,73 | 0,49 | 4,7 | 4,77 | -1,245** | 269 | ,214 |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

** Varijance uzorka nisu homogene ($p < 0,05$). Prikazane su korigirane vrijednosti t-testa.

Kurziv = Rekodirane čestice

Idealna partnerska uloga

Ispitanice prve godine preddiplomskog studija i prve godine diplomskog studija statistički značajno različito percipiraju idealnu partnersku ulogu ($t_{(250)} = 3,560$; $p < 0,05$). Kao i na prethodnoj subskali, utvrđena je značajna razlika u odgovorima ispitanica na tvrdnjama koji mjere stav o tradicionalnoj partnerskoj ulozi žena i muškaraca.

I u ovom slučaju odgovori ispitanica prve godine diplomskog studija nalaze se na ili u maloj mjeri iznad sredine kontinuuma stava tradicionalno-egalitarno, za razliku od odgovora ispitanica prve godine preddiplomskog studija čiji se rezultati prosječnih vrijednosti odgovora nalaze iznad sredine teorijskog raspona varijacija skale.

Tablica 23. Deskriptivni pokazatelji idealne partnerske uloge za cijeli uzorak i razlike s obzirom na godinu studija

| | \bar{X}_{uk} | s | $\bar{X}_{1.PD}$ | $\bar{X}_{1.D}$ | t | df | p |
|---|----------------|-------|------------------|-----------------|---------|-----|--------|
| Idealna partnerska uloga | 3,99 | 0,531 | 4,09 | 3,87 | 3,560** | 250 | <,001* |
| 3. Žena je sposobna jednako kao i muškarac napraviti manje popravke u kućanstvu. | 4,17 | 0,91 | 4,08 | 4,27 | -1,819 | 275 | ,070 |
| 12. Partner zakonski treba imati kontrolu nad zajedničkom zaradom bračnih supružnika. | 3,32 | 1,33 | 3,55 | 3,06 | 3,116 | 272 | ,002* |
| 18. Zaposleni muškarac i žena moraju podjednako dijeliti kućne poslove. | 4,07 | 0,76 | 4,45 | 4,54 | -,984 | 275 | ,326 |
| 19. Muškarac bi trebao biti glava obitelji. | 3,52 | 1,34 | 3,78 | 3,24 | 3,357 | 273 | ,001* |
| 23. Da bi brak bio uspješan, žena treba svoje potrebe prilagođavati partnerovim. | 3,66 | 1,28 | 4,03 | 3,27 | 5,067** | 228 | <,001* |
| 29. Karijera žene jednako je važna kao i karijera njenog partnera. | 4,68 | 0,56 | 4,68 | 4,68 | -,091 | 275 | ,985 |
| 31. Žena može jednako dobro kao i njezin partner odlučivati o tome koji će auto kupiti obitelj. | 4,49 | 0,90 | 4,08 | 4,06 | ,132 | 275 | ,895 |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

** Varijance uzorka nisu homogene ($p < 0,05$). Prikazane su korigirane vrijednosti t-testa.

Kurziv = Rekodirane čestice

Idealna roditeljska uloga

Statistički je značajna razlika u stavu ispitanica s obzirom na godinu studija i na subskali o idealnoj roditeljskoj ulozi ($t_{(170)} = 6,885$; $p < 0,05$). S obzirom na analizu prethodnih subskala, nije iznenađujuća razlika u odgovorima na tradicionalnim tvrdnjama pri čemu je i na ovoj subskali utvrđen umjereno egalitaran stav ($\bar{x} = 3,82$) ispitanica prve godine diplomskog studija, dok je stav ispitanica prve godine preddiplomskog skoro pa ekstremno egalitaran ($\bar{x} = 4,47$). Razlike u dogovorima nema na egalitarnim tvrdnjama o idealnoj roditeljskoj ulozi.

Izražena razlika u odgovorima na subskali idealnih roditeljskih uloga je što su oni, iako su u prosjeku odgovori ispitanica prve godine diplomskog studija na tradicionalnim tvrdnjama ove subskale umjereno egalitarni, tradicionalniji u odnosu na više egalitaran/ekstremno egalitaran stav ispitanica prve godine preddiplomskog studija.

Tablica 24. Deskriptivni pokazatelji idealne roditeljske uloge za cijeli uzorak i razlike s obzirom na godinu studija

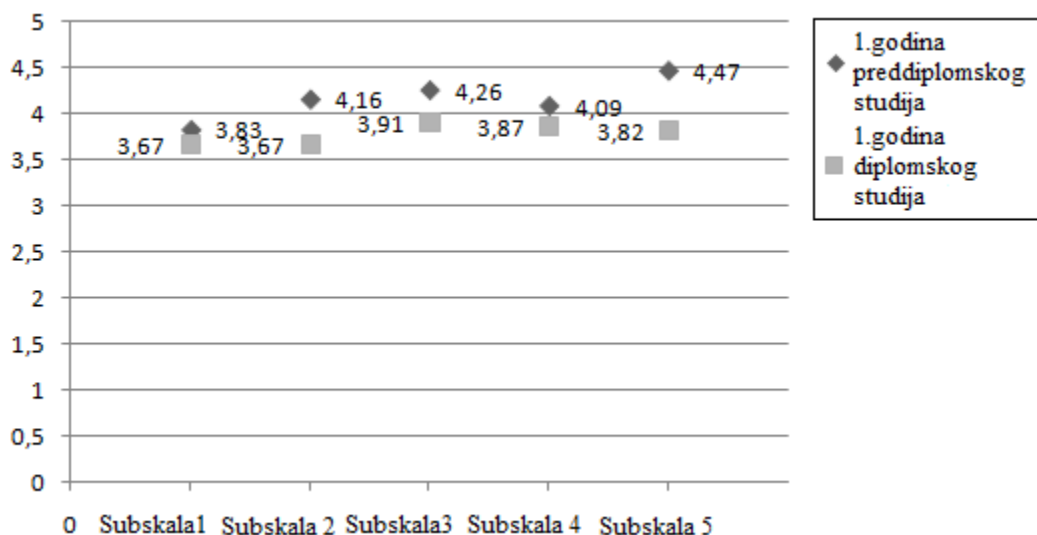
| | \bar{x}_{uk} | S | $\bar{x}_{1.PD}$ | $\bar{x}_{1.D}$ | t | df | p |
|--|----------------|-------|------------------|-----------------|--------------|-----|--------|
| Idealna roditeljska uloga | 4,14 | 0,830 | 4,47 | 3,82 | 6,885** | 170 | <,001* |
| 5.Očevi, a ne majke, moraju voditi računa o tome s kim izlazi njihov sin ili kćer. | 3,98 | 1,49 | 4,63 | 3,26 | 8,276** | 166 | <,001* |
| 7.Očevi moraju biti sposobni mijenjati pelene svojim bebama. | 4,81 | 0,49 | 4,84 | 4,78 | 1,083 | 275 | ,280 |
| 10.Brigu o dječjim izvanškolskim aktivnostima treba voditi majka, a ne otac. | 3,95 | 1,38 | 4,5 | 3,33 | 7,438** | 173 | <,001* |
| 16.Otac i majka trebaju jednako voditi računa o odlasku djeteta na redovitu kontrolu zubaru. | 4,62 | 0,69 | 4,5 | 4,75 | - 3,061** | 262 | ,002* |
| 17.Ako djecu treba kazniti, onda to treba učiniti otac. | 3,92 | 1,46 | 4,44 | 3,35 | 6,430** | 181 | <,001* |
| 24.Očevi su ti koji trebaju određivati koliki će biti djetetov džeparac. | 3,95 | 1,26 | 4,5 | 3,35 | 7,130** | 169 | <,001* |
| 25.Očevi i majke trebaju odvojiti jednaku količinu svog slobodnog vremena za igru s djecom. | 4,59 | 1,41 | 4,61 | 4,56 | ,538 | 275 | ,591 |
| 27.Očevi nisu sposobni brinuti se o bolesnom djetetu tako dobro kao majke. | 3,45 | 0,69 | 3,71 | 3,16 | 3,667** | 240 | <,001* |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

** Varijance uzorka nisu homogene ($p < 0,05$). Prikazane su korigirane vrijednosti t-testa.

Kurziv = Rekodirane čestice

Ispitati razlike u stavu o idealnim rodnim ulogama te tradicionalnim i modernim vrijednostima s obzirom na godinu studija studentica bio je četvrti cilj ovog istraživanja. Dobiveni rezultati opovrgavaju postavljenu hipotezu o većoj sklonosti ispitanica prve godine preddiplomskog studija tradicionalnim rodnim ulogama i vrijednostima te većoj sklonosti modernim rodnim ulogama i vrijednostima ispitanica prve godine diplomskog studija, pri čemu je utvrđeno upravo suprotno. Protradicionalni stavovi o rodnim ulogama prisutni su u svijesti studentica, ali kod studentica prve godine diplomskog studija, a ne kod studentica prve godine preddiplomskog studija. Očekivalo se da će ispitanice više godine studija posjedovati egalitarnije stavove o rodnim ulogama s obzirom na duljinu njihovog studiranja za koje se pretpostavilo da je pozitivno i egalitarno utjecalo na njihove stavove te mišljenja o odnosima i ulogama muškaraca i žena u društvu.



Slika 2. . Prosječne vrijednosti za pojedine subskale idealnih rodnih uloga ispitanica prve godine preddiplomskog i prve godine diplomskog studija

5.5. RAZLIKE IZMEĐU ISPITANICA S OBZIROM NA SOCIODEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE

Posljednji cilj istraživanja koji se želio istražiti je postoji li između ispitanica razlika u stavu o idealnim rodnim ulogama te tradicionalnim i modernim vrijednostima s obzirom na sociodemografska obilježja, odnosno veličinu mjesta u kojem su pohađale osnovnu školu, regije Republike Hrvatske iz koje dolaze, seksualnu orijentaciju, trenutačno partnersko/bračno stanje, najviši završen stupanj obrazovanja oca i majke, materijalni status obitelji te njihovu religioznost. Iznesene su statistički značajne razlike, pri čemu su svi zaključci doneseni uz razinu rizika od 5%.

5.5.1. STAVOVI O RODNIM ULOGAMA I SOCIODEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE STUDENTICA

Svih pet subskala stava o idealnim rodnim ulogama podvrgnuto je analizi razlika u prosjecima odgovora ispitanica s obzirom na sociodemografska obilježja. Za sociodemografsko obilježje s dvije kategorije odgovora (seksualna orijentacija) korišten je t-test za nezavisne uzorke, dok je za ostala obilježja s više od tri kategorije odgovora provedena analiza varijance uz testove multiple komparacije (Bonferronijev test za homogene varijance i Tamhaneov T2 test za nehomogene varijance). Obilježja na

kojima nisu utvrđene statistički značajne razlike su veličina naselja pohađanja osnovne škole, trenutačno partnersko/bračno stanje, materijalni status obitelji te obrazovanje roditelja. Svi zaključci doneseni su uz razinu rizika od 5%.

Testirana je razlika u prosjecima podgrupa ispitanica u stavu o idealnim rodним ulogama s obzirom na regije Republike Hrvatske iz kojih ispitanice dolaze (tablica 25.), pri čemu je utvrđena statistički značajna razlika jedino na ukupnom prosječnom rezultatu o idealnoj obrazovnoj ulozi ($F_{(6,274)} = 2,837$; $p = 0,011$). Međutim, pomoću *post hoc* Tamhaneovog T2 testa nije utvrđena značajna razlika između podgrupa ispitanica s obzirom na regiju iz koje dolaze, odnosno nije utvrđeno koji par(ovi) podgrupa se statistički značajno razlikuje(u).

Tablica 25. Stav o idealnim rodним ulogama i razlike s obzirom na regije

| Subskale rodних uloga: | F-omjer _(df1,df2) | p | <i>post hoc test</i> | Regija |
|----------------------------------|------------------------------|------|----------------------|---------------------|
| Uloga aktera međuljudskih odnosa | ,746 _(6,273) | ,613 | - | 1.Sjeverna Hrvatska |
| Obrazovna uloga | 2,837 _(6,274) * | ,011 | - | 2.Srednja Hrvatska |
| Profesionalna uloga | 1,050 _(6,272) | ,394 | - | 3.Istra i Primorje |
| Partnerska uloga | 1,657 _(6,269) | ,132 | - | 4.Dalmacija |
| Roditeljska uloga | 1,893 _(6,272) | ,082 | - | 5.Zagreb i okolica |
| | | | | 6.Istočna Hrvatska |
| | | | | 7.Druga država |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

Razlika u stavu o idealnim rodним ulogama za heteroseksualne i biseksualne ispitanice provjerena je t-testom za nezavisne uzorke. U podgrupama ispitanica vidljiva je statistički značajna razlika (tablica 26.) jedino u prosječnoj procjeni o idealnoj obrazovnoj ulozi ($t_{(274)} = -2,014$; $p < 0,05$). Pri tome ispitanice biseksualne orijentacije imaju izraženo egalitarniji stav o idealnoj obrazovnoj ulozi u odnosu na ispitanice heteroseksualne orijentacije. No važno je napomenuti da je razlika u broju ispitanica s obzirom na seksualnu orijentaciju velika (biseksualne ispitanice $N = 17$), stoga s oprezom treba zaključivati o ovoj razlici.

Tablica 26. Stav o idealnim rodnim ulogama i razlike s obzirom na seksualnu orijentaciju

| Subskale rodnih uloga: | t | df | p | Seksualna orijentacija |
|----------------------------------|---------|-----|------|-------------------------------------|
| Uloga aktera međuljudskih odnosa | -,866 | 273 | ,386 | 1.Heteroseksualna 2. Biseksualna |
| Obrazovna uloga | -2,014* | 274 | ,045 | |
| Profesionalna uloga | -1,869 | 271 | ,063 | |
| Partnerska uloga | -,403** | 17 | ,692 | |
| Roditeljska uloga | -,944 | 272 | ,346 | |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

**Varijance uzorka nisu homogene ($p < 0,05$). Prikazane su korigirane vrijednosti t-testa.

Nadalje, s obzirom na religioznost ispitanica, odnosno njihovu procjenu svoje religioznosti, testirana je razlika u prosjecima na subskalama idealnih rodnih uloga što je pokazalo (tablica 27.) statistički značajne razlike na stavu o idealnoj ulozi aktera međuljudskih odnosa ($F_{(4,273)} = 2,594$; $p = 0,037$) i idealnoj partnerskoj ulozi ($F_{(4,269)} = 2,947$; $p = 0,021$).

Post hoc Tamhaneov T2 test pokazao je da tradicionalniji stav o odnosima i ulogama muškaraca i žena u društvu iskazuju ispitanice koje se smatraju uvjerenim vjericama u odnosu na ispitanice koje nisu sigurne u svoju religioznost. Ove ispitanice su također tradicionalnijeg stava i o partnerskoj ulozi za razliku od ispitanica koje nisu sigurne u svoju religioznost te nereligioznih ispitanica. Pritom je prosječna procjena o idealnoj partnerskoj ulozi ispitanica nesigurnih u svoju religioznost i nereligioznih ispitanica, a koje nemaju ništa protiv religije, izraženo egalitarna.

Tablica 27. Stav o idealnim rodnim ulogama i razlike s obzirom na religioznost

| Subskale rodnih uloga: | F-omjer (df1,df2) | p | post hoc test** | Religioznost |
|----------------------------------|----------------------------|------|-----------------------|---|
| Uloga aktera međuljudskih odnosa | 2,594 _(4,273) * | ,037 | 1<3 | 1.Uvjeren sam vjernica i prihvaćam sve što moja vjera uči. 2.Religiozna sam, premda ne prihvaćam sve što moja vjera uči. 3.Nisam sigurna jesam li religiozna ili ne. 4.Nisam religiozna iako nemam ništa protiv religije. 5.Nisam religiozna i protivnica sam religije. |
| Obrazovna uloga | 0,834 _(4,274) | ,499 | - | |
| Profesionalna uloga | 1,829 _(4,271) | ,106 | - | |
| Partnerska uloga | 2,947 _(4,269) * | ,021 | 1<3,4 | |
| Roditeljska uloga | 0,468 _(4,272) | ,759 | - | |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

**Znak „>“ znači „izražavaju egalitarniji stav nego“, znak „<“ znači „izražavaju tradicionalniji stav nego“.

5.5.2. DIMENZIJE TRADICIONALNIH I MODERNIH VRIJEDNOSTI I SOCIODEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE STUDENTICA

Svih šest empirijski dobivenih dimenzija tradicionalnih i modernih vrijednosti podvrgnuto je analizi razlika u prosjecima odgovora ispitanica s obzirom na sociodemografska obilježja. Za sociodemografsko obilježje provedena je analiza varijance uz testove multiple komparacije (Bonferronijev test za homogene varijance i Tamhaneov T2 test za nehomogene varijance). Obilježja na kojima nisu utvrđene statistički značajne razlike su veličina naselja pohađanja osnovne škole, seksualna orijentacija te trenutačno partnersko/bračno stanje. Izneseni zaključci doneseni su uz razinu rizika od 5%.

Testirana je razlika u prosjecima podgrupa ispitanica na pojedinim dimenzijama tradicionalnih i modernih vrijednosti s obzirom na regije Republike Hrvatske iz kojih dolaze (tablica 28.). Statistički je značajna razlika ($F_{(6,270)} = 3,859$; $p = 0,001$) na dimenziji modernih vrijednosti ženska i ljudska prava. Kao što je vidljivo iz tablice 28, empirijski dobiveni koncept ženskih i ljudskih prava sklonije su vrednovati ispitanice iz srednje Hrvatske od ispitanica koje dolaze iz druge države. Više su sklone vrednovanju ovog koncepta ispitanice iz istočne Hrvatske u odnosu na ispitanice koje dolaze iz druge države, pa čak i ispitanice iz Zagreba i okolice.

Tablica 28. Dimenzije tradicionalnih i modernih vrijednosti i razlike s obzirom na regije

| Dimenzije: | F-omjer (df1,df2) | p | post hoc test** | Regija |
|-----------------------------------|----------------------------|------|--------------------|---------------------|
| Ženska i ljudska prava | 3,859 _(6,270) * | ,001 | 2>7 6>5,7 | 1.Sjeverna Hrvatska |
| Obiteljski život | 0,484 _(6,270) | ,820 | - | 2.Srednja Hrvatska |
| Tradicionalni patrijarhalizam | 0,593 _(6,270) | ,743 | - | 3.Istra i Primorje |
| Zadovoljstvo zaposlenjem | 0,656 _(6,270) | ,686 | - | 4.Dalmacija |
| Idealni sklad obitelji i karijere | 1,837 _(6,270) | ,092 | - | 5.Zagreb i okolica |
| Rodno egalitarna država | 1,127 _(6,270) | ,348 | - | 6.Istočna Hrvatska |
| | | | | 7.Druga država |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

**Znak „>“ znači „sklonije su vrednovati nego“.

Na dimenzijama tradicionalnih i modernih vrijednosti testirana je razlika s obzirom na najviši završeni stupanj obrazovanja oca, pri čemu je utvrđena značajna razlika na empirijski dobivenoj dimenziji vrijednosti zadovoljstva zaposlenjem (tablica 29.). Međutim, Bonferronijev *post hoc* test nije pokazao statistički značajnu razliku između podgrupa ispitanica s obzirom na stupanj obrazovanja oca.

Tablica 29. Dimenzije tradicionalnih i modernih vrijednosti i razlike s obzirom na obrazovanje oca

| Dimenzije: | F-omjer (df1,df2) | P | post hoc test** | Obrazovanje oca |
|-----------------------------------|--------------------------|------|--------------------|---|
| Ženska i ljudska prava | ,964 _(4,271) | ,427 | - | 1.Nezavršena osnovan škola |
| Obiteljski život | 1,861 _(4,271) | ,118 | - | 2.Završena osnova škola |
| Tradicionalni patrijarhalizam | ,425 _(4,271) | ,790 | - | 3.Srednja škola |
| Zadovoljstvo zaposlenjem | 2,905 _(4,271) | ,022 | - | 4.Viša škola |
| Idealni sklad obitelji i karijere | ,138 _(4,271) | ,968 | - | 5.Fakultet |
| Rodno egalitarna država | ,731 _(4,271) | ,571 | - | 6.Specijalizacija, magisterij, doktorat |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

**Znak „>“ znači „sklonije su vrednovati nego“.

Kako je vidljivo u tablici 30, u kojoj je prikazana testirana razlika na dimenzijama tradicionalnih i modernih vrijednosti s obzirom na najviši završeni stupanj obrazovanja majke, statistički je značajna razlika na tradicionalnom konceptu tradicionalnog patrijarhalizma ($F_{(4,272)} = 2,427$; $p = 0,044$). Ispitanice čije majke imaju završenu srednju školu, sklonije su vrednovati koncept tradicionalnih vrijednosti o heteroseksualnom partnerskom odnosu od ispitanice čije majke imaju završenu višu školu.

Tablica 30. Dimenzije tradicionalnih i modernih vrijednosti i razlike s obzirom na obrazovanje majke

| Dimenzije: | F-omjer (df1,df2) | p | post hoc test** | Obrazovanje majke ²¹ |
|-----------------------------------|----------------------------|------|--------------------|---|
| Ženska i ljudska prava | 1,296 _(4,272) | ,272 | - | 1.Nezavršena/završena osnova škola |
| Obiteljski život | 1,588 _(4,272) | ,178 | - | |
| Tradicionalni patrijarhalizam | 2,427 _(4,272) * | ,044 | 2>3 | 2. Srednja škola |
| Zadovoljstvo zaposlenjem | 1,495 _(4,272) | ,204 | - | 3. Viša škola |
| Idealni sklad obitelji i karijere | 0,948 _(4,272) | ,437 | - | 4. Fakultet |
| Rodno egalitarna država | 0,411 _(4,272) | ,801 | - | 5.Specijalizacija, magisterij, doktorat |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

**Znak „>“ znači „sklonije su vrednovati nego“.

S obzirom na procjenu materijalnog statusa obitelji ispitanica, njihovi odgovori su podijeljeni u tri kategorije: niži od prosjeka, prosječni i viši od prosjeka, pri čemu se testirala razlika na pojedinim dimenzijama tradicionalnih i modernih vrijednosti (tablica 31.).

²¹ Zbog malog broja ispitanica čije majke imaju nezavršenu osnovnu školu, varijabla je rekodirana na pet kategorija pri čemu su kategorije „Nezavršena osnovna škola“ i „Završena osnova škola“ spojene u jednu kategoriju „Nezavršena/završena osnovna škola“.

Tablica 31. Dimenzije tradicionalnih i modernih vrijednosti i razlike s obzirom materijalni status obitelji

| Dimenzije: | F-omjer _(df1,df2) | P | post hoc test** | Materijalni status obitelji ²² |
|-----------------------------------|------------------------------|------|-----------------|---|
| Ženska i ljudska prava | 4,009 _(2,271) * | ,019 | 1>2 | 1.Niži od prosjeka 2.Prosječni 3.Viši od prosjeka |
| Obiteljski život | 1,038 _(2,271) | ,356 | - | |
| Tradicionalni patrijarhalizam | 0,077 _(2,271) | ,926 | - | |
| Zadovoljstvo zaposlenjem | 2,635 _(2,271) | ,074 | - | |
| Idealni sklad obitelji i karijere | 1,881 _(2,271) | ,154 | - | |
| Rodno egalitarna država | 1,608 _(2,271) | ,202 | - | |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

**Znak „>“ znači „sklonije su vrednovati nego“.

Utvrđena je značajna razlika na konceptu ženska i ljudska prava ($F_{(2,271)} = 4,009$; $p = 0,019$). Pritom su ovoj modernoj dimenziji vrijednosti sklonije ispitanice koje procjenjuju materijalni status svoje obitelji nižim od prosječnog od ispitanica čiji je materijalni status obitelji prosječan.

I konačno, ispitana je razlika u vrednovanju dimenzija tradicionalnih i modernih vrijednosti u odnosu na religioznost ispitanica (tablica 32.). Utvrđena je značajna razlika na četiri od šest dimenzija vrijednosti: ženska i ljudska prava ($F_{(4,270)} = 69,833$; $p < 0,001$), važnost obiteljskog života ($F_{(4,270)} = 6,964$; $p < 0,001$), tradicionalni patrijarhalizam ($F_{(4,270)} = 6,875$; $p < 0,001$) te idealni sklad obitelji i karijere ($F_{(4,270)} = 2,851$; $p = 0,024$).

Utvrđeno je da su dimenziji ženskih i ljudskih prava sklonije ispitanice koje se izjašnjavaju kao nereligiozne iako nemaju ništa protiv religije, dok su joj nešto manje sklone nereligiozne protivnice religije te ispitanice koje nisu sigurne u svoju religioznost. Dimenziju ženskih i ljudskih prava najmanje su sklone vrednovati ispitanice koje se izjašnjavaju kao uvjerenе vjernice te u manjoj mjeri religiozne ispitanice. Tradicionalnom konceptu, odnosno dimenziji o obiteljskom životu sklonije su uvjerenе vjernice te u manjoj mjeri religiozne vjernice, dok su mu nesklone protivnice religije te nereligiozne ispitanice. Dimenziju tradicionalnog patrijarhalizma sklonije su vrednovati uvjerenе vjernice te u nešto malo manjoj mjeri religiozne ispitanice u odnosu na protivnice religije te ispitanice koje nisu religiozne. Pritom su

²² Zbog malog broja ispitanica koje procjenjuju da je materijalni status njihove obitelji znatno niži te nešto niži od prosjeka, varijabla je rekodirana na tri nove kategorije („Znatno niži od prosjeka“+, „Nešto niži od prosjeka“, „Nešto viši od prosjeka“+, „Znatno viši od prosjeka“)

nereligiozne ispitanice najmanje sklone vrednovati ovaj tradicionalan koncept vrijednosti. I konačno, dimenziju vrijednosti idealnog sklada obitelji i karijere sklonije su vrednovati religiozne ispitanice nego ispitanice koje se izjašnjavaju da nisu religiozne, iako nemaju ništa protiv religije.

Tablica 32. Dimenzije tradicionalnih i modernih vrijednosti i razlike s obzirom na religioznost

| Dimenzije: | F-omjer _(df1,df2) | p | <i>post hoc test</i> ** | Religioznost |
|-----------------------------------|------------------------------|-------|--------------------------------------|--|
| Ženska i ljudska prava | 69,833 _(4,270) * | <,001 | 4>1,2,3,5 5>1,2,3 3>1,2 2>1 | 1.Uvjerena sam vjernica i prihvaćam sve što moja vjera uči. 2.Religiozna sam, premda ne prihvaćam sve što moja vjera uči. 3.Nisam sigurna jesam li religiozna ili ne. 4.Nisam religiozna iako nemam ništa protiv religije. 5.Nisam religiozna i protivnica sam religije. |
| Obiteljski život | 6,964 _(4,270) * | <,001 | 1>5 2>4,5 | |
| Tradicionalni patrijarhalizam | 6,875 _(4,270) * | <,001 | 1>4,5 2>4 | |
| Zadovoljstvo zaposlenjem | 1,817 _(4,270) | ,126 | - | |
| Idealni sklad obitelji i karijere | 2,851 _(4,270) * | ,024 | 2>4 | |
| Rodno egalitarna država | 1,098 _(4,270) | ,358 | - | |

* $p < 0,05$ (dvosmjerno testiranje)

**Znak „>“ znači „sklonije su vrednovati nego“.

Izneseni nalazi istraživanja pokazuju da se priklanjanje ispitanica manje ili više egalitarnom stavu o rodnim ulogama te tradicionalnim/modernim vrijednostima može objasniti određenim sociodemografskim obilježjima čime je djelomično potvrđena peta hipoteza istraživanja. Pritom se najznačajnijom za razumijevanje stava o određenim tradicionalnim/egalitarnim idealnim rodnim ulogama pokazala religioznost ispitanica, regija iz koje ispitanice dolaze te njihova seksualna orijentacija. Za razumijevanje tradicionalnih/modernih vrijednosti najznačajnijom se i u ovom slučaju pokazala religioznost ispitanica, regija iz koje ispitanice dolaze, obrazovanje oca i majke te materijalni status obitelji ispitanica.

6. RASPRAVA

U sklopu prvog cilja istraživanja, odnosno analize percepcije osjećaja važnosti pripadnosti nekoj od skupina identitetskih odrednica, istražena je važnost roda za identitet ispitanica. Na temelju teorija o identitetu Manuela Castellsa (2002), Harriet Bradley (Haralambos i Holborn, 2002), Richarda Jenkinsa (Haralambos i Holborn, 2002) te na osnovu teorija da je rod jedna od ključnih identitetskih odrednica, pri čemu „predstavlja jednu od najutjecajnijih dimenzija identiteta“ (Galić i Klasnić, 2012:173, prema Calhoun, Light i Keller, 1994, Milić, 2007, Crompton i Brockmann, 2006) pretpostavilo se da se rod percipira kao najutjecajnija identitetska odrednica. A na osnovu istraživanja o socijalnom identitetu Ivana Cifrića i Krunoslava Nikodema (2006), pretpostavljena je višedimenzionalnost identiteta.

Analizirani podaci pokazuju kako identitet ispitanica jest višedimenzionalan. On je konstrukcija različitih identitetskih odrednica, odnosno percepcije važnosti osjećaja pripadanja ponuđenim skupinama. Međutim, rod nije istaknut kao najvažniji izvor identiteta kako se pretpostavilo u istraživanju. Ispred važnosti roda nalaze se određeni socijalni izvori te obiteljski izvori, odnosno prijateljstvo i studentski kolektiv te status kćeri i sestre. U istraživanju o socijalnom identitetu Cifrića i Nikodema (2006), važnost rodu također se nije pokazala značajnom, štoviše ispitanici/e uopće nisu percipirali rod kao važan izvor identiteta. Pritom su se među važnijim pokazali, slično kao i u ovom istraživanju, osjećaj pripadnosti najužoj rodbini te obiteljskoj lozi (obiteljska dimenzija identiteta). Socijalna dimenzija identiteta u istraživanju Cifrića i Nikodema nije se pokazala toliko značajnom, kao ni u istraživanju sociokulturnog identiteta u Slavoniji (Klasnić i Rukavina, 2011), dok se u ovom istraživanju na ženskoj studentskoj populaciji, pokazala najznačajnijom, ali s novim indikatorima. Nalazi istraživanja pokazuju kako više izvora identiteta tvori kompletni identitet ispitanica pri čemu je rod *jedan od* izvora koji djeluje u relaciji s ostalim identitetskim odrednicama.

Drugim dijelom istraživanja željelo se ispitati percepciju rodnih odnosa preko stava o idealnim rodnim ulogama kako bi se dobio uvid u rodni identitet studentica društvenog i tehničkog fakulteta u Zagrebu. Na temelju saznanja o dosadašnjim istraživanjima rodnih tematika provedenih u Republici Hrvatskoj koja preko seksizma,

stava o rodnim ulogama te percepcije rodne diskriminacije u hrvatskom društvu ispituju rodni identitet pojedinaca/ki, istražen je stav o idealnim rodnim ulogama. Istraživanja o stavovima o rodnim ulogama provedena u Hrvatskoj pokazuju da žene u prosjeku, za razliku od muškaraca, posjeduju egalitarnije rodne stavove. Također i istraživanja rodne tematike prevedena na mlađoj populaciji, u većini slučajeva na studentskoj populaciji, iznose nalaze prema kojima djevojke posjeduju egalitarnije stavove od mladića. Pretpostavka je bila kako će se preko stava studentica jednog društvenog i jednog tehničkog fakulteta Zagrebačkog sveučilišta moći istražiti priklanjanje određenim idealnim rodnim ulogama u skladu s njihovom rodnom socijalizacijom, odnosno iskazivanjem stavova o odnosima muškaraca i žena u skladu s njihovim odgojem u kontekstu tradicionalne ili egalitarne rodne ideologije. Ova pretpostavka donesena je na osnovu teorija o rodnoj socijalizaciji, odnosno teoriji socijalnog učenja i teoriji rodnih shema. Mjereći stavove dobiven je uvid u vrednovanje rodnih uloga, percepciju ispitanica o dužnostima i obavezama muškaraca i žena, što je u konačnici odrazilo svijest ispitanica, odnosno njihov rodni identitet.

Upravo na osnovu ovih istraživanja koja zaključuju da su konceptu rodno egalitarnog društva sklonije priklanjati se ženske osobe, sljedeća pretpostavka ovog istraživanja bila je kako ne postoji razlika u sklonosti idealnim rodnim ulogama između studentica društvenog i tehničkog fakulteta Zagrebačkog sveučilišta. Nalazi istraživanja pokazuju da je stav ispitanica o idealnim rodnim ulogama u prosjeku egalitaran što je u skladu i s prethodnim istraživanjima koja pokazuju kako žene zastupaju egalitarnije stavove (Leinert Novosel, 1999; Jugović, 2004; Galić, 2008; Bartolac, Kamenov i Petrak, 2011; Kamenov, Huić i Jugović, 2011).

Međutim, pretpostavka o nepostojanju razlika u stavovima o rodnim ulogama s obzirom na fakultetsko usmjerenje nije potvrđena. Ispitanice s Filozofskog fakulteta percipiraju rodne uloge egalitarnije od ispitanica s Arhitektonskog fakulteta. S obzirom da je stav o rodnim ulogama ispitanica s Arhitektonskog fakulteta manje ili umjereno egalitaran, strogo razlikovanje tradicionalnih i egalitarnih stavova studentica nije opravdano. Stoga se ispitanice razlikuju prema manje (*tradicionalnijem*) ili više egalitarnom stavu. Razlika između ispitanica najizraženija je na tvrdnjama koje mjere tradicionalizam rodnih uloga. Ispitanice s Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu tako uz egalitaran stav o rodnim ulogama iskazuju i blago slaganje s tradicionalnim rodnim ulogama. Drugim riječima, u usporedbi s izraženo egalitarnim stavom ispitanica s

Filozofskog fakulteta, stav o idealnim rodnim ulogama ispitanica s Arhitektonskog fakulteta je nešto tradicionalniji. Ispitanice s Filozofskog fakulteta zastupaju stavove prema kojima bi trebala postojati veća ravnopravnost u rodnim ulogama u svim područjima života, dok su primjerice najmanje egalitarni (tradicionalniji) stavovi ispitanica s Arhitektonskog fakulteta stavovi o idealnoj obrazovnoj ulozi te idealnoj partnerskoj ulozi. Manje egalitaran stav ispitanica s Arhitektonskog fakulteta o idealnoj obrazovnoj ulozi pokazuje da su sklonije podržavati primjerice obrazovne prakse prema kojima su matematika, tehnika, prirodoslovlje, prikladnije za muške nego za ženske učenike, dok odgojno-obrazovna i *ženska* zanimanja (učiteljice, šivanje, pletenje) percipiraju prikladnijima za ženske osobe. Također iskazuju i umjereno podržavanje tradicionalnih stavova o kontroli partnera nad zajedničkom zaradom bračnih supružnika, ženinog kompromisa za dobrobit braka, smatraju kako je gore vidjeti ženu nego muškarca u pijanom stanju, i slično. Ovi nalazi pokazuju da su u određenoj mjeri elementi tradicionalizma rodnih uloga prisutni u svijesti studentica jednog tehničkog fakulteta u Zagrebu, što znači da one uz tradicionalne obaveze, dužnosti, uloge i karakteristike, ženama pripisuju i dodatna moderna obilježja koja su ranije bila isključivo unutar muške domene uloga (primjerice, školovanje za automehaničara, zaposlenje na visokim rukovodećim pozicijama te postizanje uspješne karijere).

U skladu s pretpostavkom da svaki pojedinac/ka posjeduje samo jedan individualan sustav vrijednosti (Ferić, 2009), moguće je istražiti posjedovanje tradicionalnog ili modernog vrijednosnog sustava kako bi se bolje razumjeli njihovi stavovi o rodnim ulogama. Roditelji, koji imaju najvažniju ulogu u primarnoj socijalizaciji djece, a pritom i u prijenosu svojih vrijednosti na njih, u skladu s rodno tipiziranim ponašanjem odgajaju svoju djecu. Carol Beal (1994) tvrdi da upravo roditelji socijaliziraju svoju djecu u skladu sa stereotipima o rodnim ulogama te im prenose kulturološki i društveno propisana rodna ponašanja kreirajući na taj način njihov individualan sustav vrijednosti. Upravo na tragu ovih teorija, pretpostavka je da se na osnovu nalaza ovog istraživanja može dobiti uvid u usvojene vrijednosti pojedinki pri čemu će se moći objasniti njihova povezanost sa stavom o rodnim ulogama. Prema teoriji socijalnog učenja i teoriji rodnih shema, polazna točka je da pojedinke odrasle pod utjecajem tradicionalne rodne ideologije vrednuju tradicionalne vrijednosti i

tradicionalne rodne uloge, dok one socijalizirane u skladu s egalitarnom rodnom ideologijom vrednuju moderne vrijednosti i egalitarne rodne uloge.

U vidu trećeg cilja ovog istraživanja ispitana je upravo povezanost empirijski dobivenih dimenzija tradicionalnih/modernih vrijednosti i stava o idealnim rodnim ulogama. Pritom se želio dobiti uvid u njihov odnos te utvrditi u kojoj mjeri određene vrijednosne dimenzije objašnjavaju pojedine konceptualne dimenzije idealnih rodni uloga. No kao što je već rečeno, s obzirom na to da cijela skupina ispitanica zastupa manje ili više egalitarne stavove, očekivano su skoro sve empirijski utvrđene tradicionalne dimenzije vrijednosti negativno povezane sa svim stavovima o idealnim rodni ulogama. Negativna povezanost je s dvije od tri tradicionalne dimenzije, izuzev dimenzije vrijednosti idealnog sklada obitelji i karijere o čemu će biti riječi kasnije. Nalaz istraživanja pokazuje kako se ne može govoriti o ispitanicama koje uz posjedovanje tradicionalnih vrijednosti izražavaju tradicionalni stav o rodni ulogama.

Rezultati istraživanja pokazuju da ispitanice, koje su sklonije imati umjereno egalitaran stav o idealnoj rodnoj ulozi aktera međuljudskih odnosa i idealnoj obrazovnoj ulozi, izraženo egalitaran stav o idealnoj profesionalnoj, roditeljskoj te partnerskoj ulozi, posjeduju moderne vrijednosti o pravima žena te vrednuju modernu obiteljsku formu (istospolni brakovi). Ispitanice koje posjeduju moderne vrijednosti o zaposlenju i radu sklonije su izražavati egalitarniji stav o idealnoj profesionalnoj, roditeljskoj te umjereno egalitaran stav o idealnoj ulozi aktera međuljudskih odnosa. Također, modernoj dimenziji vrijednosti rodno egalitarne države sklonije su ispitanice koje egalitarno percipiraju rodne uloge aktera međuljudskih odnosa, profesionalnu i roditeljsku ulogu. Također, ovoj vrijednosnoj dimenziji sklonije su ispitanice koje percipiraju i ravnopravan partnerski odnos. Nalaz istraživanja pokazuje da su ispitanice koje posjeduju moderne vrijednosti (*modernistice*) sklonije ravnopravnom partnerskom odnosu između muškarca i žene te nestajanju roditeljskih uloga majke-domaćice te oca-hranitelja. One vjeruju u jednakost žena i muškaraca u njihovim odnosima na interpersonalnoj i seksualnoj osnovi, te u jednakost uloga žena i muškaraca na poslu i u obrazovanju. U skladu s ovim je i nalaz istraživanja Leinert Novosel (1999) o stavovima studenata Zagrebačkog sveučilišta o odnosima u obitelji i o položaju žena u društvu koji je pokazao da se oni opredjeljuju „za nestajanje (prožimanje) podjele uloga u obitelji i društvu, ukidanje vrhovnog autoriteta i uspostavu partnerskih odnosa,

sudjelovanje i u privatnoj i u javnoj sferi te osobni odabir u planiranju obiteljskog života kao njihov imperativ.“ (Leinert Novosel, 1999, Galić, 2011:17).

Empirijski dobivene tradicionalne dimenzije vrijednosti nisu povezane s tradicionalnim stavovima o rodnim ulogama s obzirom na to da nalaz istraživanja nije njima ni rezultirao. No iz dobivenih nalaza istraživanja vidljiva je iznimka na jednoj tradicionalnoj vrijednosnoj dimenziji, odnosno na dimenziji idealnog sklada obitelji i karijere. Ovom vrijednosnom konceptu sklone su ispitanice koje izraženo egalitarnim percipiraju stav o idealnoj profesionalnoj i roditeljskoj ulozi. Nalaz pokazuje da studentice dvaju Zagrebačkih fakulteta od žena, a može se pretpostaviti i samih sebe, očekuju da posjeduju ambiciju te teže izvrsnosti kako u obitelji, tako i u poslu. Ispitanice uz prihvaćanje ravnopravnosti između muškaraca i žena, teže i određenim tradicionalnim obiteljskim vrijednostima (vođenje mirnog obiteljskog života, poštivanje autoriteta roditelja) te tradicionalno/modernim vrijednostima o radu i zaposlenju (imati sigurno zaposlenje do mirovine na kojem će se moći ostvariti uspješna karijera). Ovaj nalaz je u skladu s rezultatima istraživanja „*Žene: društvene uloge i statusi*“ (Leburić, Kučer, Raić, 2009) pri čemu je 70,7% ispitanica mišljenja o „idealnoj ženi“ da ona treba biti usmjerena podjednako na obitelj i karijeru. Ilišin i Potočnik (2008) došle su do sličnih nalaza kvalitativnim istraživanjem o „*Profesionalnim i životnim aspiracijama studenata Zagrebačkog sveučilišta*“. Autorice navode kako tri petine studenata na kojima je provedeno istraživanje posjeduje „životne ambicije poput zasnivanja obitelji i osiguranja egzistencije“ što je najčešće navođena kategorija u njihovim odgovorima (Ilišin, Potočnik, 2008:291).

Nadalje, tradicionalnoj vrijednosti koja ističe važnost obiteljskog života u kojem se vrednuje ženin status te uloga majke i odgajateljice, suprotstavljaju se ispitanice koje posjeduju egalitaran stav o idealnoj partnerskoj rodnoj ulozi. Ovaj nalaz bi se mogao iščitati kao sklonost ispitanica da odustanu od majčinstva kao prioriteta u njihovim partnerskim odnosima i životu. Nadalje, izrazito tradicionalnoj vrijednosti o vrednovanju isključivo heteroseksualnog partnerskog odnosa u kojem se žena nalazi u podređenom položaju muškarcu, sklone su jedino ispitanice koje iskazuju umjeren egalitaran stav prema idealnoj obrazovnoj ulozi. Pritom su ispitanice koje imaju više egalitaran stav o idealnoj partnerskoj, profesionalnoj, roditeljskoj ulozi te ulozi aktera u međuljudskim odnosima nesklone vrednovanju tradicionalnog patrijarhalizma te osuđivanju osoba homoseksualne orijentacije. Što je veće podržavanje ove tradicionalne

dimenzije vrijednosti, manji je egalitaran stav o potonje navedenim rodnim ulogama, izuzev stava o idealnoj obrazovnoj ulozi. No važno je istaknuti da je korelacija vrijednosne dimenzije tradicionalnog patrijarhalizma i stava o idealnoj obrazovnoj ulozi vrlo slaba ($r = 0,157$; $p < 0,05$) pa treba s oprezom zaključivati o njihovoj povezanosti.

U nastavku trećeg cilja istraživanja ispitana je i mogućnost objašnjena pojedinih stavova o idealnim rodnim ulogama pomoću empirijski dobivenih dimenzija vrijednosti. Testiranjem treće hipoteze ovog istraživanja utvrđeno je da sklop prediktora, koji čine vrijednosne dimenzije tradicionalnih i modernih vrijednosti, donekle objašnjava varijance kriterija, odnosno stavova o idealnim rodnim ulogama. Postoci zajedničke varijance sklopa prediktora i kriterija kreću se od 4,7% do 19,6% što znači da je o prediktivnosti stavova o idealnim rodnim ulogama također zaključivano s posebnim oprezom. Sklop prediktora koji čine vrijednosne dimenzije ženskih i ljudskih prava, tradicionalnog patrijarhalizma te rodno egalitarne države objašnjavaju umjereno egalitaran stav ispitanica o idealnoj ulozi aktera međuljudskih odnosa. Postotak zajedničke varijance između ovih prediktora i stava o međuljudskim odnosima iznosi 19,6% ($p < 0,001$). Podržavanje idealne rodne uloge o ravnopravnom odnosu muškaraca i žena u društvu može se predvidjeti na temelju posjedovanja pojedinih modernih vrijednosti te odbijanja tradicionalnih patrijarhalnih vrijednosti. To znači da se stav o ravnopravnim odnosima i ulogama muškaraca i žena može predvidjeti na temelju negiranja muške dominacije u partnerskom odnosu, tolerancije spram homoseksualnosti, podržavanja i vrednovanja ljudskih i ženskih prava te želje za življenjem u rodno egalitarnoj državi. Nadalje, svega 4,7% zajedničke varijance ($p = 0,004$) objašnjeno je na temelju prediktorskog sklopa dimenzija vrijednosti o idealnoj obrazovnoj ulozi. Umjeren egalitaran stav o idealnoj obrazovnoj ulozi moguće je predvidjeti jedino na temelju posjedovanja modernih vrijednosti o pravima žena te podržavanja istospolnih brakova. U ovom slučaju to znači da što je veće vrednovanje ženskih i ljudskih prava, to je veći i stav o rodno jednakim obrazovnim šansama, sposobnostima i mogućnostima. Čini se da bi idealnu obrazovnu ulogu bolje mogle predviđati neke vrijednosti koje nisu uključene u ovo istraživanje, a koje bi se mogle dodatno istražiti. Za razliku od potonje rodne uloge, u većoj mjeri sklop prediktora pojedinih dimenzija vrijednosti objašnjava idealnu profesionalnu ulogu, odnosno 11,6% ($p < 0,001$) zajedničke varijance prediktorskog sklopa i stava je objašnjeno. Na temelju vrednovanja vrijednosti s dimenzije rodno egalitarne države, ženskih i ljudskih prava

moгуće je predvidjeti egalitaran stav o idealnoj profesionalnoj ulozi. No što je izraženiji egalitaran stav o rodnoj ravnopravnosti na tržištu rada, veća je i želja za vođenjem mirnog obiteljskog života u kojem će se poštivati autoritet roditelja te ambicija za postizanjem uspješne karijere na sigurnom, stabilnom zaposlenju.

Statistički značajnim prediktorima dimenzija vrijednosti u objašnjenju stava o idealnoj partnerskoj ulozi pokazale su se vrijednosti o ženskim i ljudskim pravima te tradicionalni patrijarhalizam koje tumače 16,1% ($p < 0,001$) zajedničke varijance. Na temelju ovoga se može pretpostaviti da su za egalitaran stav o partnerskoj ulozi važne moderne vrijednosti o pravima žena, odnosno njihovim reproduktivnim pravima, pravu o slobodnoj spolnosti žena te pravu na slobodu izbora seksualne orijentacije. Također, egalitarniji stav o idealnoj partnerskoj ulozi može se predvidjeti i na temelju vrednovanja ravnopravnog partnerskog odnosa, bez obzira na to bio on između pripadnika/ca istog spola ili suprotnog spola. I konačno, izraženo egalitarno slaganje s idealnom roditeljskom rodnom ulogom može se pretpostaviti na temelju dimenzije tradicionalnih vrijednosti idealnog sklada obitelji i karijere te dimenzije modernih vrijednosti ženskih i ljudskih prava. Prema korigiranoj procjeni, objašnjeno je 6,7% ($p < 0,001$) zajedničke varijance prediktorskog sklopa pojedinih dimenzija vrijednosti i stava o idealnoj roditeljskoj ulozi, što je nizak postotak pa stoga s oprezom treba shvaćati prediktivnost ovog stava. Dakle, stav o egalitarnoj rodnoj ulozi očeva i majki može se pretpostaviti na temelju vrednovanja prava žena i istospolnih zajednica. Pritom je ovaj stav ublažen vrednovanjem tradicionalnih vrijednosti o idealno zamišljenom i usklađenom životu između obitelji i uspješne karijere.

Opći nalaz istraživanja pokazuje kako pojedine dimenzije modernih vrijednosti utječu na identitet ispitanica, odnosno njihove egalitarne stavove o rodnim ulogama. Zaključno rečeno, pretpostavlja se da je za bolje i točnije predviđanje idealnih rodnih uloga na ženskoj studentskoj populaciji potrebno uključiti dodatne vrijednosti važne za individualni sustav vrijednosti, a koje su se previdjele i izostavile u ovom istraživanju, a pomoću kojih bi se bolje razumio rodni identitet i sustav vrijednosti ispitanica.

Ranije u radu navedeno je da pojedini nalazi istraživanja pokazuju i na određenu mjeru prisutnosti tradicionalizma rodnih uloga kod mlađe populacije. Primjerice, Leinert Novosel (1999) tako navodi rezultate istraživanja provedenog na uzorku od 500

studenata i studentica Zagrebačkog sveučilišta prema kojem studentice, jednako kao i studenti, tipično ženskim profesijama u hrvatskom društvu smatraju odgoj, odnosno rad u dječjim vrtićima te administrativno-tajničke funkcije, dok kao izrazito muške profesije navode politiku, direktorske i menadžerske funkcije. Također, Tomić-Koludrović i Kunac (2000) zaključuju kako mlađe žene same sebe percipiraju nespremnima za angažman u politici te promatraju u okviru patrijarhalnih vrijednosti i normi iako njihovi stavovi indiciraju preferiranje i težnju ka rodno egalitarnom društvu. U literaturi i istraživanjima rodne tematika navodi se da je dob jedan od važnijih prediktora rodne osviještenosti te rodnog egalitarizma, pri čemu se prisutnost o percepciji rodne neravnopravnosti, egalitarniji stavovi o rodnim ulogama i tako dalje, u većoj mjeri očekuju kod osoba mlađe dobi (Kamenov i Galić, (ur.) 2011; Brajdić-Vuković, Birkelund i Štulhofer, 2007). Mnoga istraživanja i potvrđuju ovu pretpostavku. Međutim, određeni rezultati istraživanja (Ajduković, 2011; Tomić-Koludrović, Kunac, 2000) pokazuju da mlađe osobe ne pokazuju osjetljivost za rodnu ravnopravnost ili je dijelom i dalje u njihovoj svijesti prisutan protradicionalan stav o rodnim ulogama. Istražujući svijest o rodnoj (ne)ravnopravnosti i diskriminaciji raznih skupina žena u hrvatskom društvu „najmlađa dobna skupina procjenjuje manje prisutnom diskriminaciju svih skupina žena, *smatraju* kako je u posljednjem desetljeću došlo do smanjivanja rodne diskriminacije u području posla, politike i obitelji, te su manje znali da je takva diskriminacija zakonski kažnjiva“ (Ajduković, 2011:89). Upravo na tragu ovih dvojakih zaključaka i nalaza o svijesti i stavu o rodnim ulogama mlađih osoba osmišljen je sljedeći cilj ovog istraživanja.

U vidu četvrtog cilja istraživanja, istražujući o stavu o rodnim ulogama i vrijednostima, istražilo se moguće razlikovanje između ispitanica s obzirom na godinu studija. Polazna pretpostavka bila je da ispitanice više godine studija, prve godine diplomskog studija, jednog društvenog i jednog tehničkog fakulteta u Zagrebu, iskazuju egalitarnije stavove prema rodnim ulogama te vrednuju moderne vrijednosti u odnosu na ispitanice prve godine preddiplomskog studija, za čije se stavove i vrijednosti pretpostavilo da će biti tradicionalnije. Prosječna dob ispitanica prve godine preddiplomskog studija je 19 godina, dok je prosječna dob ispitanica prve godine diplomskog približno 23 godine (tablica 2.)

Rezultati istraživanja potvrdili su razliku između stavova ispitanica o idealnim rodnim ulogama s obzirom na godinu studija, dok je na dimenzijama tradicionalnih i

modernih vrijednosti značajna razlika utvrđena jedino na tradicionalnom konceptu idealnog sklada obitelji i karijere. Dakle, kada je riječ o ovoj tradicionalnoj vrijednosti, ispitanice prve godine diplomskog studija s Filozofskog fakulteta i s Arhitektonskog fakulteta sklonije se vrednovati tradicionalne vrijednosti ove dimenzije. Od ispitanica prve godine preddiplomskog studija očekivalo se vrednovanje tradicionalnih vrijednosti, dok rezultati istraživanja pokazuju suprotno, kako je njihovo vrednovanje ipak prisutnije kod ispitanica prve godine diplomskog studija. Ovaj nalaz je u skladu s istraživanjima koja zaključuju kako su osobe mlađe populacije spremnije vrednovati moderne vrijednosti od osoba starije populacije. Ispitanice prve godine diplomskog studija vrednuju vrijednosti s ove tradicionalne dimenzije što pokazuje kako sa sazrijevanjem njihovih individualnih vrijednosti, one iskazuju ambiciju da jednog dana ostvare ideal usklađenosti između mirnog obiteljskog života i uspješne karijere na sigurnom zaposlenju.

U prosječnoj procjeni o idealnim rodnim ulogama utvrđene su značajne razlike s obzirom na godinu studija u stavovima ispitanica pri čemu ispitanice prve godine preddiplomskog studija percipiraju egalitarnije rodne uloge od ispitanica prve godine diplomskog studija. Tako ispitanice prve godine preddiplomskog studija za svih pet različitih područja u kojima se očituju stavovi o ulogama žena i muškaraca posjeduju stavove koji su više egalitarni od stavova ispitanica prve godine diplomskog studija. Umjereno je egalitarniji stav ispitanica prve godine preddiplomskog studija o idealnoj ulozi aktera međuljudskih odnosa od stava ispitanica više godine studija. Također, njihov je stav izraženije egalitaran o idealnoj obrazovnoj ulozi u odnosu na umjereno egalitaran stav ispitanica prve godine diplomskog studija. Utvrđena je razlika i u prosječnoj procjeni o idealnoj profesionalnoj ulozi pri čemu ispitanice niže godine studija iskazuju izraženiji egalitaran stav od egalitarnog stava ispitanica više godine studija. O idealnoj partnerskoj ulozi žena i muškaraca, i u ovom je slučaju stav ispitanica niže godine studija izraženije egalitaran od egalitarnog stava ispitanica više godine studija. Također je i na posljednjoj subskali idealne roditeljske uloge utvrđen umjereno egalitaran stav ispitanica prve godine diplomskog studija, dok je stav ispitanica prve godine preddiplomskog skoro pa ekstremno egalitaran.

Dakle, kada je riječ o razlici u idealnim rodnim ulogama, ispitanice prve godine diplomskog studija posjeduju manje egalitaran stav (tradicionalniji) od više egalitarnog stava ispitanica prve godine preddiplomskog studija. Pritom je najizraženija razlika u

prosječnoj procjeni u opisima žena i muškaraca u tradicionalnim ulogama. To znači da ispitanice više godine studija prosuđuju o rodnim ulogama žena na osnovu njihovog spola, odnosno više vrednuju žene u tradicionalnim ulogama od ispitanica prve godine preddiplomskog studija. Također je i ovdje važno istaknuti da strogo razlikovanje tradicionalnih i egalitarnih stavova ispitanica s obzirom na godinu studija nije opravdano, već su stavovi ispitanica više godine manje egalitarni, odnosno tradicionalniji u odnosu na izraženije egalitarne stavove ispitanica niže godine studija.

Posljednji cilj istraživanja bilo je utvrditi razlike u priklanjanju tradicionalnim/egalitarnim rodnim ulogama te tradicionalnim/modernim vrijednostima s obzirom na sociodemografska obilježja ispitanica. Pretpostavka je kako se na osnovu tipa naselja, regije, seksualne orijentacije, obrazovanja roditelja, materijalnog statusa obitelji te religioznosti ispitanica može objasniti njihov stav o idealnim rodnim ulogama te njihov individualni sustav vrijednosti.

Analiza razlika u prosjecima odgovora ispitanica s obzirom na sociodemografska obilježja pokazala je da se stavovi ispitanica o idealnim rodnim ulogama najbolje mogu objasniti stupnjem njihove religioznosti. Utvrđena je razlika u prosječnoj procjeni o idealnoj ulozi aktera u međuljudskim odnosima pri čemu je stav ispitanica koje se izjašnjavaju kao uvjerene vjernice, a koje prihvaćaju sve što ih njihova vjera uči, tradicionalniji u odnosu na stav ispitanica koje nisu sigurne u svoju religioznost. Stav ispitanica koje su uvjerene vjernice također je tradicionalniji i o idealnoj partnerskoj ulozi, za razliku od izraženo egalitarnijeg stava o idealnoj partnerskoj ulozi ispitanica koje nisu sigurne u svoju religioznost te onih nereligioznih. Kada je riječ o seksualnoj orijentaciji ispitanica te regije Hrvatske iz koje dolaze, utvrđena je povezanost s idealnom obrazovnom ulogom. No o povezanosti seksualne orijentacije ispitanica s ovom rodnom ulogom potrebno je zaključivati s posebnom dozom opreza jer se radi o velikoj razlici između podgrupa ispitanica (heteroseksualnih ispitanica je 93,8%). Ispitanice biseksualne orijentacije imaju izraženiji egalitaran stav o idealnoj obrazovnoj ulozi u odnosu na ispitanice heteroseksualne orijentacije. Kao što je već rečeno, i u drugom slučaju, regiji Republike Hrvatske iz koje ispitanice dolaze, utvrđena je razlika u prosječnoj procjeni o idealnoj obrazovnoj ulozi. No razlika između kojih konkretno podgrupa ispitanica s obzirom na regiju nije utvrđena (tablica 25.).

Nadalje, analizom razlika u prosjecima odgovora ispitanica s obzirom na sociodemografska obilježja utvrđeno je da se tradicionalne/moderne vrijednosti ispitanica najbolje mogu objasniti stupnjem njihove religioznosti. Važno je za istaknuti najizraženije razlike u prosječnim procjenama između podgrupa ispitanica. Usporedba vrijednosti s obzirom na (ne)religioznost pokazuje da se za moderne vrijednosti ženskih i ljudskih prava više opredjeljuju nereligiozne ispitanice, dok ih uvjerene vjernice nisu sklone vrednovati. Uvjerene vjernice su pak sklonije opredijeliti se za tradicionalno vrednovanje obiteljskog života u odnosu na protivnice religije. Ispitanice koje su nereligiozne manje su sklone vrednovanju tradicionalnog patrijarhalizma, a uvjerene vjernice su ga više sklone vrednovati. Za tradicionalnu vrijednost o idealnom skladu obitelji i karijere više se opredjeljuju religiozne ispitanice nego ispitanice koje se izjašnjavaju kao nereligiozne.

Pojedine vrijednosti moguće je objasniti i s obzirom na regiju iz koje ispitanice dolaze te materijalnim statusom njihove obitelji. Ispitanice iz istočne Hrvatske sklonije su opredijeliti se za vrednovanje ženskih i ljudskih prava od ispitanica koje dolaze iz druge države. Vrednovanju ove dimenzije vrijednosti sklonije su i ispitanice koje procjenjuju materijalni status svoje obitelji nižim od prosječnog u odnosu na one čiji je materijalni status obitelji prosječan. Nadalje, s obzirom na stupanj obrazovanja majke, utvrđena je razlika u vrednovanju vrijednosti tradicionalnog patrijarhalizma. Za ovu vrijednost sklonije su se opredijeliti ispitanice čije majke imaju završenu srednju školu, dok ih ispitanice čije majke imaju završenu višu školu nisu sklone vrednovati. S obzirom na stupanj obrazovanja oca utvrđena je razlika u vrednovanju dimenzije zadovoljstva zaposlenjem, no značajna razlika između podgrupa nije se pokazala.

Zaključno rečeno, egalitarnijih stavova o ulogama žena i muškaraca su ispitanice koje su nereligiozne i nesigurne u svoju religiju. Pritom su više egalitarnih stavova one biseksualne orijentacije nego heteroseksualne. Nadalje, sklonije su modernim vrijednostima ispitanice porijeklom iz istočne Hrvatske, koje materijalni status svoje obitelji procjenjuju nižim od prosječnog, čije majke su višeg stupnja obrazovanja (završena viša škola).

7. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi povezanost rodnog identiteta s tradicionalnim i modernim vrijednostima hrvatskog društva studentica dvaju Zagrebačkih fakulteta kako bi se dobio uvid u presjek rodne ideologije određenog dijela populacije studentica. Rodni identitet i vrijednosti studentica bilo je važno istraživati jer žene u Republici Hrvatskoj čine 51,8% sveukupnog stanovništva²³. Prikazom njihovog stanja dobiva se prikaz trenutnog stanja hrvatskog društva. Podaci Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske tako pokazuju da više žena nego muškaraca završava visoke i najviše stupnjeve obrazovanja (magistrice, doktorice znanosti, specijalizantice). Međutim, i dalje su podzastupljene u tehničkim znanostima. Prema području studija najveća razlika vidljiva je na području inženjerstva i inženjerskih obrta, u arhitekturi i građevinarstvu te u uslugama prijevoza i uslugama zaštite. Žene i dalje čine većinu zaposlenih u obrazovanju, odnosno većinom su nastavnice u osnovnim i srednjim školama. U manjem postotku su zastupljene kao nastavnice i suradnice u nastavi na visokim učilištima u Hrvatskoj. Tako je primjerice svega 28,3% žena zaposleno u zvanju redovnog profesora u odnosu na 71,7% muških profesora. Njihove plaće su u prosjeku još uvijek niže od prosječne plaće muškaraca na istim pozicija te su i dalje podzastupljene na svim razinama političkog odlučivanja. Republika Hrvatska svojim zakonima, propisima i Nacionalnim politikama o ravnopravnosti spolova teži ukloniti diskriminaciju žena te uspostaviti rodno ravnopravno društvo. Smatra se kako je bitno da žene same osvijeste svoj neravnopravan položaj u društvu kako bi ga brže detektirale i lakše riješile te stale na kraj problemima s kojima se susreću u javnom i privatnom životu. U ostalom, motivacija za ovo istraživanje je bilo i upravo u kratko prikazano stanje hrvatskog društva koje još uvijek nije postiglo potpuni rodni egalitarizam.

Dobiveni nalazi ovog istraživanja pružili su uvid u sliku o vrijednostima i rodnim ulogama koje prevladavaju u svijesti studentica dvaju Zagrebačkih fakulteta te koliko im je rod važan za njihov identitet. Istraživanje je pokazalo da stavovi i vrijednosti ispitanica generalno egalitarni i moderni pri čemu svoj rod ne doživljavaju najvažnijom identitetskom odrednicom. Općenito se može istaknuti da ispitanice s društvenog fakulteta - Filozofskog fakulteta posjeduju egalitarniju rodnu ideologiju od

²³ Državni zavod za statistiku (2013), „Žene i muškarci u Hrvatskoj“

ispitanica s tehničkog fakulteta - Arhitektonskog fakulteta, te se ispitanice niže godine studija - prve godine preddiplomskog studija više priklanjaju egalitarnim stavovima od ispitanica više godine studija - prve godine diplomskog studija. Ispitanice ovih dvaju fakulteta zastupnice i zagovarateljice su modernih vrijednosti hrvatskog društva. Točnije rečeno, njihov rodni identitet u prosjeku je više definiran unutar egalitarnosti rodnih uloga te vrijednosti obilježenih modernošću. No zabrinjavajući je i podatak o prisutnosti umjereno protradicionalnih stavova o rodnim ulogama kod ispitanica više godine studija što bi bilo poželjno istražiti u daljnjim istraživanjima rodnog identiteta.

S obzirom na nekoliko postavljenih hipoteza i dobivene rezultate mogu se iznijeti i pojedinačni zaključci istraživanja:

H1. Prva hipoteza, koja je pretpostavila da je rod važna identitetska odrednica za identitet studentica društvenog i tehničkog fakulteta Zagrebačkog sveučilišta, nije potvrđena. Naime, rezultati istraživanja pokazuju kako je identitet ispitanica višedimenzionalan pri čemu je rod jedan od izvora identiteta koji djeluje u relaciji s ostalim važnim identitetskim odrednicama. Rod se ne doživljava najutjecajnijim izvorom identiteta već je on srednje važan izvor identiteta.

H2. Druga hipoteza, kojom je pretpostavljeno nepostojanje razlike u sklonosti tradicionalnim/egalitarnim idealnim rodnim ulogama studentica društvenog i tehničkog fakulteta Zagrebačkog sveučilišta, nije potvrđena. Hipoteza nije potvrđena jer je utvrđena statistički značajna razlika u stavu o idealnim rodnim ulogama između ispitanica s Filozofskog fakulteta i s Arhitektonskog fakulteta. S obzirom na to da cijela skupina ispitanica zastupa manje (tradicionalnije) ili više egalitarne stavove, strogo razlikovanje tradicionalnih i egalitarnih stavova ispitanica nije opravdano. Rezultati istraživanja pokazali su da su stavovi ispitanica s Arhitektonskog fakulteta na svim konceptualnim dimenzijama idealnih rodni uloga manje egalitarni (tradicionalniji) u odnosu na izraženije egalitarne stavove ispitanica s Filozofskog fakulteta.

H3. Treća hipoteza djelomično je potvrđena. Pretpostavilo se da će studentice koje se priklanjaju tradicionalnim rodnim ulogama biti sklonije tradicionalnim vrijednostima i obrnuto, da će studentice koje se priklanjaju egalitarnim rodnim ulogama biti sklonije modernim vrijednostima. Rezultati istraživanja nisu utvrdili tradicionalizam rodni uloga tako da se nije mogla utvrditi predviđena povezanosti između njih i tradicionalnih vrijednosti. Rezultati istraživanja potvrđuju drugi dio ove hipoteze, odnosno da su

ispitanice koje se priklanjaju egalitarnim rodnim ulogama sklone modernim konceptima vrijednostima.

H4. Četvrta hipoteza nije potvrđena. Pretpostavilo se da će studentice prve godine studija biti sklonije priklanjati se tradicionalnim rodnim ulogama te vrednovati tradicionalne vrijednosti, dok će studentice prve godine diplomskog studija biti sklonije priklanjanju egalitarnim rodnim ulogama te vrednovanju modernih vrijednosti. Prvi problem je taj što rezultati istraživanja nisu utvrdili tradicionalizam rodnih uloga tako da je bilo nemoguće utvrditi mu priklanjanje ispitanica niže godine studija zajedno s vrednovanjem dimenzija tradicionalnih vrijednosti. Drugi problem je što je statistički značajna razlika utvrđena tek na jednoj dimenziji vrijednosti – tradicionalnoj dimenziji koju su sklonije vrednovati ispitanice prve godine diplomskog studija. Također, rezultati istraživanja pokazali su da su u odnosu na manje egalitarne (tradicionalnije) stavove ispitanica prve godine diplomskog studija, ispitanice prve godine preddiplomskog studija izraženijih egalitarnih stavova na svim konceptualnim dimenzijama idealnih rodnih uloga. U svijesti ispitanica više godine studija prisutni su umjereno protradicionalni stavovi o ulogama i obavezama muškaraca i žena u društvu.

H5. Petom hipotezom djelomično je potvrđena pretpostavka o razlici u priklanjanju tradicionalnim/egalitarnim rodnim ulogama te tradicionalnim/modernim vrijednostima s obzirom na određena sociodemografska obilježja. Na pojedinim konceptualnim dimenzijama o rodnim ulogama (obrazovna uloga, uloga aktera međuljudskih odnosa, partnerska uloga) utvrđene su statistički značajne razlike između ispitanica s obzirom na religioznost te seksualnu orijentaciju. Pritom su egalitarnijih stavova o ulogama žena i muškaraca nereligiozne i ispitanice nesigurne u svoju religiju, u odnosu na tradicionalniji stav ispitanica koje su uvjerenе vjernice. Također, izraženijih egalitarnih stavova su ispitanice biseksualne orijentacije od ispitanica heteroseksualne orijentacije. Rezultati istraživanja utvrdili su i statistički značajne razlike na empirijski dobivenim dimenzijama modernih vrijednosti s obzirom na religioznost ispitanica, regija iz koje ispitanice dolaze, obrazovanje oca i majke te materijalni status obitelji ispitanica. Sklonije modernim vrijednostima su ispitanice porijeklom iz istočne Hrvatske, ispitanice koje materijalni status obitelji procjenjuju nižim od prosječnog, te ispitanice čije majke imaju završenu višu školu kao najviši završeni stupanj njihovog obrazovanja.

Nalazi ovog istraživanja provedenog na jednom malom dijelu ženske studentske populacije, iako pokazuju prisutnost i nešto umjerenijeg tradicionalnog stava o rodnim ulogama, općenito iznose zaključak kako su njihovi stavovi i mišljenja o odnosima muškaraca i žena u hrvatskom društvu egalitarni te njihov individualni sustav vrijednosti obilježen modernim vrijednostima. Ovakvi nalazi ulijevaju nadu u budućnost, buduće stanje hrvatskog društva, jer pokazuju dovoljno jaku prisutnost rodne osviještenosti u svijesti mladih žena koje žele živjeti, raditi i obrazovati se u rodno ravnopravnom društvu. Studentice ovih dvaju fakulteta, odnosno mlade žene hrvatskog društva teže rodno egalitarnom društvu. Pitanje za sljedeća istraživanja ostaje koliko su one zaista spremne djelovati i boriti se (a i žrtvovati) za ostvarenje tog cilja.

8. PRILOZI

Prilog 1. - Upitnik

Poštovane,

upitnik koji se nalazi pred Vama isključivo je namijenjen osobama ženskog spola. Upitnik je rad studentice sociologije s Filozofskog fakulteta u Zagrebu u sklopu izrade diplomskog rada te njegovim ispunjavanjem pomažete provedbu diplomskog rada pa Vam stoga zahvaljujemo na suradnji!

Istraživanje se provodi na uzorku studentica dvaju zagrebačkih fakulteta u cilju saznanja o njihovom rodnom identitetu i vrijednostima. Svrha istraživanja je dobiti uvid u Vaše osobno mišljenje i stavove vezane uz odnose muškaraca i žena, utvrditi važnost roda za Vaš identitet te Vaše vrijednosti općenito. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno te je za ispunjavanje upitnika potrebno izdvojiti oko 10 minuta. Upitnik je u potpunosti anoniman, a podaci će se koristiti u svrhu izrade diplomskog rada. Molim Vas da pitanja pažljivo pročitate i odgovarate iskreno. Ukoliko ne želite, niste dužne odgovoriti na sva pitanja.

Zahvaljujemo na suradnji!

| 1. | Ovim upitnikom ispituju se Vaši stavovi i mišljenja vezani uz odnose žena i muškaraca. Nema točnih i netočnih odgovora, zanima nas <u>Vaše osobno</u> mišljenje i dojmovi, a ne mišljenje o muškarcima i ženama koje je u našem društvu prihvaćeno ili uobičajeno. Pred Vama se nalazi niz tvrdnji. Molim Vas da ih pažljivo pročitate te da za svaku tvrdnju izrazite svoj stupanj slaganja tako da zaokružite jedan od brojeva. | UOPĆE SE NE SLAŽEM | NE SLAŽEM SE | NITI SE SLAŽEM, NITI SE NE SLAŽEM | SLAŽEM SE | U POTPUNOSTI SE SLAŽEM |
|-----|---|-----------------------|--------------|--------------------------------------|-----------|---------------------------|
| 1. | Gore je vidjeti pijanu ženu nego pijanog muškarca. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 2. | Inteligentan muškarac sposobniji je ostvariti karijeru od inteligentne žene. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 3. | Žena je sposobna jednako kao i muškarac napraviti manje popravke u kućanstvu. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 4. | Kad se okupi društvo prijatelja, normalno je da dominiraju muškarci, a ne žene. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 5. | Očevi, a ne majke, moraju voditi računa o tome s kim izlazi njihov sin ili kćer. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 6. | Tečajevi za šivanje i pletenje primjereni su samo ženama. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 7. | Očevi moraju biti sposobni mijenjati pelene svojim bebama. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 8. | Na rukovodećim mjestima mora biti podjednak broj žena i muškaraca. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 9. | Radnoj organizaciji se više isplati zaposliti muškarca nego ženu. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 10. | Brigu o dječjim izvanškolskim aktivnostima treba voditi majka, a ne otac. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 11. | Prema ženama treba biti pažljiviji nego prema muškarcima. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 12. | Partner zakonski treba imati kontrolu nad zajedničkom zaradom bračnih supružnika. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 13. | Žena bi se trebala osjećati jednako slobodnom kao i muškarac ići sama u kino. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 14. | Žene su jednako kao i muškarci sposobne za izvršavanje dugotrajnih radnih zadataka. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 15. | Muškarcima bi trebalo dati prednost na natječajima za rukovodeća radna mjesta. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 16. | Otac i majka trebaju jednako voditi računa o odlasku djeteta na redovitu kontrolu zubaru. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 17. | Ako djecu treba kazniti, onda to treba učiniti otac. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 18. | Zaposleni muškarac i žena moraju podjednako dijeliti kućne poslove. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 19. | Muškarac bi trebao biti glava obitelji. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 20. | Od muških učenika treba očekivati veće znanje iz matematike. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 21. | Muški rukovodioci bolji su organizatori poslovanja. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 22. | Žena treba imati aktivnu ulogu u spolnom odnosu. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 23. | Da bi brak bio uspješan, žena treba svoje potrebe prilagođavati partnerovim. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 24. | Očevi su ti koji trebaju određivati koliki će biti djetetov džeparac. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 25. | Očevi i majke trebaju odvojiti jednaku količinu svog slobodnog vremena za igru s djecom. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 26. | Žene su jednako sposobne kao i muškarci završiti školovanje za automehaničara. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 27. | Očevi nisu sposobni brinuti se o bolesnom djetetu tako dobro kao majke. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 28. | Žene više vole ogovarati svoje poznanike nego muškarci. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 29. | Karijera žene jednako je važna kao i karijera njenog partnera. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 30. | Ženske učiteljice bolje od muških učitelja razvijaju kod mlađe djece njihove sklonosti i interese. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 31. | Žena može jednako dobro kao i njezin partner odlučivati o tome koji će auto kupiti obitelj. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 32. | Žene su jednako sposobne kao i muškarci za istraživački rad. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 33. | Žene su jednako sposobne kao i muškarci raspravljati o zbivanjima u politici i gospodarstvu. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 34. | Izbor studija nije toliko važan za žene kao za muškarce. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

| | | | | | | | |
|-----|--|----------------------|---------------------|---------------|--------------------------------|-------------|----------------------|
| 2. | Molim Vas da pažljivo pročitate i procijenite koliko je <u>Vama osobno važan osjećaj pripadnosti</u> svakoj od niže navedenih grupa. Ako se određena grupa ne odnosi na Vas, primjerice ako niste sestra, odaberite odgovor „Ne odnosi se na mene“. | NE ODNOSI SE NA MENE | UOPĆE MI NIJE VAŽNO | NIJE MI VAŽNO | NITI MI JE VAŽNO, NITI NEVAŽNO | VAŽNO MI JE | IZRAZITO MI JE VAŽNO |
| 1. | To što sam žena. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 2. | Osjećaj pripadnosti ljudima iste seksualne orijentacije kao što je moja. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 3. | To što sam kći. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 4. | To što sam sestra. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 5. | To što sam majka / buduća majka. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 6. | To što sam nečija partnerica / supruga. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 7. | Osjećaj pripadnosti ljudima moje vjere. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 8. | Osjećaj pripadnosti studentskom kolektivu. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 9. | To što sam buduća akademska građanka. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 10. | To što sam nečija najbolja prijateljica. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 11. | Osjećaj pripadnosti mojoj generaciji i njezinom načinu života. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 12. | Osjećaj pripadnosti kulturnoj tradiciji moga naroda. | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

| | | | | | | | |
|-----|--|-------------------------------|---------------------|---------------|--------------------------------|-------------|----------------------|
| 3. | Niže su navedene različite vrijednosti koje ljudima u životu mogu biti više ili manje važne. Molim Vas da ih pažljivo pročitate te za svaku procijenite koliko je ona <u>Vama osobno u životu važna</u> tako što ćete kraj svake zaokružiti jedan od brojeva. | SUPROTNO JE MOJIM UVJERENJIMA | UOPĆE MI NIJE VAŽNO | NIJE MI VAŽNO | NITI MI JE VAŽNO, NITI NEVAŽNO | VAŽNO MI JE | IZRAZITO MI JE VAŽNO |
| | Meni osobno je u životu važno da ... | | | | | | |
| 1. | vodim miran obiteljski život | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 2. | jednog dana majčinstvo bude glavni smisao mog života | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 3. | imam mogućnost čestog mijenjanja radnih mjesta u skladu s vlastitim željama i preferencijama | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 4. | živim u društvu koje njeguje i štiti brak između muškarca i žene | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 5. | živim u društvu koje potiče djevojke na apstinenciju prije braka | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 6. | imam partnera koji će donositi većinu odluka u našoj vezi | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 7. | živim u državi u kojoj su istospolni brakovi legalni | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 8. | klinike za neplodnost budu dostupne svim ženama, bez obzira na to jesu li u braku i imaju li partnera | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 9. | imam nezahtjevan posao koji će mi omogućiti da se što više posvetim obitelji i djeci | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 10. | odgajam djecu u skladu sa savjetima i instrukcijama stručnjaka | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 11. | živim u državi u kojoj se jednako poštuju prava svih građana | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 12. | imam posao u kojem mogu samostalno donositi odluke | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 13. | živim u državi čiji zakon obvezuje da žene budu minimalno 40% zastupljene na svim razinama političkog djelovanja | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 14. | živim u društvu u kojem žene mogu biti spolno aktivne koliko žele bez da ih okolina zbog toga osuđuje | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 15. | svaka žena može bez osude okoline samostalno odlučiti želi li imati djecu ili ne | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 16. | budem u odnosu u kojem će partner brinuti o financijama | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 17. | mogu sama odlučiti o mogućnosti pobačaja | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 18. | imam sigurno radno mjesto na kojem ću raditi do mirovine | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 19. | živim u društvu koje zakonski najstrože sankcionira svako nasilje nad ženama | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 20. | živim u društvu u kojem djeca poštuju autoritet svojih roditelja | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 21. | živim u društvu koje osuđuje homoseksualnost | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 22. | živim u društvu u kojem su plaće žena i muškaraca na istim poslovnim pozicijama jednake | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 23. | ostvarim uspješnu karijeru u svom poslu | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 24. | živim u društvu koje potiče žene na rađanje | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 25. | radim u organizaciji sa strogom hijerarhijom i jasnom podjelom rada i uloga | 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

Dopišite:

1. Koliko ste godina navršili? _____
2. Na kojem ste fakultetu?

3. Studijska grupa/smjer? _____
4. Na kojoj ste godini studija? _____
5. Koliki Vam je dosadašnji prosjek ocjena na studiju? _____

Za svako pitanje odaberite i zaokružite jedan od ponuđenih odgovora:

6. U kakvom ste mjestu pohađali osnovnu školu?
 1. Manje od 10.000 stanovnika
 2. Od 10.001 do 70.000 stanovnika
 3. Od 70.001 do 150.000 stanovnika (npr. Pula, Zadar)
 4. Od 150.001 do 500.000 stanovnika (npr. Rijeka, Osijek, Split)
 5. Više od 500.000 stanovnika (Zagreb)
7. Iz koje regije Republike Hrvatske dolazite?
 1. Sjeverna Hrvatska
 2. Srednja Hrvatska
 3. Istra i Primorje
 4. Dalmacija
 5. Zagreb i okolica
 6. Istočna Hrvatska
 7. Iz druge države
8. Koje ste seksualne orijentacije?
 1. Heteroseksualne
 2. Homoseksualne
 3. Biseksualne
9. Koje je Vaše trenutno partnersko/bračno stanje:
 1. U vezi
 2. U braku
 3. Razvedena
 4. Sama

10. Koji je najviši stupanj obrazovanja koji su postigli Vaši roditelji?

A. OTAC

1. Nezavršena osnovna škola
2. Završena osnovna škola
3. Srednja škola
4. Viša škola
5. Fakultet
6. Specijalizacija, magisterij, doktorat

B. MAJKA

1. Nezavršena osnovna škola
2. Završena osnovna škola
3. Srednja škola
4. Viša škola
5. Fakultet
6. Specijalizacija, magisterij, doktorat

11. Procijenite materijalni status Vaše obitelji:

1. Znatno niži od prosjeka
2. Nešto niži od prosjeka
3. Prosječni
4. Nešto viši od prosjeka
5. Znatno viši od prosjeka

12. Koja od niže navedenih tvrdnji najbolje opisuje Vaš stav prema religioznosti?
Odaberite samo jedan odgovor.

| | |
|----|---|
| 1. | Uvjerena sam vjernica i prihvaćam sve što moja vjera uči. |
| 2. | Religiozna sam, premda ne prihvaćam sve što moja vjera uči. |
| 3. | Nisam sigurna jesam li religiozna ili ne. |
| 4. | Nisam religiozna iako nemam ništa protiv religije. |
| 5. | Nisam religiozna i protivnica sam religije. |

Prilog 2. Latentna struktura vrijednosti (matrica oblimin faktora)

| | Ženska i ljudska prava | Obiteljski život | Tradicionalni patrijarhalizam | Zadovoljstvo zaposlenjem | Idealni sklad obitelji i karijere | Rodno egalitarna država |
|---|---------------------------|------------------|----------------------------------|-----------------------------|--------------------------------------|----------------------------|
| 08 Dostupnost klinika za neplodnost svim ženama, bez obzira na to jesu li u braku i imaju li partnera | ,832 | | | | | |
| 17 Samostalna odluka o mogućnosti pobačaja | ,805 | | | | | |
| 07 Živjeti u državi u kojoj su istospolni brakovi legalni | ,774 | | | | | |
| 14 Živjeti u društvu u kojem žene mogu biti spolno aktivne koliko žele bez osude okoline | ,729 | | | | | |
| 15 Samostalna odluka žena želi li djecu ili ne bez osude okoline | ,682 | | | | | |
| 05 Živjet u društvu koje potiče djevojke na apstinenciju prije braka | -,657 | | ,555 | | | |
| 09 Imati ne zahtjevan posao koji omogućuje da se što više posveti obitelji i djeci | | ,755 | | | | |
| 10 Odgajati djecu u skladu sa savjetima i instrukcijama stručnjaka | | ,646 | | | | |
| 02 Majčinstvo kao glavni smisao života | | ,610 | | | | |
| 01 Voditi miran obiteljski život | | ,593 | | | ,505 | |
| 06 Imati partnera koji će donositi većinu odluka u vezi | | | ,842 | | | |
| 16 Biti u odnosu u kojem će partner brinuti o financijama | | | ,809 | | | |
| 21 Živjeti u društvu koje osuđuje homoseksualnost | | | ,627 | | | |
| 03 Mogućnost čestog mijenjanja radnih mjesta u skladu s vlastitim željama i preferencijama | | | | ,854 | | |
| 12 Imati posao u kojem se mogu samostalno donositi odluke | | | | ,702 | | |
| 18 Imati sigurno radno mjesto do mirovine | | | | | ,730 | |
| 20 Živjeti u društvu u kojem djeca poštuju autoritet svojih roditelja | | | | | ,705 | |
| 23 Ostvariti uspješnu karijeru u poslu | | | | | ,516 | |
| 19 Živjeti u društvu koje zakonski najstrože sankcionira svako nasilje nad ženama | | | | | | -,648 |
| 13 Živjeti u državi čiji zakon obvezuje da žene budu minimalno 40% zastupljene na svim razinama političkog djelovanja | | | | | | -,648 |
| 11 Živjeti u državi u kojoj se jednako poštuju prava svih građana | | | | | | -,606 |

Extraction Method: Principal Component Analysis.
Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

Prilog 3. Rezultati procjene važnosti tradicionalnih i modernih vrijednosti - izraženo u postocima

| | Suprotno je mojim uvjerenjima (0) | Nevažno (1+2) | | Niti mi je važno, niti nevažno (3) | Važno (1+2) | | | |
|---|---|---------------|------|---------------------------------------|-------------|------|-----------|-------|
| | % | Rang | % | % | Rang | % | \bar{x} | s |
| 01 Voditi miran obiteljski život (T)* | 1,1 | 12 | 9,4 | 18,4 | 8 | 71,1 | 2,13 | 0,991 |
| 02 Majčinstvo kao glavni smisao života (T) | 10,8 | 7 | 28,9 | 25,6 | 16 | 34,6 | 2,65 | 1,409 |
| 03 Mogućnost čestog mijenjanja radnih mjesta u skladu s vlastitim željama i preferencijama (M) | ,7 | 15 | 6,5 | 22,7 | 11 | 70 | 3,78 | 0,921 |
| 04 Živjeti u društvu koje njeguje i štiti brak između muškarca i žene (T) | 4,0 | 11 | 22,4 | 22,5 | 15 | 51,1 | 2,53 | 1,313 |
| 05 Živjeti u društvu koje potiče djevojke na apstinenciju prije braka (T) | 35,4 | 1 | 42,2 | 14,1 | 22 | 8,3 | 2,52 | 2,098 |
| 06 Imati partnera koji će donositi većinu odluka u vezi(T) | 49,8 | 4 | 35,8 | 11,9 | 25 | 2,5 | 2,04 | 2,141 |
| 07 Živjeti u državi u kojoj su istospolni brakovi legalni (M) | 10,9 | 10 | 22,5 | 32,6 | 17 | 34,1 | 2,78 | 1,497 |
| 08 Dostupnost klinika za neplodnost svim ženama, bez obzira na to jesu li u braku i imaju li partnera (M) | 8,3 | 14 | 8,3 | 24,2 | 13 | 59,2 | 3,44 | 1,422 |
| 09 Imati ne zahtjevan posao koji omogućuje da se što više posveti obitelji i djeci (T) | 10,8 | 5 | 35 | 37,9 | 21 | 16,2 | 2,94 | 1,359 |
| 10 Odgajati djecu u skladu sa savjetima i instrukcijama stručnjaka (M) | 5,4 | 3 | 39 | 34,7 | 19 | 20,9 | 2,51 | 1,206 |
| 11 Živjeti u državi u kojoj se jednako poštuju prava svih građana (M) | ,7 | 23/24 | 0,4 | 4,0 | 3 | 94,9 | 4,51 | 0,720 |
| 12 Imati posao u kojem se mogu samostalno donositi odluke (M) | ,4 | 25 | 0 | 8,3 | 5 | 91,3 | 4,30 | 0,672 |
| 13 Živjeti u državi čiji zakon obvezuje da žene budu minimalno 40% zastupljene na svim razinama političkog djelovanja (M) | 1,4 | 13 | 8,6 | 34,3 | 14 | 55,6 | 3,59 | 1,002 |
| 14 Živjeti u društvu u kojem žene mogu biti spolno aktivne koliko žele bez osude okoline (M) | 3,3 | 17 | 6,2 | 28,0 | 12 | 62,6 | 3,73 | 1,205 |
| 15 Samostalna odluka žena želi li djecu ili ne bez osude okoline (M) | 1,1 | 20 | 3,6 | 9,7 | 6 | 85,6 | 4,23 | ,945 |
| 16 Biti u odnosu u kojem će partner brinuti o financijama (T) | 31,4 | 2 | 39,7 | 23,8 | 23 | 5,1 | 2,57 | 1,910 |
| 17 Samostalna odluka o mogućnosti pobačaja (M) | 12,0 | 18 | 4,3 | 13,4 | 10 | 70,3 | 3,65 | 1,617 |
| 18 Imati sigurno radno mjesto do mirovine (T) | 1,1 | 16 | 6,5 | 21,7 | 9 | 70,7 | 2,06 | 0,930 |

| | | | | | | | | |
|--|------|-------|------|------|----|------|------|-------|
| 19 Živjeti u društvu koje zakonski najstrože sankcionira svako nasilje nad ženama (M) | ,7 | 21/22 | 0,7 | 2,9 | 1 | 95,7 | 4,51 | 0,705 |
| 20 Živjeti u društvu u kojem djeca poštuju autoritet svojih roditelja (T) | 1,1 | 19 | 4 | 14,4 | 7 | 80,5 | 1,97 | 0,800 |
| 21 Živjeti u društvu koje osuđuje homoseksualnost (T) | 60,1 | 8 | 25,4 | 10,9 | 24 | 3,6 | 1,62 | 2,125 |
| 22 Živjeti u društvu u kojem su plaće žena i muškaraca na istim poslovnim pozicijama jednake (M) | ,4 | 23/24 | 0,4 | 4,7 | 2 | 94,5 | 4,52 | 0,663 |
| 23 Ostvariti uspješnu karijeru u poslu (M) | ,0 | 21/22 | 0,7 | 7,6 | 4 | 91,7 | 4,42 | 0,695 |
| 24 Živjeti u društvu koje potiče žene na rađanje (T) | 9,4 | 9 | 24,9 | 43,7 | 18 | 22 | 2,79 | 1,365 |
| 25 Raditi u organizaciji sa strogom hijerarhijom i jasnom podjelom rada i uloga (T) | 10,8 | 6 | 30,3 | 40,8 | 20 | 18 | 2,91 | 1,387 |

* Oznake T i M označavaju radi li se o (T) tradicionalnoj vrijednosti ili (M) modernoj vrijednosti.

9. LITERATURA

Abercrombie, N., Hill, S. i Turner, B. S. (2008)

Ajduković, D. (2011) Svijest o rodnoj (ne)ravnopravnosti i diskriminaciji, U: Kamenov, Ž., Galić, B. (ur.) *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj”*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske. Str. 92-112.

Archer, J., Lloyd, B. (1992) *Sex and Gender*. Cambridge: University Press.

Črpić, G., Bišćan, Ž. i Aračić, P. (2005) New (and old) roles of women and men in contemporary Europe. U Balaban, J. (ur.) *In search of identity. A comparative study of values: Croatia and Europe*. Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga.

Bartolac, A. (2010.) *Rodne uloge, percepcija pravednosti i zadovoljstvo u vezi*. Diplomski rad. Zagreb.

Bartolac, A., Kamenov, Ž. i Petrak, O. (2011) Rodne razlike u obiteljskim ulogama, zadovoljstvu i doživljaju pravednosti s obzirom na tradicionalnost stava. *Revija za socijalnu politiku*, 18 (2):175-194.

Beal, C. R. (1994) *Boys and girls: the development of gender roles*. New York etc: McGraw-Hill, Inc.

Ben-David, S. i Schneider, O. (2005) Rape Perceptions, Gender Role Attitudes, and Victim-Perpetrator Acquaintance. *Sex Roles*, 52 (5/6):385-399.

Berk, L. (2005). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Brajdić-Vuković, M., Birkelund, G. E. i Štulhofer, A. (2007) Between traditional and modernization attitudes toward women's employment and gender role in Croatia. *Sex roles*, 37 (3):131-142.

Castells, M. (2002.) *Informacijsko doba: ekonomija društvo, kultura*. Sv. 2, Moć identiteta. Zagreb: Golden marketing.

Cifrić, I. i Nikodem, K. (2006) Socijalni identitet u Hrvatskoj: Koncept i dimenzije socijalnog identiteta. *Socijalna ekologija*, 15 (3):173-202.

Cifrić, I. i Nikodem, K. (2008) Obilježja relacijskih identiteta. U: Cifrić, I. (pr.) *Relacijski identiteti: Prilozi istraživanju identiteta hrvatskog društva*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo: Institut za društvena istraživanja: Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta.

Davison, G. C. i Neale, J. M. (1999). *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Državni zavod za statistiku (2013). *Žene i muškarci u Hrvatskoj*. Zagreb.

Dugandžić Živanović, D. O spolu i rodu. URL: <http://www.kosnica.ba/files/docs/244.pdf> (15. 01. 2013.)

Ferić, I. (2009) *Vrijednosti i vrijednosni sustavi: psihologijski pristup*. Zagreb: Alinea.

Galić, B. (2002) Moć i rod. *Revija za sociologiju*, 33 (3-4):225-238.

Galić, B. i Nikodem, K. (2006) Ne/razlomljeni identiteti. Seksizam i religioznost u hrvatskom društvu. *Socijalna ekologija*, 15 (1-2):81-102.

Galić, B. (2008) Rodni identitet i seksizam u hrvatskom društvu. U: Cifrić, I. (pr.) *Relacijski identiteti: Prilozi istraživanju identiteta hrvatskog društva*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo: Institut za društvena istraživanja: Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta.

Galić, B. (2011). Društvena uvjetovanost rodne diskriminacije, U: Kamenov, Ž., Galić, B. (ur.) *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj”*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske. Str. 9-28.

Galić, B., Klasnić, K. (2012.) Seksizam i socioekološke orijentacije u Republici Hrvatskoj, U: Drezgić, R., Duhaček, D., Vasiljević, J. (pr.) *Ekofeminizam. Nova politička odgovornost*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Institut za filozofiju i društvenu teoriju. Str. 172-201.

Giddens, A. (2001) *Sociologija*. Podgorica: CID.

Haralambos, M. i Holborne, M. (2002.) *Sociologija, Teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.

Hrnjak, M. (2008) *Usporedba hijerarhija vrijednosti i strukture vrijednosnog sustava srednjoškolaca iz Zagreba i Skopja*. Diplomski rad. Zagreb.

Ilišin, V. i Radin, F. (ur.) (2002) *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

Ilišin, V. i Potočnik, D. (2008) Profesionalne i životne aspiracije studenata Zagrebačkog sveučilišta. *Sociologija i prostor*, 46 (3/4):285-309.

Inglehart, R. i Baker, W. E. (2000) Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65 (1):19-51.

Jugović, I. (2004) *Zadovoljstvo rodnim ulogama*. Diplomski rad. Zagreb.

Kale, E. (1982) *Uvod u znanost o kulturi*. Zagreb: Školska knjiga.

Kamenov, Ž. i Galić, B. (ur.) (2011) *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj“*. Zagreb: Biblioteka Ona, Ured za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske.

Kamenov, Ž., Huić, A i Jugović, I. (2010) Uloga iskustva neravnopravnog tretmana u obitelji u percepciji, stavovima i sklonosti rodnoj diskriminaciji. *Revija za socijalnu politiku*, 18 (2):195-215.

Klasnić, K. i Rukavina, I. (2011) Dimenzije sociokulturnog i rodnog identiteta u Slavoniji. U: Šundalić, A., Zmaić, K. i Sudarić, T. (ur.) *Gospodarske i kulturne odrednice regionalnog identiteta. Globalizacija i regionalni identiteti 2011*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku.

Labus, M. (2005) Vrijednosne orijentacije i religioznost. *Sociologija sela*, 168 (2):383-408.

Leinert Novosel, S. (1999) *Žena na pragu 21.stoljeća. Između majčinstva i profesije*. Zagreb: Ženska grupa TOD (Udruga za istraživanje tranzicije k demokraciji) EDAC.

Lewis, J. M. (2005) *Differences in Gender Role Attitudes*. A Senior Honor Thesis. Ohio.

Oakley, A. (1972) *Sex Gender and Society*. London: Temple Smith.

Petrović, D. (2006) Anatomija identiteta: Teorijsko problematiziranje identiteta. *Etnološka istraživanja*, 1 (11):209-259.

Raboteg-Šarić, Z. (2002). Skala stavova o ravnopravnosti spolova. U: Lacković-Grgin, K., Proroković, A., Čubela, V. i Penezić, Z. (ur.) *Zbirka psihologijskih skala i upitnika, Svezak 1*. Zagreb: Prosvjeta.

Ritzer, G. (1997) *Suvremena sociologijska teorija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Scott, J. W. (2003) *Rod i politika povijesti*. Zagreb: Ženska infoteka.

Seksualna edukacija za mlade (SeZaM), *Rodne uloge i identiteti*. URL: <http://www.sezamweb.net/hr/rodne-uloge-i-identitet/> (20. 09. 2012.)

Smith, E. E., Nolen-Hoeksema, S., Friedrickson, B. L., Loftus, G. R., Bem, D. J., Maren, S. (2007) *Atkinson-Hilgard: Uvod u psihologiju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Stockard, J. (1999) Gender socialization. U Chafetz, J. S. (ur.) *Handbook of the sociology of gender*. New York etc.: Kluwer Academic: Plenum Publisher.

Tomić-Koludrović, I. i Kunac, S. (2000) *Rizici modernizacije: Žene u Hrvatskoj devedesetih*. Split: Udruga građana Stope nade.

SAŽETAK

U radu su prezentirani rezultati empirijskog istraživanja rodnog identiteta te tradicionalnih i modernih vrijednosti provedenog na uzorku od 277 studentica dvaju Zagrebačkih fakulteta prve godine preddiplomskog studija i prve godine diplomskog studija. U istraživanju su sudjelovale studentice jednog društvenog fakulteta – Filozofski fakultet u Zagrebu, te jednog tehničkog fakulteta – Arhitektonski fakultet u Zagrebu. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi sklonost ispitanica tradicionalnim/egalitarnim rodnim ulogama te važnost roda za njihov identitet pri čemu se dobio uvid u njihov rodni identitet. Također, cilj je bio i ispitati sklonost tradicionalnim/modernim vrijednostima. Rodni identitet ispitan je pomoću modificirane skale egalitarnosti rodnih uloga te osjećaja važnosti pripadnosti određenim identitetskim odrednicama, a za ispitivanje tradicionalnih i modernih vrijednosti osmišljena je skala Likertova tipa. Na početku rada poseban naglasak stavljen je na problematiku definiranja razlike između spola i roda. Nadalje, prikazana je razlika između tradicionalnih i egalitarnih rodnih uloga te je zatim definiran rodni identitet. Potom je definiran pojam vrijednosti pri čemu je elaborirana razlika između tradicionalnih i modernih vrijednosti. Rezultati istraživanja pokazali su da studentice rod ne doživljavaju najutjecajnijim izvorom identiteta, već je on srednje važan izvor njihova identiteta. Studentice Filozofskog fakulteta u Zagrebu u prosjeku posjeduju egalitarnije stavove od studentica Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu. Pritom su studentice prve godine preddiplomskog studija egalitarnijih stavova od studentica prve godine diplomskog studija. Studentice ovih dvaju fakulteta općenito vrednuju moderne vrijednosti, dok se izražena religioznost studentica pokazala najutjecajnijim čimbenikom vrednovanja tradicionalnih vrijednosti.

Ključne riječi: spol, rod, tradicionalne i egalitarne idealne rodne uloge, rodni identitet, tradicionalne i moderne vrijednosti

SUMMARY

This paper presents the results of an empirical study of gender identity and traditional and modern values conducted on a sample of 277 female students of two faculties in Zagreb of the first year of undergraduate study and first year of graduate study. The study included female students of one social faculty - Faculty of humanities and social sciences, University of Zagreb, and one technical faculty - Faculty of Architecture, University of Zagreb. The aim of this study was to determine the tendency of female respondents to traditional/egalitarian gender roles and the importance of gender on their identity whereby we gain a insight of their gender identity. Also, the aim was to examine the tendency to traditional/modern values. Gender identity was tested with a modified scale of egalitarianism gender roles and the importance of a sense of belonging to a certain identity determinants, and for testing of traditional and modern values was designed Likert-type scale. At the beginning of a paper special emphasis was placed on the issue of defining the difference between sex and gender. Furthermore, the difference between traditional and egalitarian gender roles was presented and then gender identity was defined. The concept of value was defined afterwards whereby the difference between traditional and modern values was elaborated. Results of a study showed that female students do not experience gender as the most influential source of their identity, but it is an important medium source of identity. Female students of Faculty of humanities and social sciences in Zagreb, on average, have more egalitarian attitudes than female students of Faculty of Architecture in Zagreb. At the same time, female students of a first year of undergraduate study have more egalitarian attitudes than female students of a first year of graduate study. Female students of these two faculties in generally valued modern values, while expressed religiosity of female students was shown as the most influential factor in the evaluation of traditional values.

Keywords: sex, gender, traditional and modern ideal gender roles, gender identity, traditional and modern values